

EUROOPAN ARVOJA PUOLUSTAMASSA?

**Ranskan ja Suomen valtiojohdon kannanotot Euroopan
unionin yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta vuoden
1999 aikana**

Johanna Vesikallio
Valtio-opin pro gradu
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
helmikuu 2001

Tiivistelmä

Euroopan arvoja puolustamassa? Ranskan ja Suomen valtiojohdon kannanotot Euroopan unionin yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta vuoden 1999 aikana

Vesikallio, Johanna-Maaria

Valtio-opin pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2001. 2.5.2001

Jyväskylän yliopisto: yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

98 sivua

Valtio-opin pro gradu -tutkielmani käsittelee Ranskan ja Suomen valtiojohdon suhtautumista Euroopan unionin yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan vuoden 1999 aikana. Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, miten Ranskan ja Suomen valtiojohto suhtautui unionin yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, miksi sen kehittämistä pidettiin tärkeänä ja millä kehittämishalua ranskalaisissa ja suomalaisissa kannanotoissa perusteltiin. Toisena päätarkoituksena oli etsiä mahdollisia eroja näiden kahden EU-maan välillä suhtautumisessa yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

Tutkimusmenetelmäni perustui poliitikkojen kannanottojen analyttiseen luentaan liittäen sen teoreettiseen kirjallisuuteen. Tutkimusotteeni pyrki rakentamaan synteetin politiikan retorisen luennan, kriittisen teorian ja postmodernin lähestymistavan välille. Katsantotapa aineistoon on ollut tekstianalyttinen.

Tutkielman keskeisimmät johtopäätökset tiivistyvät kolmeen väittämään. Ranskalaiset ja suomalaiset johtavat poliitikot pyrkivät ensinnäkin Euroopan unionin vaikutusvallan lisäämiseen yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa kehittämällä, toiseksi sen avulla pyrittiin Euroopan unionin hegemonian lisäämiseen viemällä eurooppalaista arvomaailmaa kriisialueille ja kolmanneksi sen avulla pyrittiin edistämään kansallisia etuja, ranskalaisia ja suomalaisia.

Tutkielman primääriaineistona on käytetty ranskalaisten ja suomalaisten poliitikkojen kymmeniä kannanottoja, jotka esitettiin unionin yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta vuoden 1999 aikana. Tämän aineiston lisäksi keskeisintä teoriakirjallisuutta ovat olleet seuraavat teokset: James Der Derian & Michael J. Shapiro: *International/Intertextual Relations*, Chaim Perelman & Lucie Olbrechts-Tyteca: *The New Rhetoric*, Ole Wæver: *Explaining Europe by Decoding Discourses*, Tuija Pulkkinen: *Postmoderni politiikan tutkimus* ja Hanna Ojanen: *The Plurality of Truth*.

Avainsanat: Euroopan unioni, yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka, Ranska, Suomi, postmoderni politiikan tutkimus, tekstianalyysi, retoriikka, kriittinen teoria.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen kulku	3
1.2. Tutkimuskysymykset	5
2. TUTKIMUSAINEISTO	8
2.1. Aineiston valinnasta ja rajauksesta	9
3. EUROOPAN UNIONIN YHTEINEN ULKO- JA TURVALLISUUS- POLITIikka	13
3.1. Historialliset merkkipaalat	15
3.2. EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan instituutiot	17
3.3. EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan päätöksentekomenettelyt ja toimintakeinot	20
3.4. Toimimattomuuden kritiikki	22
4. JOHDATUS AIEMPAAN INTEGRAATIOTUTKIMUKSEEN	25
4.1. Integraatio vastauksena valtion ja valtiojärjestelmän ongelmiin	28
4.2. Integraatio valtion heikkenemisen tai korvaamisen prosessina	30
4.3. Integraatio valtion vahvistajana	31
4.4. Integraatio valtion muuttajana	33
5. TEOREETTISMETODOLOGINEN VIITEKEHYS	38
5.1. Käsiteanalyysi	38
5.1.1. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka	41
5.1.2. Puolustuspolitiikka ja yhteinen puolustus	43
5.1.3. Kriisinhallinta	43
5.2. Retoriikka ja poliittisen ajattelun retorinen luenta	46
5.2.1. Uuden retoriikan teoreetikot: Burke, Perelman ja Toulmin	50
5.3. Kriittinen teoria ja postmodernin ajatus	52
5.3.1. Viitekehysten synteesi	55

6. YHTEISTÄ ULKOPOLITIIKKA RAKENTAMASSA	60
6.1. Euroopan unionille uskottava ulkopoliittinen rooli	61
6.2. Yhteisestä rahasta yhteiseen ulkopoliitiikkaan	64
6.3. Kosovon opetukset	65
6.4. ”Yhteiset” ”eurooppalaiset” ”arvot”	69
7. YHTEISTÄ PUOLUSTUSTA RAKENTAMASSA	77
7.1. Tavoitteena eurooppalainen puolustus	77
7.2. Kansalliset EU-projektit	81
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	87
LÄHTEET	93

1. JOHDANTO

In politics, words and their usage are more important than any other weapon.

- Reinhart Koselleck -

Helsingin Messukeskus illansuussa 11. joulukuuta vuonna 1999: Euroopan unionin huippukokous Helsingissä on ohi, ja kokouksen rakenteita, kilometreittäin puhelinpiuhaa ja sinikeltaisia kukka-asetelmia, ollaan purkamassa. Samaan aikaan toisaalla, kokouspaikan baarissa kansainvälinen toimittajajoukko purkaa huippukokouksen aikana syntyneitä ajatusrakenteitaan. ”Tämähän on hienoa, *c’est magnifique*”, ranskalaisen Libération -sanomalehden EU-kirjeenvaihtaja Jean Quatremer hehkuttaa.

”Ensimmäinen todellinen askel kohti Euroopan yhteistä puolustusta otettiin täällä Helsingissä, ja me, ranskalaiset, hoidamme homman loppuun omalla puheenjohtajuuskaudellamme vuoden 2000 jälkipuoliskolla.” Miten niin otettiin ensimmäinen askel, suomalaiset toimittajat ihmettelivät ääneen, eihän suomalainen puheenjohtaja puhunut sitä mitään, eikä siitä mainittu mitään puheenjohtajuuden loppupäätelmissäkään.

Sillä hetkellä huippukokouksen johtopäätöksistä (ja siten EU:n tulevista tavoitteista) vallitsi useita erilaisia käsityksiä. Juuri tästä ristiriitaisuudesta syntyi myös tämän valtio-opin pro gradu -työn alkuperäinen ajatus: miten voi olla mahdollista, että verbaaliselta ulkoasultaan sama asia ymmärretään niin päinvastaisilla tavoilla? Mitä valtiojohtajat oikeastaan päättivät, jos lopputulos ymmärretään kahdella tai useammalla toisistaan poikkeavalla tavalla?

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on pureutua tarkemmin siihen, mitä Euroopan unionin yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta sanottiin ja miten sitä kommentoitiin Suomessa ja Ranskassa vuoden 1999 aikana. Tarkoitus on selvittää tuon joulukuisen väärin-/oikeinymmärryksen taustat; näyttää se perusta, mille pohjalle suomalaiset ja ranskalaiset valtiojohtajat mielipiteensä asettivat.

Pohjimmiltaan eurooppalaisen puolustuksen rakentamisessa on kyse sodasta ja rauhasta, elämästä ja kuolemasta. Poliitikkojen kannanotot yhteisen ulkopoliittikan rakentamisesta ja mahdollisesta yhteisestä eurooppalaisesta puolustuksesta eivät siten ole missään tapauksessa vain “pelkkää retoriikkaa”, sillä tarvittaessa niillä päätetään yhteisen eurooppalaisen armeijan luomisesta, sen käyttämisestä ja täten tuhansien sotilaiden hengestä.

Tämän tutkimuksen ensimmäisenä tausta-ajatuksena on se, että integraatio tapahtuu (myös) valtiojohtajien kannanotoissa ja puheissa, aivan kuten se tapahtuu esimerkiksi äänestyksissä ministerineuvoston äänestyksissä tai komission työssä. Kannanottojen perusteellahan jäsenvaltiot kansallisia Euroopan unionia koskevia päätöksiään osittain tekevät. Toinen, metodologinenkin, tausta-ajatukseni liittyy kieleen ja politiikkaan: koska integraatio tapahtuu kielessä, on sitä myös relevanttia ja mielekästä tutkia. Kolmas tausta-ajatukseni Hännistä & Palosta mukailleen on puolestaan se, että ”*texts should be understood as political moves in and of themselves*”¹. Tässä työssä tutkitaan Euroopan integraatioon liittyviä tekstejä poliittisina liikkeinä, siirtoina politiikan kentällä – ylipäätään sitä integraatiota, mikä tapahtuu teksteissä. Toimissa, äänestyksissä ja muissa teoissa tapahtuva integraatio jää tämän työn ulkopuolelle².

Euroopan integraation tutkimuksen yhdeksi pysyväksi ongelmaksi argumentoidaan joskus se, että jatkuvassa liikkessä ja muutoksessa olevaa integraatiota pidetään prosessina, jota ei voi tutkia. Sille ei siis nähdä alku- tai loppupistettä ja näiden historiallisten kiintopisteiden puuttuminen siis estäisi prosessin tutkimuksen. Koko tämä käsillä oleva pro gradu -tutkimus väittää puolestaan tuota ajattelua vastaan: integraatiota voi ja tietenkin pitää tutkia, mutta prosessi voidaan tarkoituksellisesti pysäyttää hetkeksi. Näinhän tehdään historian tutkimuksessakin. Prosessi eli tässä Euroopan unionin jäsenmaiden integraatio pysähtyy silloin, kun se on tutkimuksen kannalta olennaista. Tässä tutkimuksessa integraation tutkiminen ratkaistiin pysäyttämällä integraatio yhteen ajalliseen jaksoon, vuoteen 1999.

---

¹ Hänninen&Palonen 1990: 8.

² Teoilla tarkoitan tässä lähinnä fyysisiä tekoja, sillä sanatkin ovat toki tekoja!

Integraation tapahtumahetkeen voidaan toki liittää useita kiinnostavia, ontologisiakin kysymyksiä siitä, missä integraatio tapahtuu, ja miten tutkia sitä, jonka tarkkailijana itse on. Nämä kysymykset ansaitsevatkin ehdottomasti omat tutkimuksensa, mutta tämän työn pääasiallisena kohteena ne eivät ole.

1.1. Tutkimuksen kulku

Tutkimukseni jakaantuu yhdeksään lukuun, joista tämä johdanto sekä tutkimuskysymysten esittely muodostavat luvun 1. Luvussa 2 keskitytään tutkimusaineiston esittelyyn ja sen valinnan sekä rajauksen perusteluun. Luku 3 esittelee pääpiirteissään tutkimuksen käytäntöön liittyvän viitekehyksen eli Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan pohtimalla eurooppalaista integraatiohistoriaa ulkopoliittisesta näkökulmasta käsin, käymällä läpi yhteisen ulkopoliitiikan instituutioita ja päätöksentekoa sekä arvioimalla kriittisesti politiikanlohkon tähänastista onnistumista. Luku 4 johdattelee aiemman integraatiotutkimuksen pääsuuntausten pariin. Luvussa 5 esitellään tämän työn keskeinen teoreettismetodologinen viitekehys, joka rakentuu retoriikan, kriittisen teorian ja postmodernin ajatuksen varaan. Luvut 6 ja 7 keskittyvät empiirisen aineiston analysoimiseen, missä pyrin pääasiassa tutkimaan ulkopoliittisten toimien motiivien eksplikoimisen prosesseja kannanottojen tekstianalyttisen lukemisen kautta. Luvussa 8 on johtopäätösten paikka.

Lopuksi muutama praktinen huomatus käyttämistäni käsitteistä, lyhenteistä ja niihin liittyvästä ajallisesta rajaamisesta³. On usein hankalaa päättää, mitä yhteistä nimittäjää Euroopassa toisen maailmansodan jälkeen tapahtuneesta integraatiosta tulisi käyttää ja mitä siitä syntyneelle poliittiselle yhteistyölle tulisi antaa nimeksi. Alunperinhän puhuttiin Euroopan yhteisöistä, jotka kattoivat sekä Euroopan hiili- ja teräsyhteisön (perustettu 1951) ja Rooman sopimuksilla (vuonna 1957) perustetut Euroopan atomienergiayhteisön ja Euroopan talousalueen. Vuonna 1993 voimaan tullut Maastrichtin sopimus antoi näille yhteisöille yhden yhteisen

---

³ Tämän tutkimuksen keskeisimmistä käsitteistä tarkemmin luvussa 5.1.

nimen: Euroopan unioni. Selkeyden vuoksi ja luettavuuden helpottamiseksi käytän kautta koko tutkimukseni Euroopan unionista pääasiallisesti lyhennettä EU enkä EY (*Euroopan yhteisöt, European communities, la Communauté européenne*), vaikka EY:n käyttäminen saattaisi paikoitellen olla täsmällisempää lähinnä ajallisista syistä. Käytän samasta syystä Euroopan unionin yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta jatkossa usein lyhennettä UTP. Vastaava lyhenne on englanniksi CFSP (*common foreign and security policy*) ja ranskaksi PESC (*la politique étrangère et de sécurité commune*).

Ajallisesti viitataan tässä työssä Euroopan yhdentymiseen, joka on tapahtunut toisen maailmansodan jälkeen ja sai poliittis-juridisen muotonsa Euroopan yhteisössä ja myöhemmin Euroopan unionissa. Tämä on nykyisin tavallisin politologien ja taloustieteilijöiden käyttämä tarkastelutapa.

Yhdentymistä Euroopassa on toki tapahtunut jo 1950-lukua aiemminkin, ja on olemassa eurooppalaisen ajattelun perinne, jonka lähtökohtana on ajatus ikuisesta universaalisesta rauhantilasta ja sen saavuttamisesta nimenomaan federalistisen hallinnon avulla. Tämän tradition keskeisenä lähteenä on Immanuel Kantin teos *Ikuisen rauhaan* vuodelta 1795. Sen mukaisesti sota on pahin asia maailmassa ja jatkuva riesa itsenäisten valtioiden välisissä suhteissa. Toinen ajan määritelmä osuu Westfalenin rauhaan (1648), jota on monesti pidetty eurooppalaisen kansallisvaltion syntyasiakirjana⁴. Tämän tutkimuksen tarkastelun kohteena on kuitenkin rajatulle alueelle (tällä hetkellä Länsi-Eurooppaan) toisen maailmansodan jälkeen syntynyt poliittinen järjestelmä, jossa kansallisvaltiot ovat vapaaehtoisesti luovuttaneet osan suvereniteetistaan Brysselissä sijaitsevalle keskushallinnolle.

Kokonaan toinen kysymys on se, mille alueelle annetaan nimi Eurooppa⁵. Millä perusteilla jotakin kutsutaan Euroopaksi – maantieteellisillä, poliittisilla, kulttuurisilla vai historiallisillako? Vai kenties kaikkein näiden synteisillä? Ja keillä on valta tehdä nämä määritelmät?

---

⁴ Mikkeli 1998: 15.

⁵ Ja omien tutkimustensa aihe: katso esimerkiksi Mikkeli, Heikki 1998: *Euroopan historia, eurooppalainen identiteetti ja yhdentymisen haaste*. Kosmopolis 2/1998 ja Gerbert, Pierre 1994: *La Construction de L'Europe*.

Tässä tutkimuksessa Euroopasta puhuttaessa tarkoitetaan sitä osaa läntisestä Euroopasta, joka on valinnut integroitumisen Euroopan unioniin. Tällä hetkellä EU:ssa on 15 jäsenmaata: Suomi, Ruotsi, Tanska, Saksa, Alankomaat, Luxemburg, Saksa, Itävalta, Ranska, Iso-Britannia, Irlanti, Italia, Espanja, Portugali ja Kreikka. Unioni on päättänyt ottaa ainakin 11 uutta jäsentä, ja ensimmäisen laajentumisen itäisen Keski-Euroopan maihin ennustetaan tapahtuvan joskus vuoden 2004 tai 2005 tienoilla.

1.2. Tutkimuskysymykset

Kursorisella silmäyksellä katsoen Suomen ja Ranskan valtiojohdon kannanotot Euroopan unionin yhteisestä ja ulko- ja turvallisuuspolitiikasta näyttivät vuonna 1999 yhteneviltä: molemmat korostavat rauhan ja turvallisuuden tärkeyttä Euroopassa ja uskovat EU:n kehittymisen ja integraation syvenemisen ulkopolitiikan alalla olevan siihen vastaus. Siksi yhteistä ulkopolitiikkaa pitää kehittää, syventää ja monipuolistaa; rauhan tila Euroopassa on turvattava eikä uusia kosovoja saa tulla. Tarkkavaisemmilla lukukerroilla aineistosta alkaa erottua vivahteita: siinä missä ranskalaiset juhlallisesti vakuuttavat, että askel yhteisen puolustuksen luomiseksi on otettu, suomalaiset toistavat, että Euroopalle ei olla luomassa vielääkään yhteistä puolustusta ja että ”vallitsevissa oloissa Suomi edistää parhaiten vakautta Pohjois-Euroopassa pysymällä sotilaallisesti liittoutumattomana”, kuten Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista asemaa kuvaava ”liturgia” nykyisin kuuluu.

Yhteisen eurooppalaisen puolustuksen tavoite ei ole Euroopan yhteisön ja Euroopan unionin piirissä mikään uusi idea. Ranskan kansalliskokous kaatoi vuonna 1954 Euroopan puolustusyhteisön nimellä kulkeneen hankkeen, johon olisi sisältynyt jonkinlainen yhteinen euroarmeija. Seuraavina vuosikymmeninä asiaa ei juuri EY:ssä otettu esiin, kunnes vuonna 1993 voimaan tullut Maastrichtin sopimus mainitsee yhteisen puolustuksen mahdollisuuden. Sopimusteksti siis takaa juridisen mahdollisuuden yhteiseen puolustukseen, mutta toistaiseksi sitä ei ole EU:n piirissä luotu. Useimmat EU:n jäsenmaat (11 valtiota 15:stä) ovat hoitaneet turvallisuustakuunsa liittymällä sotilasliitto Natoon. Myös kolme unioniin seuraavalla

laajentumiskierroksella pyrkivää valtiota, eli Unkari, Tshekki ja Puola, ovat jo liittyneet Natoon ja useat muutkin EU:n jäsen ehdokkaat ovat hakeneet Nato-jäsenyyttä.

Tältä perustalta unionin yhteistä puolustusta tarkastellessa näyttää siltä, että lähivuosina Eurooppaan ei synny Natosta täysin erillistä puolustusjärjestelmää. Toisaalta etenkin Ranskan Eurooppa-politiikka on jo kauan painottanut Euroopan yhteisen puolustuksen tarvetta ja ainakin luvussa 7 esiteltyjen kannanottojen perusteella ranskalaiset poliitikot jollain tasolla yhä elättävät yhteisen puolustuksen ideaa. Ranska kuuluu kyllä Natoon, mutta on aika ajoin suhtautunut sen toimintaan kielteisesti ja jopa pidättäytynyt sen toiminnasta⁶. Ranskan on nähty pelkäävän Euroopan johtajuuden (jonka tässä ajatellaan syntyvän puolustuskyvystä ja -halukkuudesta) siirtyvän liikaa Atlantin toiselle puolelle, Nato-kumppani Yhdysvalloille. Presidentti Charles de Gaullen palattua valtaan 1958 Ranskan Eurooppa-politiikan tavoitteeksi tuli luoda Yhdysvalloista riippumaton ja vahva Ranska-johtoinen Eurooppa. De Gaullen visiona oli juuri ulkoisesti vahva ja yhtenäinen Eurooppa, joka ylikansallisuuden sijasta perustuisi hallitustenväliseen yhteistyöhön. Ranskan on siksi jo vuosikymmenten ajan nähty havittelevan itselleen vahvempaa asemaa Euroopan puolustusta koskeissa asioissa.

Tutkimuskysymykseneni nousivat kannanottoaineiston analyttisestä lukemisesta ja suhteutuivat edellä kuvattuun historialliseen kontekstiin. Halusin saada selville, miksi yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämistä pidettiin ranskalaisissa ja suomalaisissa kannanotoissa tärkeänä ja millä kehittämishalua perusteltiin. Tämän ensimmäisen tutkimuskysymyksen alakysymyksinä on sen selvittäminen, että mitä kehittämisellä haluttiin edistää ja mitä taas torjua. Toinen, tärkeä alakysymys paikansi itse itsensä, kun molempien maiden valtiojohtajat kerta toisensa jälkeen vetosivat perusteluissaan ”eurooppalaisiin arvoihin”. Tutkimuksen tarkoitus on myös selvittää, mitä näillä eurooppalaisilla arvoilla tarkoitettiin, millä retorisisilla keinoilla ne eksplikoitiin ja mitä sillä mahdollisesti haluttiin saavuttaa.

---

⁶ Ranskan presidentti Charles de Gaulle harjoitti nk. tyhjän tuolin politiikkaa sekä Länsi-Euroopan unionissa WEU:ssa että Natossa 1960-luvulla, millä tarkoitettiin Ranskan pidättäytymistä molempien järjestöjen toiminnasta.

Toinen pääkysymykseni liittyy aineiston vertailuun, eli siihen, miten kansalliset erot näkyivät kannanotoissa. Erityisen kiinnostavia olivat suomalaisten valtiojohtajien kannanotot ja Suomen sotilaallisesti liitoutumattoman maan aseman määrittäminen niissä. Ranskalaiset luonnollisesti suhteuttivat koko yhteisen ulkopolitiikan kehityksen omaan asemaansa Nato-jäsenmaana. Tutkimuskysymykseni pyrkii erottelemaan ja analysoimaan näitä mahdollisia kansallisia preferenssejä.

Pyrin pohtimaan tutkimuskysymyksiäni sekä primääriaineiston (poliitikkojen kannanotot) että teoreettisen kirjallisuuden kautta. Tutkimusaineistosta ja tutkimuksen lähestymistavasta tarkemmin seuraavassa luvussa sekä luvussa 5.

2. TUTKIMUSAINEISTO

Primääriaineistonani olen käyttänyt niitä Suomen ja Ranskan ulkopoliittisen johdon vuoden 1999 aikana eri yhteyksissä pitämiä puheita, lausuntoja ja kannanottoja, jotka liittyivät Euroopan unionin yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Käytännössä tämä tarkoittaa hyvin erilaisia tekstejä: kansallisissa parlamenteissa pidetyistä puheista lehdistölle annettuihin kommentteihin. Mukana ei tietenkään ole kaikki aineisto, mitä aiheesta olisi saatavilla, sillä tutkimukseni ei pyrikään kvantitatiiviseen perusteellisuuteen. En pidä tätä merkittävänä puutteena, sillä kannanottoja on mielestäni tarpeeksi, yhteensä 40 kappaletta. Näistä suomalaisia kannanottoja on 23 ja ranskalaisia 17. Kannanotoista käy riittävän hyvin selville se, mitä Ranskan ja Suomen ulkopoliittiset johdot aiheesta vuoden 1999 aikana pääasiassa sanoivat. Aineiston analysointitavasta on kerrottu tarkemmin luvussa 5.3.1., mutta tiivistettynä se rakentuu retorisen analyysin, postmodernin ajatuksen ja kriittisen teorian varaan.

Kannanotolla tarkoitan tässä yhteydessä kokonaista tekstiä, jonka sisällä on useampia *sitaatteja*. Siten yhteen kannanottoon sisältyy useampia sitaatteja, joten käyttökelpoisten sitaattien lukumäärä on huomattavasti suurempi kuin tuo edellä mainittu 40. Näitä sitaatteja käytän jatkossa työni empiriaosuudessa esimerkkeinä (luvut 6 ja 7), jotka pyrkivät vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Aineiston olen kerännyt Suomen tasavallan presidentin kanslian, valtioneuvoston kanslian ja ulkoministeriön internet-sivuilta⁷, Suomen ulkoministeriön arkistosta, Ranskan ulkoministeriön internet-sivuilta⁸ sekä Ranskan ulkoministeriön julkaisemasta kirjasta *La Politique Etrangère de la France 1999, textes et documents*. Mukana olevat valtiojohtajat ovat Suomen presidentti Martti Ahtisaari, pääministeri Paavo Lipponen, ulkoministeri Tarja Halonen, puolustusministerit Anneli Taina ja Jan-Erik Enestam⁹; Ranskan presidentti Jacques Chirac, pääministeri Lionel Jospin, ulkoministeri Hubert Védrine ja puolustusministeri Alain Richard.

⁷ <http://www.tpk.fi>, <http://www.vn.fi> ja <http://www.virtual.finland.fi>, kaikki tammikuun 2000 aikana.

⁸ <http://www.diplomatie.fr>, tammikuun 2000 aikana.

⁹ Maaliskuussa 1999 Suomessa järjestettyjen eduskuntavaalien ja hallituksen vaihdon takia puolustusministeri vaihtui Tainasta Enestamiksi huhtikuussa 1999.

Sitaatit ovat tekstissä alkuperäisessä asussaan. Luettavuuden ja vertailtavuuden helpottamiseksi olen kuitenkin sijoittanut ranskankielisten sitaattien itse tekemäni suomennokset sitaatin yhteyteen alaviitteeseen. Olen luonnollisesti pyrkinyt tekemään alaviitteiden ranska-suomi -käännökset mahdollisimman tarkasti, mutta täysin täsmälliseen käännökseen on melko vaikea päästä, eikä se mielestäni ole välttämätöntäkään. Tärkeämmäksi olen katsonut sen, että kannanoton keskeinen sanoma välittyy lukijalle.

Silloin kun se on ollut tiedossa, olen sijoittanut sitaattien yhteyteen myös paikan ja ajan, missä sitaatti on lausuttu. Se antaa jonkinlaista osviittaa siihen, keitä yleisö on ollut, ovatko he olleet vaikkapa kansanedustajia vai maanpuolustuskurssilaisia. Yleisön ja retorin suhdetta pohditaan tarkemmin luvussa 5.3.1.

Olen liittänyt tutkimuskysymyksen ja primääriaineiston politologiseen ja retoriikan tutkimuksen teoriakirjallisuuteen, joista tärkeimpinä voi mainita seuraavat teokset: James Der Derian & Michael J. Shapiro: *International/Intertextual Relations* (1989), Hanna Ojanen: *The Plurality of Truth* (1998), Riikka Kuusisto: *Oikeutettu sota ja julma teurastus?* (1998), Heikki Patomäki: *Maailmamme rajat* (1992), Chaïm Perelman & Lucie Olbrechts-Tyteca: *The New Rhetoric* (1969), John Peterson & Helene Sjurson: *A Common Foreign Policy for Europe?* (1998), Tuija Pulkkinen: *Postmoderni politiikan filosofia* (1998) ja Ole Wæver: *Explaining Europe by Decoding Discourses* (1998).

2.1. Aineiston valinnasta ja rajauksesta

Ulkopoliittiseksi johdoksi olen rajannut osittain käytännön syistä vain muutaman merkittävimmän toimijan, eli kummastakin maasta presidentin, pääministerin, ulkoministerin ja puolustusministerin. Realistisen koulukunnan käsityksen mukaan voidaan ajatella juuri näiden toimijoiden/yksittäisten poliitikkojen kuuluvan valtio- ja ulkopoliittiseen johtoon. Tällä rajauksella en halua kuitenkaan vähätellä sitä vaikutusvaltaa, mitä eräillä muilla toimijoilla – esimerkiksi eduskunnalla, sen valiokunnilla, kansalaisjärjestöillä, tiedotusvälineillä, vientiteollisuudella –

ulkopolitiikkaan mahdollisesti ja todennäköisesti on; valitsemallani rajauksella en siis pyri sanomaan, että vain esittelemilläni kansallisilla toimijoilla on vaikutusta EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan ja sen kehittymiseen. Oleellisena pidin sitä, ketkä ovat sellaisessa asemassa, että heitä automaattisesti kuunnellaan ja heidän kannanottojansa automaattisesti esitellään laajoille yleisöille.

On myös tärkeää huomata, että en pyri valitsemallani rajauksella esittämään, että jonkun valtion valtiojohto on yhtä suuri kuin valtio sinänsä, eli esimerkiksi että tässä esitetyt ranskalaiskommentit ovat Ranskan valtion kanta sinänsä. En juuri usko valtiotoimijuuteen käsitteenä tai käytännön asioissa sellaisenaan, että valtio on sich toimisi jossakin asiassa. Pikemminkin väitän, että jos valtiota toimijana ylipäätään on olemassa, muovautuu se mielivaltaisesti ja sattumanvaraisesti, kulloisestakin kontekstista riippuen. Tutkimissani kannanotoissa ei siis puhu Ranska tai Suomi valtioina, vaan sitä edustavat ja sen nimissä esiintyvät korkean tason poliitikot. Heillä on toki asemansa puolesta oikeus esiintyä Ranskan tai Suomen nimissä.

Materiaalia etsiessäni en myöskään keskittynyt sen varmistamiseen, että kultakin toimijalta on samansuuruinen määrä kannanottoja, vaan siihen, että ne ovat sisällöllisesti kiinnostavia. Kyseessä siis ei ole kvantitatiivinen, vaan kvalitatiivinen aineiston rajaus. Tämän vuoksi tutkimus ei myöskään pyri rakentamaan tai ylipäätään etsimään eroja poliitikkojen välillä, sillä sen tekeminen olisi vaatinut aineistolta paljon järjestelmällisempää kvantitatiivisuutta kuin mihin nyt on päädytty. Aineiston rajauksessa olisi toki voinut olla tiukempikin: käsittelemäni aineisto on nyt se, minkä sain käsiini tai mitä minulle annettiin – itse en ole tietenkään voinut vaikuttaa esimerkiksi siihen, millaisia kannanottoja Ranskan ulkoministeriö poimii julkaistavaksi ja millaisia kannanottoja se päättää jättää julkisuuden ulkopuolelle. Suomen ulkoministeriö ei puolestaan pääsääntöisesti päästä pro gradu -työn tekijöitä arkistoihinsa, vaan on heidän päätettävissään, millaista aineistoa pyytäjille annetaan ja mitä aineistoa pannaan saataville ministeriön internet-sivuille.

Aineistoa on alunperin jäsennetty kulttuurisesti, eli havainto on kohdistunut siihen, millaisia erotteluja ja luokituksia kannanotot sisältävät ja miten ne jäsentävät maailmaa. Tällaisessa analyysissä kiinnostus ei kohdistu siihen, miten luotettavia

puhujan antamat tiedot ovat, vaan tutkija käyttää kulttuurista esiyymmärrystään löytääkseen tekstinsä implisiittiset tai eksplisiittiset erottelun ulottuvuudet¹⁰.

En siis missään nimessä ole suhtautunut kannanottoihin filologisesti, vaikka toki esimerkiksi termien ja käsitteiden kääntämisessä eri kielille hyvin houkuttelevia Aspekteja onkin. Eräs kiinnostavimmista on ranskalaisten poliitikkojen käyttämä termi *L'Europe de la défense*, joka sanatarkasti tarkoittaa Euroopan puolustusta tai (sic!) puolustuksen Eurooppaa. Tämän käsitteen problematiikasta tarkemmin luvussa 5.1.2.

Ajallisesti olen rajannut tutkimukseni koskemaan vuotta 1999 pääasiassa kahdesta syystä. Ensinnäkin vuosi 1999 oli se vuosi, milloin voidaan sanoa, että ulkopoliitikassa todella tapahtui edistystä: monta vuotta kestäneen hapuilun jälkeen EU-johtajat vihdoinkin saivat aikaan mm. Kölnin huippukokouksen päätökset kesäkuussa 1999, joissa unionin tehokkuutta ulkopoliittikan alueella luvataan roimasti parantaa. Kölnissä EU myös teki konkreettisia päätöksiä esimerkiksi EU:n korkean ulkopoliittisen edustajan viran perustamisesta. Helsingin huippukokous joulukuussa 1999 jatkoi Kölnin tiellä, ja Helsingissä mm. päätettiin perustaa unionille omat, noin 50 000-60 000 hengen vahvuiset kriisinhallintajoukot vuoteen 2003 mennessä, jotka ovat toimintakykyisiä vähintään yhden vuoden ajan. EU-johtajat korostivat, että tämä ei kuitenkaan tarkoita eurooppalaisen armeijan luomista¹¹. Täten oli odotettavissa, että kehitys myös näkyi Ranskan ja Suomen ulkopoliittisen johdon lausunnoissa ja kannanotoissa.

Toiseksi vuosi 1999 on valittu ilmiselvistä syistä, ajankohtaisuuden takia. Yksi syy, miksi yhteisen ulkopoliittikan kehittämistä pidettiin vuonna 1999 tärkeänä ja ajankohtaisena, oli varmasti se, että unionissa on vielä 15 jäsentä. Laajentumisen myötä – milloin se sitten tapahtuukin – unioniin tulee useita uusia jäseniä, ja siitä tulee 27 jäsenmaan makrokosmos. Sen jälkeen unionissa on todennäköisesti entistä vaikeampaa saada edistettyä mitään politiikkaa, ulkopoliitikasta puhumattakaan. Myös EU-maiden poliitikkojen kevään 2000 aikana esittämät puheenvuorot viittasivat samaan suuntaan: erityisesti Saksan liittokansleri Gerhard Schröder puhui siitä, että

---

¹⁰ Alasuutari 1993: 87.

¹¹ Presidency conclusions, kohdat 27 ja 28, Helsinki 11.12.1999.

EU:lle pitäisi kehittää kova ydin, eli ydinjoukko, joka tarvittaessa etenee tietyissä asioissa muita maita nopeammin.

Suomi myös toimi EU:n puheenjohtajanaan 1999 jälkimmäiset kuusi kuukautta, jonka saattoi odottaa näkyvän jollain tavalla lausunnoissa. Suomalaispoliitikot puhuivat tavallaan kaksoisroolissa Suomen ja EU:n nimissä, ja se toi heille ainakin periaatteessa aiempaa laajemman yleisön.

Ranska ja Suomi on valittu kohdemaiksi niiden erilaisuuden ja sen mahdollistaman vertailun takia. Suomen ja Ranskan voi ajatella toteuttavan kahden ääripään Eurooppa-politiikkaa, sillä Ranskan ja Suomen asema maailmassa ja Euroopassa ovat huomattavan erilaisia: Ranskaa voidaan perustellusti pitää länsimaailman entisenä suurvaltana, ja joillain mittareilla mitattuna se on sitä yhä, koska se esimerkiksi on pysyvä jäsen Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvostossa, se on ydinasevalta, entinen siirtomaavalta, Naton jäsen ja yhtenä unionin kuudesta perustajajäsenestä vieläkin integraation mahtimaa. Suomen asema sotilaallisesti liittoutumattomana ja unionin uutena ja pienenä jäsenvaltiona asettaa Suomen tyystin toisenlaiseen asemaan kansainvälispoliittisesti ja Euroopan unionia ajatellen; edellä kuvatulta perustalta johtaen voidaan uskoa, että Suomen vaikutusvalta valtiona useilla foorumeilla on pienempi kuin Ranskan.

Tutkimuksen tavoitteena on siis selvittää, millaista politiikkaa nämä kahden erilaisen EU:n jäsenmaan poliitikot yhteisen ulkopoliitiikan osalta harjoittavat. Valintatapoja olisi toki muitakin, esimerkiksi Suomi-Ruotsi, Suomi-Itävalta, miksei Suomi-Espanjakin, mutta Ranskan valinta Suomen rinnalle perustuu myös johdannossa kerrotulle ennako-oletukselle Ranskan erilaisesta Eurooppa-politiikasta yhteisen ulkopoliitiikan suhteen verrattuna Suomeen. Tutkimuksen yhtenä tehtävänä on selvittää, onko tätä oletettua eroa olemassa, ja jos on, niin miten se ilmenee. Pidättäytyminen pelkästään Suomen Eurooppa-politiikan tutkimisessa ei olisi tarjonnut mahdollisuutta näiden erojen etsimiseen ja analysoimiseen.

3. EUROOPAN UNIONIN YHTEINEN ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIikka

Tämän kolmannen luvun tarkoituksena on esitellä Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa keskittyen erityisesti kolmeen näkökulmaan: historialliseen (luku 3.1.), institutionaaliseen (luvut 3.2. ja 3.3.) ja kriittiseen (luku 3.4.). Historian merkkipaaluja esitellessä keskitytään eurooppalaisen integraation historiaan yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan näkökulmasta, ei niinkään esittelemään koko noin 1950-luvun jälkeistä eurooppalaista integraatiohistoriaa.

Tarkastelun tavoitteena on antaa lukijalle kuva siitä, missä toimintaympäristössä EU:n jäsenvaltioiden poliitikot tällä politiikan alueella ovat; mitkä ovat ne olemassa olevat historialliset ja institutionaaliset odotukset ja rajoitukset, ja mikä on pääpiirteissään tähänastinen kriittinen, usein hyvin negatiivinenkin arvio yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan onnistumisesta. Tätä ”kolmiulotteista” taustaa vasten on toivottavasti hiukan helpompi lukea luvuissa 6 ja 7 olevaa empiiristä aineistoa, Ranskan ja Suomen valtiojohtajien kannanottoja unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämisestä. Yhteisen ulkopoliitiikan tähänastista toimintaa esittelemällä muodostuu taustaa myös sille, miksi Ranskan, Suomen ja muidenkin unionimaiden johtajat ovat käyttäneet puheenvuoroja yhteisen ulko- ja turvallisuuden kehittämisen puolesta. Kehittämisen eetoksen diskurssi on ollut yhteinen.

Edellä mainitun sisäisen näkökulman lisäksi Euroopan unionia voidaan tarkastella myös ulkoisesta perspektiivistä. EU:ta ulkoisesta perspektiivistä katsoen lähinnä ajatellaan unionia kansainvälisenä toimijana, eli pyritään määrittämään yhtenäistyvän ulkorajan merkitys suhteessa unionin ulkopuolisiin poliittisiin toimijoihin. Kysymystä voidaan ensin lähestyä normatiivisesta näkökulmasta käsin, jolloin pyritään määrittelemään unionin asemaa yleisesti hyväksytyjen kansainvälisten pelisääntöjen, kuten kansainvälisen oikeuden ja vakiintuneen poliittisen käytännön nojalla. Toiseksi yhtenäistyvän ulkorajan problematiikkaa voidaan analysoida konkreettisten poliittisten toimien tasolla, jolloin kiinnitetään huomiota unionin tapaan kohdata kolmannet valtiot tilanteissa, joita yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan säännökset

koskevat¹². Tässä luvussa keskitytään kuitenkin unionin sisäisiin toimiin ja historiallisen kehityksen kuvaamiseen, ei niinkään unioniin kansainvälisenä toimijana.

Euroopan unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka voi periaatteessa sisältää hyvinkin erilaisia asioita. Koska käsitykset EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan sisällöstä saattavat erota myös jäsenmaiden välillä, pidättäydyn tässä työssä siihen määritelmään, minkä EU:n perussopimus eli Amsterdamin sopimus sille juridisessa mielessä antaa: *“Unioni määrittelee ja toteuttaa yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan, joka kattaa kaikki ulko- ja turvallisuuspolitiikan alat ja jonka tavoitteena on: - turvata unionin yhteiset arvot, perusedut, riippumattomuus ja koskemattomuus Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan mukaisesti; - lujittaa unionin turvallisuutta sen kaikissa muodoissa; - säilyttää rauha ja lujittaa kansainvälistä turvallisuutta Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan periaatteiden ja Helsingin päätöskirjan periaatteiden sekä Pariisin peruskirjan tavoitteiden mukaisesti, mukaan lukien rauha ja turvallisuus ulkorajoilla; - edistää kansainvälistä yhteistyötä; - kehittää ja lujittaa kansanvaltaa ja ja oikeusvaltion periaatetta sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamista.”*¹³

Edellä siteeratussa perussopimuksessa sanotaan, että *“Eurooppa-neuvosto määrittelee yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan periaatteet ja suuntaviivat, myös asioissa, joilla on merkitystä puolustuksen alalla”*¹⁴. Tämän perusteella voi siis päätellä, että UTP:n sisällön ja periaatteiden määrittely on viime kädessä kiinni Eurooppa-neuvostosta, eli jäsenvaltioiden johtajien tahdosta. Eurooppa-neuvostolla tarkoitetaan muutaman kerran vuodessa (tarvittaessa useamminkin) kokoontuvia EU:n jäsenvaltioiden johtajia.

Lyhykäisyydessään aivan pätevä on myös Errolin määritelmä, jonka mukaan EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka käsittää kaikki Euroopan unionin turvallisuuteen liittyvät kysymykset, ja siihen sisältyy lopulta sellaisen yhteisen puolustuspolitiikan määrittelemisen, joka voisi aikanaan johtaa yhteiseen puolustukseen. Yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan käsite tehtiin aikanaan niin

---

¹² Tiilikainen 1995:11.

¹³ Euroopan unioni 1997: V osasto, artikla 11.

¹⁴ Euroopan unioni 1997: 16.

kattavaksi, että siihen voidaan ilman erillisiä tulkintoja sisällyttää tällä hetkellä Naton ja Länsi-Euroopan puolustusliiton WEU:n hoidossa olevat yhteisen puolustuspolitiikan käytännön asiat¹⁵.

3.1. Historialliset merkkipaalat

Ajatus yhtenäisestä poliittisesta ulkorajasta, joka kattaa mahdollisesti yhteisen puolustuksen, ei ole eurooppalaiselle integraatiolle vieras. 1900-luvun ensimmäiset yritykset perustaa eurooppalainen poliittinen unioni osuivat 1950-luvulle, jolloin ranskalaiset koettivat perustaa *Communauté européenne de défense*, eurooppalaisen puolustusyhteisön, joka olisi sisältänyt jonkinlaisen euroarmeijan. Hanke kuitenkin kaatui Ranskan kansalliskokouksen vastustukseen vuonna 1954. Nykyisen eurooppalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan juuret ovat Tiilikaisen mukaan¹⁶ 1960-luvulla, joka aikakautena merkitsi integraation etäännyttämistä sen alkuperäisistä federalistisista tavoitteista. Näitä tavoitteita oli perusteltu erityisesti yhteisön sisäisen rauhantilan säilyttämisellä¹⁷.

Yhteisöä ryhdyttiin 1960-luvulla kehittämään hallitustenväliseen suuntaan, ja syyt tähän löytyvät sekä itse yhdyntymisprosessista ja sen ulkopuolelta: kylmä sota eteni kriisistä toiseen (Berliini 1961, Kuuba 1962), ja Yhdysvallat vahvisti läsnäoloaan Euroopassa samalla kuin se vaati, että Länsi-Euroopan tulisi jättää sille turvallisuuspoliittinen johtoasema. Charles de Gaullen palattua valtaan Ranskassa vuonna 1958 Ranskan Eurooppa-politiikan tavoitteeksi tuli luoda Yhdysvalloista riippumaton ja vahva Ranska-johtoinen Eurooppa. Konkreettisiin tuloksiin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan perustamiseksi jäsenmaiden välille päästiin kuitenkin vasta Haagin kokouksessa 1969, jota edesauttoivat de Gaullen ero, Iso-Britannian hyväksyminen yhteisön jäseneksi sekä välittömästä yhteisen puolustuksen hankkeesta luopuminen.

---

¹⁵ Erroll 1996: 4.

¹⁶ Tiilikainen 1995: 12.

1970-luvulla ryhdyttiin harjoittamaan EY-maiden välistä poliittista yhteistyötä, joka usein tunnetaan englanninkielisellä lyhenteellään EPC (*European Political Cooperation*). Se kehittyi kahden vuosikymmenen aikana monipuoliseksi EY-maiden hallitusten (käytännössä niiden ulkoministeriöiden) väliseksi toiminnaksi. Se pysyi kuitenkin silloisen yhteisön, EY:n, institutionaalisen rakenteen ulkopuolella, ja lähinnä tästä syystä käytännön toiminnassa ulkopoliittinen yhteistyö kangerteli pitkään. Vasta Yhtenäisasiakirja vuonna 1986 oli ensimmäinen juridinen asiakirja, johon sisältyi ulkopoliittista yhteistyötä koskevia määräyksiä. Poliittisen yhteistyön hallinnointiin liittyi alun alkaen huomattavia mielipide-eroja. Poliittisen yhteistyön heikkoudet, mekanismin hitaus ja sen pitäminen erillään kauppapolitiikasta, kävivät kuitenkin ilmeisiksi jo mm. Afganistanin kriisin ja Etelä-Afrikan talouspakotteiden yhteydessä¹⁸.

Maastrichtin sopimus, joka allekirjoitettiin vuonna 1992 ja tuli voimaan 1993, loi Euroopan unionin, jonka rakennetta on kuvattu kolmen pilarin avulla. Näistä ensimmäinen kattaa ns. varsinaiset yhteisöasiat, toinen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja kolmas yhteistyön oikeus- ja sisäasiain alalla. Pilarirakenne pitää UTP:n erillisenä, jäsenmaiden hallitusten välisen yhteistyön alana, mutta kytkee sen kuitenkin unionin institutionaaliseen rakenteeseen.

Maastrichtin sopimus sisälsi sekä aiemman kehittelyä että joitakin kokonaan uusia ajatuksia, kuten puolustuskysymysten ottamisen mukaan unionisopimukseen. Myös mahdollisuus määräenemmistön rajoitettuun käyttöön päätöksenteossa tehtiin mahdolliseksi, vaikkakin yksimielisyyden periaate säilyi edelleen pääperiaatteena¹⁹.

Amsterdamin sopimus vuodelta 1997 uudisti Maastrichtin sopimusta, mutta UTP:n henki jäi ennalleen, mm. yhteinen puolustus mainitaan sopimustekstissä yhä (sopimus Euroopan unionista: V osasto, 17. artikla). Koska yksimielisyyden vaatimus koettiin UTP-päätöksentekoa rajoittavana, otettiin Amsterdamin sopimukseen nk. rakentavan pidättäytymisen periaate, jolla tarkoitetaan sitä, että jäsenmaa voi pidättäytyä

---

¹⁷ Yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan historiaa kuvaava aikajana on myös tutkimuksen liitteenä.

¹⁸ Tiilikainen 1995: 13-15, Himanen 1996: 172.

¹⁹ Himanen 1996: 171, 292.

äänestämästä, mutta ei pidättäytymisellä kuitenkaan estä muita jäsenmaita tekemästä päätöksiä.

Kölnin ja Helsingin huippukokouksissa kesäkuussa 1999 ja joulukuussa 1999 ulkopoliitikkaa uudistettiin vielä muun muassa siten, että unionille perustettiin ulkopoliitikan korkean edustajan virka. Tähän virkaan valittiin Naton entinen pääsihteeri, espanjalainen Javier Solana, joka aloitti toimessaan lokakuussa 1999. Hänen alaisuudessaan Brysselissä toimii Amsterdamin sopimuksessa sovittu suunnittelu- ja ennakointiyksikkö, joka laatii ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevia arvioita ja antaa panoksensa politiikkaa laadittaessa. Marraskuussa 1999 EU:n puolustusministerit osallistuivat ensimmäisen kerran EU:n ulkoministereiden kokoukseen, ja tätä pidettiin yhtenä osoituksena yhteistyön tiivistymisestä. Helsingin huippukokouksessa joulukuussa puolestaan päätettiin, että unionille perustetaan 50 000-60 000 hengen vahvuiset kriisinhallintajoukot vuoteen 2003 mennessä. Siitä mihin ja millaisiin kriiseihin tämä joukko voitaisiin lähettää, ei vielä ole tehty päätöksiä (tilanne helmikuussa 2001), mutta jäsenmaat ryhtyivät syksyn 2000 aikana suunnittelemaan sitä, minkäsuuruiset joukot kriisinhallintajoukoista tulee.

Vuosi 1999 oli siten varsin merkittävä vuosi unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan edistymisen kannalta. Yhtenä suurimpana syynä siihen, että poliittista tahtoa jäsenmaiden keskuudesta löytyikin politiikan kehittämiseen pidettiin keväällä 1999 kärjistynyttä Kosovon kriisiä, joka huipentui Naton ilmapommituksiin ja kesäkuussa solmittuun rauhansopimukseen. Sotilasliitto Naton ilmapommitukset toteutettiin Yhdysvaltojen johdolla, vaikka itse sota tapahtui keskellä Eurooppaa. Se sai kansalaiset ja poliitikot jälleen kerran kyselemään EU:n ulkopoliittisen toimintakyvyn perään, ja vihdoin jonkinlaisia konkreettisia päätöksiä aikaiseksi.

3.2. EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan instituutiot

Integraation alusta alkaen 1990-luvun alkuun saakka perinteinen ulkopoliittinen yhteistyö oli pitkälti yhteisön instituutioiden ulkopuolella tapahtuvaa hallitusten välistä toimintaa. Maastrichtin sopimus ja sen seuraaja, Amsterdamin sopimus,

merkitsivät tässä mielessä selvää siirtymää kohti entistä yhteisöllisempää ulkopoliittista yhteistyötä. Tähän vaikuttavia tekijöitä olivat ennen kaikkea ministerineuvoston muodollisen aseman vahvistaminen myös ulko- ja turvallisuuspolitiikan päätöksentekijänä sekä komissiolle annettu jäsenmaihin verrattava aloiteoikeus.

Seuraavassa selostetaan UTP:n liittyvien unionin tärkeimpien instituutioiden toimintaa Himasen määrittelyä mukailten ja täydentäen sitä Amsterdamin sopimuksen tuomilla muutoksilla²⁰.

- *Eurooppa-neuvosto*

Eurooppa-neuvostolla tarkoitetaan EU:n jäsenmaiden johtajista koostuvaa kokousta, joka kokoontuu pääsääntöisesti kaksi kertaa vuodessa, jokaisen puheenjohtajuuskauden lopussa huippukokouksissa. Käytännössä keskeiset poliittiset ratkaisut tehdään huipputasolla. Amsterdamin sopimus määrää, että Eurooppa-neuvosto määrittelee unionin keskeiset yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan strategiat, joissa puolestaan määritellään unionin toiminnan tavoitteet, kesto ja keinot.

- *Yleisten asiain neuvosto*

Tarkoittaa noin kerran kuussa kokoontuvia ulkoministereitä, jotka hyväksyvät yhteiset toimet ja yhteiset kannat.

- *Poliittinen komitea (COPO)*

Poliittinen komitea on unionin keskeinen ulko- ja turvallisuuspoliittisia kysymyksiä käsittelevä elin, joka kokoontuu pääsääntöisesti aina ennen yleisten asioiden neuvostoa, keskimäärin noin kahdesti kuussa. Komitean jäseninä ovat jäsenmaiden ulkoministeriöiden poliittisista asioista vastaavat päälliköt.

- *Pysyvien edustajien komitea (Coreper)*

Pysyvien edustajien komitean Coreperin tehtävä on kaikkien ministerineuvoston käsiteltäväksi tulevien asioiden käsittely. Sen jäseniä ovat yleensä jäsenvaltioiden Brysselissä olevien pysyvien edustustojen päälliköt. Coreperin yhteydessä puhutaan

---

²⁰ Himanen 1996: 175-180, Kosonen & Kaila & Stubb 1997: 28-31.

joskus Coreper I:stä ja Coreper II:sta. Jäsenvaltioiden Brysselissä olevien pysyvien edustustojen päälliköt kokoontuvat Coreper II:ssa, heidän varamiehensä, eli edustustojen ”kakkosmiehet” Coreper I:ssä.

- *Eurokirjeenvaihtajat*

Toimivat jäsenvaltioiden ulkoministeriöissä poliittisen komitean lähimpinä avustajina ja kokousten valmistelijoina. Suomen ulkoministeriössä on erillinen Eurokirjeenvaihtajan yksikkö.

- *Puheenjohtajamaa*

Käytännön UTP-toiminta on erittäin puheenjohtajakeskeistä, puheenjohtajamaa mm. esiintyy paljon koko unionin nimissä. Puheenjohtaja toimii tehtävänsä mukaisesti puheenjohtajana kaikissa UTP-kokouksissa puoli vuotta kestävänsä kautensa aikana, järjestää huippukokoukset kautensa aikana ja edistää unionin eri politiikkoja. Usein puheenjohtajamaa ottaa asialistalle oman projektinsa, kuten esimerkiksi Suomi pohjoisen ulottuvuuden vuoden 1999 loppupuoliskolla.

- *Troikka*

Nykyinen sekä sitä edeltävä ja sitä seuraava puheenjohtajamaa edustavat jäsenmaita yhdessä suhteessa kolmansiin maihin.

- *COREU-verkko*

UTP-toiminnan hermostoksi luotiin jo 1970-luvun alkupuolella jäsenmaiden ulkoministeriöiden välillä koodattuja telex-sanomia välittävä verkko, joka tunnetaan nimellä COREU. Siinä välitetään vuosittain yli 12 000 englannin- ja ranskankielistä sanomaa.

- *Komissio*

Komissiolla on läsnäolo-oikeus UTP:ta käsittelevissä kokouksissa; komissiota kutsutaankin tämän takia joskus ”16. jäsenmaaksi”. Komissiolla on aloiteoikeus ja se voi raportoida parlamentille UTP:n alaan kuuluvista kysymyksistä. Komission pääosasto 1A hoitaa pelkästään ulkosuhteita.

- *Euroopan parlamentti*

Parlamenttia kuullaan ja informoidaan UTP:n keskeisistä näkökohdista ja perusvalinnoista ja parlamentti voi esittää UTP:aa koskevia suosituksia.

3.3. EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan päätöksentekomenettelyt ja toimintakeinot

Amsterdamin sopimus lisäsi, ainakin potentiaalisesti, mahdollisuutta käyttää enemmistöäänestystä UTP:ta koskevissa kysymyksissä. Siitä huolimatta yksimielisyys säilyi pääperiaatteena. Sopimuksen artikla J.13:n mukaan ministerineuvostolla on käytettävissään kolme äänestystapaa: yksimielisyys, yksinkertainen enemmistö ja määräenemmistöpäätös.

Määräenemmistöpäätösten käyttäminen päätöksenteossa on mahdollista sikäli kun liikutaan kysymyksissä, joiden osalta Eurooppa-neuvosto on tehnyt yhteisen strategian. Jokaisella jäsenvaltiolla on kuitenkin veto-oikeus tärkeisiin kansalliseen politiikkaan liittyviin syihin perustuen, jolloin määräenemmistöpäätöstä ei tehdä. Myös täytäntöönpanoon liittyvistä kysymyksistä voidaan päättää määräenemmistöllä²¹.

Amsterdamin sopimuksessa ulko- ja turvallisuuspolitiikan päätöksentekomenettelyjä parannettiin merkittävästi mahdollistamalla määräenemmistöpäätökset muissakin kuin täytäntöönpanoa koskevissa kysymyksissä sekä ottamalla käyttöön rakentava pidättäytyminen. Rakentavan pidättäytymisen avulla jäsenvaltio voi pidättäytyä äänestämästä siten, ettei sen myöskään tarvitse soveltaa kyseistä päätöstä. Päätöksestä pidättäytyvä jäsenvaltio ei ratkaisullaan kuitenkaan estä muita jäsenvaltioita panemasta päätöstä täytäntöön. Kuten edellä jo mainittiin, yksimielisyys on UTP-päätöksissä yhä edelleen pääsääntö kaikkien perustavaa laatua olevien poliittisten päätösten yhteydessä.

---

²¹ Kosonen & Kaila & Stubb 1997: 29, Peterson & Sjursen 1998: 71.

Tarve uudistaa päätöksentekoa huomattiin Maastrichtin sopimuksen voimassaoloaikana. Yksimielisyyden vaatimus usein halvaannutti koko päätöksenteon, koska yhden jäsenvaltion kielteinen suhtautuminen johonkin kysymykseen jätti koko asian ministereiden päätösten ulkopuolelle. Tästä ongelmasta pyritään nyt eroon em. rakentavan pidättäytymisen avulla. Toisaalta on huomattava, että yksimielisyyden vaatimus on joskus poliittisesti hyväkin asia. Yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan saralla käsiteltävät asiat ovat usein vaikeita ja valtiosuvereniteetin kannalta herkkiä kysymyksiä, ja unionin yhtenäisyyden ja siten toimivuuden kannalta on hyvä, että tehdyillä päätöksillä on jäsenmaissa mahdollisimman laaja poliittinen tuki.

Virallinen unionin ulkopoliittinen päätöksenteko perustuu siis edellä kerrotuille periaatteille. Niin EU:n kuin monen muunkin kansainvälisen tai kansallisen järjestön, yrityksen tai ylipäättään minkä tahansa ihmisten muodostaman yhteisön päätöksentekoon kuitenkin vaikuttavat monet muutkin kuin “viralliset” keinot. Päittäjiin pyritään esimerkiksi vaikuttamaan epävirallisiakin teitä, ja jos se on kovin yleistä, tulee siitä usein enemmän tai vähemmän avoimesti hyväksytyt tapa vaikuttaa päätöksentekoon. EU:ssa eritoten yritysten ja erilaisten järjestöjen harjoittamasta lobbauksesta on tullut niin yleistä, että se jo lasketaan kaksisuuntaiseksi prosessiksi, jossa sekä lobbaaja että lobattava hyötyvät ja se on hyväksytyt yhdeksi päätöksenteon muodoksi. Tästä “lobbaamisen virallistamisesta päätöksenteon muotona” käyvät esimerkkeinä vaikkapa ne EU:n päätöksentekoa esittelevät oppikirjat, joissa lobbaamiselle on omistettu oma lukunsa, heti ministerineuvoston ja parlamentin päätöksenteon esittelyn rinnalla²².

Toinen unionin päätöksentekoon vaikuttava merkittävä virallisten rakenteiden ulkopuolella oleva tekijä on jäsenvaltioiden erilaiset sitoumukset. Ulkopoliitiikan osalta näillä sitoumuksilla tarkoitetaan erityisesti EU:n jäsenvaltioiden jäsenyyksiä sotilasliitoissa, lähinnä Natossa ja Länsi-Euroopan unionissa WEU:ssa, joskin jälkimmäistä ei juuri sotilasliitoksi voi laskea. Unionin nykyisistä 15 jäsenmaasta 11 kuuluu sotilasliitto Natoon, loput 4 (eli Suomi, Ruotsi, Itävalta ja Irlanti) ovat

---

²² Katso esimerkiksi Raunio, Tapio & Wiberg, Matti 1998: *Päätöksenteko Euroopan unionissa. Selkeä johdatus monimutkaiseen vallankäyttöön.*

sotilaallisesti liittoutumattomia. Haluttiinpa sitä tai ei, tämä 11 vastaan 15 -asetelma näkyy unionin ulkopoliittisessa päätöksenteossa, sillä näillä 11 maalla on usein samansuuntaisia intressejä Nato-jäsenyydestään johtuen. Suhteen tiiviys Natoon tosin luonnollisesti vaihtelee, mutta jäsenyys on olemassa yhtä kaikki.

Yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan keinoiksi voi pääasiassa laskea yhteisen toimen (*joint action*), yhteisen kannan (*common position*) ja Amsterdamin sopimuksen tarjoaman uuden instrumentin, yhteisen strategian (*common strategy*). Sopimus ei määritellyt selkeästi yhteisiä strategioita, mutta sopimuksen mukaan strategioita toteutetaan aloilla, joilla jäsenvaltioilla on merkittäviä yhteisiä etuja. Viime vuosina EU on tehnyt mm. yhteisen Venäjä-strategian. Sopimuksen artiklan 12. mukaan UTP:n keinoja on viisi: periaatteet ja yleiset suuntaviivat, yhteiset strategiat, yhteiset toiminnot, yhteiset kannat ja järjestelmällinen yhteistyö.

Artikla 13:n mukaan Eurooppa-neuvosto määrittelee yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan periaatteet ja yleiset suuntaviivat, myös asioissa, joilla on merkitystä yhteisen puolustuksen alalla. Yhteisistä toimista ja kannoista päättäminen jää jäsenvaltioiden ulkoministereille.

3.4. Toimimattomuuden kritiikki

Euroopan poliittinen yhteistyö tai sen seuraaja yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka eivät ole täyttäneet niitä toiveita, joita EU:n jäsenvaltiot ovat sille asettaneet. Jos ja kun integraatiotutkijat ovat kirjoittaneet UTP:sta, on siinä ollut lähes pakko mainita tämän politiikanlohkon epäonnistuminen – onnistumisista ei juuri tutkimusta ole tähän päivään mennessä voitu kirjoittaa. Kritiikkiä yhteistä ulkopoliittikkaa kohtaan ovat esittäneet muiden muassa Fabre 1996, Holland 1993, Kemppinen 1998, Maury 1996, Peterson & Sjursen 1998 ja Tiilikainen 1995.

Kritiikin keskellä jäsenmaiden joukossa on koettu tarvetta uudistaa UTP:ta lähinnä siitä syystä, että se koetaan toimimattomaksi, jähmeäksi järjestelmäksi, joka ei

ylipäättään tarjonnut unionille sopivia keinoja, minkä avulla EU:sta voisi todella tulla merkittävä kansainvälinen toimija. Kun yhteinen ulkopoliittinen toiminta on ainakin 1990-luvulla rajoittunut lähinnä yhteisten kantojen julkaisemiseen – joiden aikaansaaminen on sekin usein ollut hidasta ja aikaan saadut lauseet turhan ympäröityjä –, syntyi tarve vahvistaa unionin ulkopoliittista roolia. Myös Bosniassa, Euroopan unionin rajan tuntumassa käyty sota 1990-luvun alkuvuosina sai sekä kansalaiset että poliitikot vaatimaan unionille järeämpiä puuttumiskeinoja kriiseihin. Kun EU onnistui 1990-luvun loppupuolella käynnistämään kaksi ensimmäistä vaihetta talous- ja rahaliitosta Emusta, korosti se UTP-epäonnistumista entisestään. Arvostelijat sanovatkin usein unionin jääneen kauaksi alkuperäisistä tavoitteistaan.

Tiivistäen yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tähänastisen epäonnistumisen syyt voidaan Petersonin ja Sjursenin mukaan jakaa ainakin kolmeen päätekijään²³: ensinnäkin siltä on puuttunut *identiteetti*. Identiteetin rakentumiseen ulkopoliitikassa tarvitaan yhtenä tekijänä yleisö, se kelle tavoitteet perustellaan. Tällaista “eurooppalaista yleisöä” ei tähän mennessä ole ollut, ministerit UTP-päätöksiä tehdessään ja perustellessaan ajattelevat kukin enemminkin omia kansallisia yleisöjään kuin suurta eurooppalaista yleisöä.

Eurooppalaisen yleisön edellyttäminen on hankalaa jo käytännöllisistäkin syistä: missä ja miten tätä yleisöä puhuteltaisiin? Mikä sellainen, olettavasti koko Euroopan tavoitettava foorumi oikein olisi? Ja toiseksi, millaisia esisopimuksia tai esiolettamuksia sen yleisön kanssa tai siitä yleisöstä voisi tehdä, kun sen koostumus on tavattoman erilainen?

Toiseksi UTP:n toimimattomuuden tiellä on *intressien* puute. Jos yhteistä yleisöä on vaikea määritellä, yhtä vaikeaa on varmasti löytää kaikkien jäsenmaiden yhteisiä intressejä. Esimerkiksi Balkanin kysymyksessä unionimaiden on ollut erittäin vaikea löytää yhtenäistä linjaa; Bosnian sisällissodan aikana jäsenmaat toimivat toisistaan itsenäisinä, kun EU:n yhteistä toimintalinjaa ei löytynyt.

---

²³ Peterson&Sjursen 1998: 165.

Kolmanneksi yhteistä ulkopoliittikkaa ovat rasittaneet *heikot instituutiot*. Tätä puutetta voi pitää vähäisempänä kuin kahta edellistä, mutta Maastrichtin sopimus, joka loi UTP:n, tuotti lukuisten kompromissien jälkeen joukon huonosti odotuksiinsa vastaavia instituutioita. Amsterdamin sopimukseen ei uudistanut instituutioita radikaalisti.

Unionin puolustajat katsovat kritiikin puolestaan olevan kohtuutonta, sillä ulko- ja turvallisuuspoliittisessa keskustelussa kosketellaan usein jäsenvaltioiden tärkeitä ja herkkiä kansallisia etuja, ja kantojen yhteensovittaminen on siksikin vaikeaa. Fabren mielestä on turhaa arvioida sitä, onko ulkopoliittinen yhteistyö epäonnistunut vai ei, sillä kyse on vain kriteereistä, millä sitä arvioi ja siten tulos vaihtelee kriteerien mukaan²⁴. EU:n voidaan katsoa onnistuneen joissakin (tosin suhteellisen pienissä asioissa, ainakin jos onnistumisia vertaa odotuksiin) ulkopoliittisissa tehtävissä, esimerkiksi Bosnian Mostarin kaupungin hallinnon organisoimisessa. Fabre on huomautuksessaan sikäli oikeassa, että oikeastaan unionilla ei ole tähän mennessä ollut mahdollisuuksia esimerkiksi puuttua sotilaallisesti lähialueidensa kriiseihin, koska sillä ei ole ollut käytössään omia, riittävän isoja sotajoukkoja.

---

²⁴ Fabre 1996: 29.

4. JOHDATUS AIEMPAAN INTEGRAATIOTUTKIMUKSEEN

Integraatiotutkimus on eräs kansainvälisten suhteiden tutkimuksen osa-alueista. Se on luonteeltaan monitieteellistä tutkimusta, jossa sovelletaan muun muassa kansantaloustieteen, politiikan tutkimuksen, oikeustieteen ja historiatieteen lähestymistapoja ja menetelmiä. Selvästi yleisempiä ovat kansainvälisen politiikan ja kansantaloustieteen alaan kuuluvat tutkimukset²⁵.

Valtaosaa Euroopan integraatiotutkimuksesta on dominoinut kansainvälisten suhteiden realistinen ja uusrealistinen koulukunta, joissa Eurooppaa on lähinnä tutkittu esimerkkinä ylikansallisesta integraatiosta tai esimerkkinä hallitustenvälisestä yhteistyöstä kansallisvaltioiden kesken (ks. esim. Peterson & Sjursen 1998, Ojanen 1998, Weiler 1998 ja Wessels 1997). Näihin lähestymistapoihin on siten, aivan odotetusti, käytetty kansainvälisen suhteiden lähestymistapoja, kuten uusfunktionalismia ja hallitustenvälisyyttä (ks. tästä esim. Rehn 1997), mutta ne on usein koettu sellaisinaan riittämättömiksi. Rehnin mukaan niillä ei eritoten kyetä selittämään EU:n päätöksentekoa, ja uusia käsitteellisiä viitekehyksiä on haettu muun muassa ylittämällä vertailevan politiikan tutkimuksen ja kansainvälisen politiikan välisiä raja-aitoja. Integraatiota on toki tutkittu useista muistakin lähestymistavoista käsin, kuten kriittisen teorian, poststrukturalismin ja poliittisen taloustieteen katsantotavoilla.

Integraatioteoriasta riippumatta lähtökohtainen intressi rajojen madaltamiselle ja yhteistyön vahvistamiselle on liittynyt taloudellisen hyvinvoinnin lisäämiseen ja rauhan rakenteiden vahvistamiseen konfliktirakenteita transformoimalla. Rajojen madaltamisen taloudellinen vaikutus on johdettu klassisesta liberaalista talousopista ja suhteellisen edun käsitteestä: erilaisten talouksien välillä on hyödyllistä harjoittaa työnjakoa, jotta kaikkialla voitaisiin keskittyä siihen tuotantoon, millä osa-alueella on suhteellinen etu. Rauhaa rakentavalla integraatiomotiivilla on puolestaan Euroopan integraatiossa yleisesti tarkoitettu vastakkainasettelun poistamista yhteistyöllä sekä

---

²⁵ Rehn 1993: 173.

yllätyksellisen sodan valmistelun tekemistä mahdottomaksi hiilen ja teräksen kulutusta valvomalla²⁶.

Euroopan integraation olemassaolon aikana sitä on yritetty nimetä useampaan kertaan. Wesselsin tekemän ”hittilistan” mukaisesti integraatiota on kutsuttu muun muassa seuraavia nimillä: pluralistinen turvallisuusyhteisö, regiimi, civitas europea, liittounioni, harhavaltio ja sääntelevä valtio²⁷. Viimeaikaisten teorioiden yleisimpiä termejä ovat olleet juuri harhavaltio (William Wallace), postmoderni (J. Caporaso), liberaali hallitustenvälisyys (Andrew Moravcsik) ja monitasoinen hallinto (S. Bulmer, Brita Kohler-Koch). Wesselsin mielestä nimien erilaisuus ja moninaisuus osoittaa ilmiselvästi sen, että EU:n poliittista systeemiä ei kuvata ”normaalina” kansallisvaltiona (huomio, joka on Maastrichtin sopimuksen jälkeen entistä selvempi) eikä myöskään ”normaalina” kansainvälisenä järjestönä. Ilmaus *sui generis*; omaa luokkaansa, omaa lajiansa, on siten yleisesti käytetty, mutta Wesselsin mielestä myös tekosyy sille, että asiaan ei perehdytä tarkemmin.

Myös Kauppi kuvaa EU:ta uudenlaiseksi ja ennennäkemättömäksi poliittiseksi järjestelmäksi, jota on vaikea kategorisoida olemassaolevilla jaoilla²⁸. Kaupin mukaan yhteiskuntatieteellisen kommentoinnin keskeinen ongelma on se, että sen peruskäsitteet ovat suurelta osin sidoksissa kansallisvaltioon ja sitä koskevaan ajattelutapaan. Euroopan uusi tilanne edellyttäkkin sekä politiikan tutkimuksen perusteiden (esimerkiksi käsitteiden valtio ja suvereenisuus) että kansallisen politiikan kentän rakenteen uudelleen arviointia. Uusi poliittinen todellisuus vaatii politiikan tutkimukselta myös arkaisten jakojen, kuten paikallinen - kansallinen - kansainvälinen, uudelleenarviointia.

Integraatiotutkimuksen yksi vaikeus onkin siinä, miten löytää sille omat paradigmat, lähestymistavat ja näkemykset, kun termistö on lainassa muualta, esimerkiksi valtion tutkimuksesta. Onkin hankalaa keskustella integraatiosta viittaamatta valtioon, vaikka viittaisikin hallintoon, joka tapahtuu valtion ”tuolla puolen”²⁹. Myös Petersonin ja Sjursenin mielestä teorian tekeminen tästä prosessista (EU:n ulkopoliitikasta) on

---

²⁶ Kivimäki 1998: 187.

²⁷ Wessels 1997: 208.

²⁸ Kauppi 1997: 60-63.

vaativa tehtävä. Stereotyyppinen realistinen perspektiivi on viitekehyksenä ehdottomasti riittämätön, ja on ilmeisesti aina ollutkin, kun on yritetty ymmärtää ulkopoliittikan koordinoitua Euroopassa. Petersonin ja Sjursenin mielestä tutkimus on siis yhä eränlaisella esiteoreettisella asteella, vaikkakin eräät tutkijat ovatkin kehitelleet uusia lähestymistapoja UTP:n tutkimukseen: esimerkiksi teorit toimijuudesta, läsnäolosta ja siviilivallasta. Silti yhä puuttuu täysin valmis tai koherentti vastaus uusrealismille³⁰.

Hanna Ojanen ja Wolfgang Wessels esittävät tutkimuksissaan integraatiolle muutamaa erilaista lähestymistapaa, jotka summaavat yhteen useimmat viime vuosikymmenien integraation tutkimiseen käytetyt teorit. Ojanen on tutkinut (1998) ennen kaikkea valtion ja integraation suhdetta, sitä, miten integraatio vaikuttaa valtioon. Lähinnä Ojasen mukaan kyseeseen tulee kaksi eri näkökulmaa: kansainväliset ja kansalliset voimat ”työntävät” valtion integraatioon, missä siihen vaikuttavat vahvasti yhteiset instituutiot ja kyvyttömyys vaikuttaa prosessiin. Toisen, positiivisemmän näkökulman mukaan integraatio on poliittisen tahdon tulos ja valtioiden johtama, jotka myös kontrolloivat yhteisiä instituutioita.

Ojanen on päätenyt neljän luokituksen tekemiseen siitä, mikä on integraation ja valtion suhde: 1) integraatio vastauksena valtion ja valtiojärjestelmän ongelmiin, 2) integraatio valtion heikkenemisen tai korvaamisen prosessina, 3) integraatio valtion vahvistajana, ja 4) integraatio valtion muuttajana. Näitä näkemyksiä esitellään tarkemmin seuraavissa alaluvuissa 4.1-4.4.

Myös Wesselsin luokittelu (1997) sisältää Ojasen tutkimusten kanssa saman hyvän puolen: se ei vain luokittele eri kategorioihin eri integraatioteoreetikoita, vaan pyrkii samalla analysoimaan sitä, miten integraatio on edennyt. Tästä vaikutuksesta Wessels on kehittänyt nk. fuusioteorian, jota kommentoidaan seuraavassa Ojasen luokittelun rinnalla. Sama Ojasen luokittelu soveltuu myös integraatiotutkimuksen karkeaan luokitteluun, sillä eri käsitystapojen alle mahtuu suuri osa integraatioteoreetikoista.

On huomattava, että integraatioteorioiden kuvaamat selitysmallit vastaavat Weberin ideaalityyppejä, koska ne tuskin koskaan toteutuvat puhtaina ja koska vain yksi

---

²⁹ Wessels 1997: 209.

³⁰ Peterson&Sjursen 1998: 180.

integraatioteoria tuskin selittää mitään yhdentymisprosessia tai -tapahtumaa tyhjentävästi. Voidaan olettaa, että jokaisesta todellisuudessa esiintyvistä integraatioprosesseista löytyy piirteitä useammasta selitysmallista³¹. Selitysmallit voidaan väljästi liittää myös yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämiseen siten, että mallit kuvaavat integraatiota yleisesti ja sitä kautta myös sen eri politiikan alueiden kehittymistä. Toki on huomattava, että unionin eri politiikan alueet kehittyvät eri tahtia: esimerkiksi yhteinen raha- ja talouspolitiikka kehittyi 1990-luvun lopussa huomattavasti nopeammin kuin yhteinen puolustuspolitiikka.

4.1. Integraatio vastauksena valtion ja valtiojärjestelmän ongelmiin

Ensimmäisessä lähestymistavassa integraatio nähdään ennen kaikkea vastauksena johonkin, ja koska ajattelutapa sai alkunsa toisen maailmansodan jälkeen, se oli vastaus sotaan: suhteet valtioiden välillä ovat problemaattisia ja siksi suhteet valtioiden välillä pitää saada rauhanomaisimmiksi. Integraatio on keino muuttaa valtioiden välisiä suhteita. Tähän integraation hahmottamistapaan on mahtunut integraatiotutkimuksen alkuvaiheen teoreetikkoja ja heidän ajatuksiaan: David Mitrany'n funktionalistinen yhteistyöteoria, Karl Deutschin kansalliset rajat ylittävät linkit -teoria ja federalistien ehdotus saada valtiot (ja niiden instituutiot) yhteen osaksi samaa liittovaltiota³². Deutsch toi esiin myös kommunikatiivisen integraatioteorian, joka korostaa yhteistyötä ja keskinäistä riippuvuutta, keskeisten arvojen yhdenmukaisuutta ja samankaltaista ideologista perustaa integraatioyhteisön syntymisen edellytyksenä³³.

Integraation alkuvaiheen (noin vuodet 1945-1955) tutkimusta hallitsi federalistinen suuntaus, lähinnä unionifederalismi, joka oli pikemminkin poliittinen tavoiteohjelma kuin integraatioteoria. Pian hiili- ja teräsyhteisön syntymisen (1951) ja Euroopan puolustusyhteisön kaatumisen (1952-1954) jälkeen federalistinen ajattelu teki tilaa

---

³¹ Rehn 1993: 175.

³² Tutkimuksista katso esimerkiksi Mitrany, David 1943: *A Working Peace System. An Argument for the Functional Development of International Organisation* ja Deutsch, Karl W. 1957: *Political Community and The North Atlantic Area*.

³³ Rehn 1997: 137.

funktionalistiselle integraatioteorialle. Siitä muovautui myöhemmin pitkään integraatiotutkimusta hallinnut suuntaus, uusfunktionalismi, joka pyrkii selittämään sitä, miksi ja miten valtiot luovuttavat suvereniteettiaan alueellisesti laajemmalle poliittiselle yhteisölle. Se esimerkiksi painottaa rationaalista oman edun tavoittelua ja integraation vähittäistä etenemistä nk. spillover-efektin – toiminnallisen ja poliittisen leviämisaikutuksen – kautta³⁴. Spill-over -ilmiöstä puhutaan silloin, kun integraatio yhdellä politiikan sektorilla johtaa yhteisten toimintatapojen omaksumiseen myös toisella sektorilla.

Spill-back on puolestaan nimitys sille integraatiota hidastavalle reaktiolle, joka syntyy, kun kansalaiset ja hallitukset eivät haluakaan siirtää valtaa yhteisille instituutioille niin nopeasti kuin on poliittisesti sovittu. Spill back -vaihe yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa alkoi melko pian Maastrichtin sopimuksen solmimisen jälkeen. Syitä oli lukuisia: EY:n kykenemättömyys löytää tehokasta linjaa suhteessa entisen Jugoslavian kriisiin, kansalaisten kääntyminen yhteisön byrokraattisuutta ja epädemokraattisuutta vastaan, valuuttajärjestelmän ja talouden kriisit sekä kansallismielisten aineiden nousu ympäri Eurooppaa aiheuttivat sen, että usko integraation siunauksellisuuteen horjui³⁵.

Wessels on kuvannut samaa spillover-efektiä EU:n lineaarisen kasvun mallin kautta, jossa uusfunktionalistisiin ja uusfederalistisiin ajatusmalleihin tukeutuen EU:n ajatellaan kasvavan ja integraation syvenevän lineaarisesti; kasvu olisi suhteellisen pehmeä prosessi ”ylöspäin” lopulliselle, jonkinlaiselle federalistiselle tasolle. Tästä käy esimerkkinä Maastrichtin sopimus, jota voidaan pitää ei niinkään laadullisena, vaan määrällisenä askeleena eteenpäin³⁶.

Ojasen mukaan kaikkia näitä integraation alkuvaiheen teoreetikkoja yhdistää se, että ne ovat ennen kaikkea ehdotuksia ja reseptejä sille, miten valtioiden välisiä suhteita voitaisiin muokata, eivät analyysijä siitä, mikä on jo parhaillaan tapahtumassa. Näiden ”alkuteorioiden” merkittävyys onkin yleisesti ottaen siinä, että ne ovat ruokkineet käsitystä, jonka mukaan valtio pidetään ”tunnettuna” elementtinä, jota ei

---

³⁴ Rehn 1997: 133.

³⁵ Penttilä 1994: 89, 91.

³⁶ Wessels 1997: 270-271.

tarvitse analysoida. Ne pikemminkin oikeuttavat integraation tutkimisen jonain sellaisena, mitä ei vielä tunneta.

4.2. Integraatio valtion heikkenemisen tai korvaamisen prosessina

Tässä lähestymistavassa integraatiota analysoidaan prosessina, millä on vaikutusta valtiojärjestelmään. Analyysi keskittyy siihen, missä vaikuttaminen tapahtuu. Tämän ajattelutavan mukaan integraatio ja uuden poliittisen yhteisön luominen tapahtuu jossakin, ja sitä voi havainnoida. Esimerkkinä tästä käytetään Euroopan hiili- ja teräsyhteisöä ja myöhemmin Euroopan talousyhteisöä, jotka ovat toisena osapuolena kaksisuuntaisessa prosessissa, missä keskusyhteisöt vaikuttavat subjektiryhmiin ja päinvastoin.

Tämän teorian edustajana tunnetaan erityisesti Ernst B. Haass, jonka tutkimus *The Uniting Of Europe* (1958) muodostaa perustan tälle toiselle lähestymistavalle; Haassille integraatio on sama asia kuin uuden poliittisen yhteisön luominen. Tutkimuksissaan Haass keskittyi analysoimaan federalismia, viestintänäkökulmaa ja uusfunktionalismia. Haass päätyi lopputulokseen, että Euroopan hiili- ja teräsyhteisö on luonteeltaan ylikansallinen ja se on toiminut moottorina sektoreittain ja maantieteellisesti laajentuvassa integraatioprosessissa. Ojosen tulkinnan mukaan Haass identifioi integraatioprosessit prosessiin, joka muuttaa kansainvälistä järjestelmää – tai johtaa kokonaan uudenlaiseen kansainväliseen järjestelmään; gesellschaftista gemeinschaftiin.

Haassin ajatuksia seurasi myöhemmin joukko tutkijoita, joista esimerkiksi Donald J. Puchala kuvasi integraatiota sellaiseksi, mikä sisältää yhteistyötä helpottavia käytäntöjä ja sallii tehokkaan ongelmanratkaisun ja kriisinhallinnan.

Puchala käsitteli tutkimuksissaan erityisesti federalismia, nationalismia, funktionalismia ja voimapolitiikkaa. Hän on myös erään tutkimuksensa nimen mukaisesti (vrt. alaviite) verrannut integraation tutkimista siihen, että sokeat miehet

tutkivat elefanttia: jokainen hypistelee yhtä, pienempää tai isompaa osaa suuresta kokonaisuudesta ymmärtämättä kuitenkaan, mistä todella on kysymys³⁷.

Tätä lähestymistapaa, jossa integraatio nähdään valtion heikkenemisen tai korvaamisen prosessina, on kritisoitu suuresti siitä, että se ei riittävän hyvin ottanut huomioon eri vauhdilla teollistuineiden valtioiden eroja. Kyseisen ajatusmallin teoreetikot tosin korostivat, että eurooppalainen kokemus ei itse asiassa olekaan täysin vertailukelpoinen, sillä vertailut nimenomaan korostivat Euroopan yhteisöjen erikoispiirteitä. Lopulta päädyttiin yhä useammin siihen tulokseen, että kehitetyt teoriat ja terminologia todellakin sopivat vain EY:hyn, jonka ajateltiin ilmiönä olevan sui generis, muiden ulottumattomissa³⁸.

4.3. Integraatio valtion vahvistajana

Kolmannessa lähestymistavassa ajatellaan valtion vahvistuvan integraation kautta. Tämä lähestymistapa pohjautuu ennen kaikkea realistisen koulukunnan teorioihin, missä integraatio nähdään normaalina kansainvälisten suhteisiin kuuluvana instanssina. Integraation ei tässä kuitenkaan oleteta olevan automaattista (ks. esim. Raymond Aron 1963: *Old Nations, New Europe*); ei ole olemassa välttämätöntä, pehmeää edistymistä taloudellisesta yhteisyydestä poliittiseen, eikä myöskään politiikka-alueiden välillä ole yhteisyyttä. Integraatio riippuu enemmän poliittisesta tahdosta kuin mistään dynaamisesta prosessista, ja vaikka hallituksilla olisikin halua integraatioon, ei niiden kykyä siihen pidä pitää itsestään selvänä. Erityisesti uusfunktionalistit ovat kritisoineet tätä automaattisuuden oletusta.

Hallituksilla on kuitenkin integraatiossa keskeinen osa prosessia, eikä integraatio edisty, elleivät hallitukset pysty tekemään kompromisseja. Kiteytettynä kolmas lähestymistapa on siten valtiojohtoinen: integraatio nähdään keinona parantaa valtioiden kykyä yhteiset ongelmansa yhteisen päätöksenteon, yhteisten politiikkojen

---

³⁷ Julkaisussa *Of Blind Men, Elephants and International Integration*. *Journal of Common Market Studies*, vol. 10/1972.

ja jaettujen resurssien kautta. Valtiot voivat laskea eri poliitikkojen hyödyt ja haitat, ottaen huomioon taloudellisen hyödyn ja vertaamalla sitä auktoriteetin katoamiseen³⁹.

Tätä hyötynäkökohtaa (jolla on yhteyksiä rationaalisen valinnan teoriaan) on korostanut esimerkiksi Alan Milward, jolle integraation tulevaisuus riippuu täysin kansallisvaltion hyvistä – tai huonoista – politiikkaratkaisuksista⁴⁰. Integraatio on valtioille strategia sen omien tavoitteiden toteuttamiseen, ja integraatio on valittu useiden strategioiden joukosta kaikista hyödyllisimpänä. Toinen vaihtoehto integraation ohella valtioille olisi kansainvälinen yhteistyö.

Wolfgang Wessels kuvaa tätä integraatiotutkimuksen suuntausta fuusioteesiksi, millä hän tarkoittaa lähinnä sitä, että integraation pitkäaikainen kasvutrendi selittyy kansallisten hallitusten ja hallintojen rationaalisilla päätöksillä, eräänlaisilla pakettiratkaisuilla. Integraatio saattaa samanaikaisesti sekä laajentua ja syvetä, että sitä saattavat rasittaa sykliset nousut ja laskut. Hallitukset yksinkertaisesti tarvitsevat yhteisiä ongelmanratkaisukeinoja, mutta samaan aikaan ne kamppailevat siitä, kenelle jää päätöksissä viimeinen sana. Tämä ei ole yleinen dilemma, mutta se liittyy länsieurooppalaisen järjestelmän kehittymiseen kohti hyvinvointiyhteiskuntaa, jossa perimmäinen *raison d'être* riippuu siitä, miten hyvin valtio kykenee täyttämään kansalaistensa perustarpeet. Wessels argumentoi, että tässä mielessä EU on enemmän kuin Milwardin väittämä ”kansallisvaltion pelastus”, se on pikemminkin välttämätön tekijä ja dynaaminen moottori valtiollisuuden (alkup. statehood) fundamentaalisten muutosten taustalla läntisessä Euroopassa⁴¹.

Valtioiden osallistumisen integraatioon tutkiminen tuli ongelmalliseksi viimeistään 1980-luvulla, kun integraatio syveni entisestään Euroopan Yhtenäisasiakirjan tullessa voimaan vuonna 1987. Miten selittää se, että valtiot yhä ovat halukkaita osallistumaan integraatioon, kun entistä suurempi osa vallasta siirtyy muualle? Vastaukseksi sanottiin, että suvereniteetin katoamisesta huolimatta valtioilla on yhä edelleen suurin osa kansallisesta vallasta hallussaan, ja valtiot suosivat yhä integraatiota ei-integraatioon siksi, että ne näkivät sen olevan kuitenkin seurauksiltaan yhä niitä

---

³⁸ Ojanen 1998: 48.

³⁹ Ojanen 1998: 53, 56.

⁴⁰ Milward: 1996: 446-447.

hyödyttävä. Milwardin mukaan heikompien osapuolten tulee aina uhrata jotakin maksimoidakseen kansallisen hyötynsä⁴².

Integraation ja valtion välisestä suhteesta on joskus käytetty niinkin optimistista termiä kuin symbioosi, joiden mukaan integraatiosta hyötyvät sekä valtio että yhteisö; integraatio pitäisi nähdä symbioottisena, toisiinsa kietoutuneena suhteena, missä toimijat pyrkivät määrittämään roolinsa tarkemmin suhteessa yhteiseen päätöksentekoon eivätkä itsenäisinä toimijoina⁴³. Integraatiota voidaan pitää myös kansallisvaltion pelastusrenkaana, keinona, jolla kansallisvaltiot sopeutuvat muutoksiin.

Myös yhden integraatiotutkimuksen keskeisistä suuntauksista, funktionalismin, voidaan ajatella olevan toimintaa, missä jäsenvaltioiden kansalliset intressit korostuvat suhteessa hallitusten väliseen institutionalisoituun yhteistyöhön. Ne yhdessä vaikuttavat integraation etenemiseen sen keskeisissä vaiheissa⁴⁴.

Kolmannen lähestymistavan eräs ansio on siinä, että se kiinnittää ensimmäisen kerran huomiota valtioiden välisiin eroihin. Euroopan unionissa valtioiden eroilla ja vallalla on merkitystä: vaikka ministerineuvoston äänimäärä on suhteutettu jäsenvaltion väkilukuun, on suurilla jäsenmailla (lähinnä Ranskalla ja Saksalla) enemmän vaikutusvaltaa unionin asioihin kuin pienillä. Keohane ja Hoffmann⁴⁵ sanovat sen suoraan perustelemalla, että ”eniten merkitystä on niillä tinkimisen tuloksilla, mitkä on saatu aikaan suurimpien pelureiden välillä”.

4.4. Integraatio valtion muuttajana

Neljäs lähestymistapa ymmärtää integraation prosessina, mikä muuttaa valtiota. Valtion ei odoteta prosessissa katoavan tai häviävän, eikä välttämättä heikentyvän tai

---

⁴¹ Wessels 1997: 273-275.

⁴² Milward 1992: 18, 20, Ojanen 1998: 75.

⁴³ Ojanen 1998: 77.

⁴⁴ Rehn 1997: 133.

vahvistuvankaan. Valtio jää jäljelle, vaikkakin se muuttuu monin tavoin. Nämä muutokset voivat koskea sen tehtäviä, politiikan tekemisen tapoja, hallinnollista laitosta tai valtasuhteita eri valtioelinten välillä, tai jopa poliittista kulttuuria tai identiteettiä. Muutoksen kohde ja syvyys riippuu kulloisestakin valtiosta itsestään. Fokus on siten yhdessä valtiossa eikä valtioissa ylipäätään.

Tämä lähestymistapa keskittyy siten ennen kaikkea kansallisen politiikan analysoimiseen, ja tässä nähdään, että EU-politiikkaa pitäisi tutkia samalla tavalla kuin kansallista politiikkaa. EU-politiikka ymmärretään hallitusjohtoisena ja kansallisesti ankkuroituna: kansallinen politiikka on EU:n perusyksikkö. Tämä näkemys siirtyy kauemmaksi hallitustenvälisestä teoriasta, missä hallitukset nähdään olennaisesti erilaisina politiikan tekemisen kulttuureiltaan ja poliittisilta identiteeteiltään. Siten myös EU-politiikkaa muovautuu eri valtioissa eri tavoin, ja tämä erilaisuus selittää myös sen, miksi EU:n jäsenvaltioiden Eurooppa-politiikat saattavat poiketa toisistaan paljonkin. Kansalliset politiikat selittävät peilikuvan omaisesti EU-politiikan tuloksen⁴⁶.

Tästä kansallisen politiikan ja EU-politiikan yhtenevyydestä ovat kirjoittaneet mm. Svein S. Andersen ja Kjell A. Eliassen kirjassaan *Making Policy in Europe. The Europeification of National Policy-Making* (1993). Kirjan alaotsikko ilmaisee Andersenin ja Eliassenin teesin: kaikilla kansallisilla politiikoilla tulee tulevaisuudessa olemaan EU-ulottuvuus, ja sitä he kutsuvat kansallisen politiikan tekemisen europeifikaatioksi. Europeifikaatiolla ymmärretään ennen kaikkea kasvavasti autonominen, valtioiden sisäpuolella oleva päätöksenteko, jota voidaan kutsua myös ylikansalliseksi auktoriteetiksi. Andersen ja Eliassen korostavat, että termi europeifikaatio eroaa termistä integraatio siinä mielessä, että europeifikaation ei oleteta automaattisesti johtavan tehokkaampaan politiikan harjoittamiseen, kuten integraation usein uskotaan saavan aikaan. Europeifikaatio voidaan ymmärtää myös toisin, että se on eurooppalaisen politiikan tekemisen kansallistamista.

---

⁴⁵ Kirjassa Keohane, Robert O. – Hoffman, Stanley (eds.) 1991: *The New European Community. Decisionmaking and Institutional Change*. Westview Press.

⁴⁶ Ojanen 1998: 78-81.

Myös Kauppi tähdentää, että EU-politiikasta tulee ja on jo tullut kunnallispolitiikkaa ja aluepolitiikkaa, eikä enää ole välttämättä mielekästä EU-tutkimuksen yhteydessä puhua kansallisesta ja ylikansallisesta politiikasta⁴⁷.

Neljännän lähestymistavan teoreetikot eivät Ojasen mielestä tunnu tuovan juuri mitään uutta integraatiokeskusteluun, vaan keskittyvät peruskysymysten painottamiseen ja niihin vastaamiseen. Rehnin kritiikin mukaan integraatiotutkimuksen kahta perinteistä pääsuuntausta, uusfunktionalisia ja hallitustenvälisyyttä, yhdistää tutkimuksen kohdentaminen integraatioprosessiin. Ne hakevat syitä integraation etenemiseen ja etsivät tekijöitä historiallisen mittaluokan integraatoratkaisuille. Ne eivät kuitenkaan yleensä tarkastele Euroopan unionia poliittisena järjestelmänä, jolloin tutkimuksen kohteena olisivat EU:n päätöksenteko, instituutiot ja verkostot sekä EU-lainsäädännön ja -ohjelmien toimeenpano. Toisaalta ne eivät myöskään riittävästi valota esimerkiksi päätöksenteon verkostojen, muotoutumista; puhumattakaan siitä legitimizeettivajeesta, josta EU:ta usein syytetään. Rehn esittääkin, että poliittisessa integraatiotutkimuksessa on käynnissä painopisteen siirtyminen, ehkä paradigman muutoskin, suurista integraatioteorioista eurooppalaisen päätöksenteon ja politiikkaverkostojen tutkimukseen⁴⁸.

Kuten luvun 4.3. alussa todettiin, Ojasen ja Wesselsin erottelut ovat hyödyllisiä siitä, että ne kuvaavat kattavasti sen, miten eri integraatioteoriat ovat suhtautuneet sekä toisiinsa että (kansallis)valtioon. Niihin sisältyy kuitenkin ongelmia, joita tutkimukset eivät ota huomioon. Kaikki edellä kuvatut lähestymistavat ovat ongelmallisia eritoten siksi, että ne olettavat valtion olevan yhden entiteetin, eikä perusajatusta valtion toimijuudesta millään tavalla kyseenalaisteta, vaan sen ajatellaan yksiselitteisesti olevan olemassa. Ojanen tosin huomauttaa valtion ominaisuuksien tuki muuttuvan integraatiossa: ”[S]overeignty can have many meanings, to the point of none at all. For the purposes of research, this implies the irritating fact that as the state adapts to the circumstances, its meaning has to be constantly updated or recomposed (...) The

---

⁴⁷ Kauppi 1997: 62-63. ”Kansallisen politiikan” lähestymistavasta katso myös Bulmer, Simon 1983: *Domestic Politics and European Community Policy Making*. Journal of Common Market Studies 21:4.

⁴⁸ Rehn 1997: 141, 143.

state becomes, in a way, immune to integration: its essential features cannot be threatened, since they are constantly redefined.” ⁴⁹

Postmoderni lähestymistapa kumooa tämän tyyllisen ajattelun, ja kysyy: jos valtio on toimija, kuka se oikein on? Kenen tekemät erot ja sisällöt ovat voimassa? Missä toimijuus tapahtuu? Kaikki lähestymistavat myös automaattisesti olettavat, että valtio muuttuu integraatiossa. Mitä jos se säilyykin aivan samana?

Lähden tässä tutkimuksessani siitä, että jos valtion ylipäätään oletetaan muuttuvan integraatiossa, ei se välttämättä tarkoita tehokkaampaa integraatiota. Tehokkaana integraationa voi pitää jotakin sellaista, mikä toteutuu silloin, kun kaikkien toimijoiden kaikki tavoitteet toteutuvat Euroopan unionin integraatiossa. Näin ei tapahdu ainakaan tällä hetkellä, ei ainakaan unionin yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Toimijoiden, esimerkiksi Suomen ja Ranskan, tavoitteet ovat keskenään riittävän ristiriitaiset, jotta yhtä ainoaa toimintalinjaa voitaisiin yksimielisesti toteuttaa.

Kansainvälisten suhteiden lähestymistapojen käyttökelpoisuutta integraatitutkimuksessa voi ylipäätään kyseenalaistaa. Ne ovat käytettävissä useimmiten vain rajallisessa määrin, koska Euroopan yhteisö ja unioni todellakin ovat ilmiöitä sui generis, Euroopan integraatio ei muistuta mitään muuta kansainvälistä prosessia ja/tai järjestelmää, eikä siihen siksi juuri juuri voi käyttää aukottomasti jotakin kansainvälisten suhteiden lähestymistapaa. Euroopan unionilla tosin on piirteitä, mitkä muistuttavat demokraattisesta kansallisvaltiosta (oma parlamentti, politiikkalohkot, jopa oma lippu ja hymni), mutta aivan yhtä hyvin voidaan väittää, että Euroopan unioni muistuttaa rakenteiltaan, olemukseltaan ja julkilausultuilta tavoitteiltaan Yhdysvaltoja, federalistista liittovaltiota (jäsenvaltiot ovat luovuttaneet keskushallinnolle osan suvereniteetistaan, määräysvallastaan ja lainsäädäntövallastaan, ja perussopimusten mukaisesti vallan siirtämisessä voidaan mennä vieläkin pidemmälle).

---

⁴⁹ Ojanen 1998: 150.

Alexis de Tocqueville, demokraateoreetikkojen klassikko, luonnehti tässä kuvattua problematiikkaa osuvasti jo 1800-luvulla; hän tosin ajatteli Amerikan Yhdysvaltoja kirjoittaessaan seuraavasti:

"[T]he human mind invents things more easily than words; that is why many improper terms and inadequate expressions gain currency (...) Hence a form of government has been found which is neither precisely national nor federal (...) And the new word to express this new thing does not yet exist." ⁵⁰

---

⁵⁰ Tocqueville 1969: 180.

5. TEOREETTISMETODOLOGINEN VIITEKEHYS

Tämä luku keskittyy esittelemään tutkimukseni teoreettismetodologisen viitekehysten, joka rakentuu retorisen analyysin ja kriittisen teorian varaan. Luvun alkuosassa eli alaluvussa 5.1. tarkastelen ensin muutamaa tutkimukselleni keskeistä käsitettä, eli *ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa*, *puolustuspolitiikkaa* ja *yhteistä puolustusta* sekä *kriisinhallintaa* ja niiden teoreettista taustaa. Luku 5.2. esittelee retoriikkaa ja politiikan retorista luentaa sekä niin kutsutut uuden retoriikan teoreetikot: Chaïm Perelmanin, Stephen Toulminin ja Kenneth Burken. Luvussa 5.3. esitellään kriittinen teoria, postmodernin ajatus sekä synteesi tämän tutkimuksen analysointitavasta.

5.1. Käsiteanalyysi

Heti käsitteistä puhumisen aluksi on tärkeää huomata tehdä ero käsitteen ja käsityksen välillä, koska niitä ei tietenkään voi pitää samana asiana, vaikka samankaltaisia sanoja ovatkin. Käsitteet ovat Koselleckin ajattelua mukaillen (1985) useamman moniselitteisen merkityksen tiivistys. Jos ajatellaan vaikkapa käsitettä ”valtio”, sisältyy siihen vaihteleva määrä objekteja: alue, porvaristo, lainsäädäntö, oikeusjärjestelmä, hallinto, verotus, armeija ja niin edelleen. Näiden vaihtelevien objektien summana syntyy käsite ”valtio”, ja siitä muodostuu tavallisesti kaikille yhtäläinen käsite.

John Rawlsin mukaan (1971) yhteiskunnissa on usein ilmiselvää se, mikä on oikein ja mikä väärin, mikä on hyväksyttävää ja tuomittavaa. Tästä oikeudenmukaisuuden ymmärryksestä huolimatta (siis yhteisen käsitteen hallitsemisesta!) jokaisella yhteiskunnan jäsenellä saattaa kuitenkin olla oma käsityksensä oikeudenmukaisuudesta (*conception of justice*), joka on eri asia kuin oikeudenmukaisuuden käsite (*concept of justice*).

Käsitteen hallitseminen saattaa yhteiskunnan jäsenille olla yhteistä, mutta käsityksiä voi olla niin monta kuin on ihmisiäkin. Siten Rawlsin mukaan on luonnollista tehdä ero oikeudenmukaisuuden käsitteen (joka on ajaton, transhistoriallinen) ja käsityksen oikeudenmukaisuudesta (historiallisesti vaihteleva) välille. Käsitykset jostakin tulevat ja menevät ajan myötä, mutta käsite pysyy samana.

Rawlsin ajatusta voi mielestäni hiukan täsmentää siten, että käsitteen ei aina voi ajatella olla olevan ajaton ja historiallisesti muuttumaton. Sanat toki pysyvät samoina, kuten *justice*, oikeudenmukaisuus, oikeus, mutta sanojen sisältö ja merkitys muuttuu vuosien myötä. Voidaan yksinkertaistaen sanoa, että sanoilla sinänsä ei varsinaisesti ole historiaa, mutta sisällöillä eli käsitteillä kyllä on⁵¹. Ajatellaanpa esimerkiksi sanaa demokratia⁵² ja sen yhtä sisältöä: antiikin Kreikassa sanalla demokratia ymmärrettiin vapaiden miesten oikeutta sanoa mielipiteensä, kun taas vuonna 2000 sillä esimerkiksi ymmärretään myös kaikkien täysi-ikäisten ihmisten (kuten naisten ja vankienkin) oikeutta sanoa mielipiteensä. Sana on kuitenkin säilynyt samana yhtä kaikki, vaikka sisältö on muuttunut.

Tästä käsitteiden historiallisuudesta on kirjoittanut kiinnostavasti esimerkiksi Terence Ball kirjassaan *Transforming Political Discourse* (1988), jossa hän toteaa muun muassa seuraavasti: ”*Histories of political concepts are, in short, histories of political arguments and the conceptual contests and disputes to which they give rise*”.

Nykyajan poliittisen diskurssin käsitteet muuttuvat Ballin mukaan argumentin, analogian, metaforan tai muiden keinojen kautta. Ballille politiikka on argumentaation laji, käsitteellisesti muotonsa saava toiminta. Ne käsitteet, jotka muotoilevat poliittisen argumentoinnin, eivät välttämättä ole aina kiistettävissä, mutta niillä on joka tapauksessa historiassa vaihtuvat merkitykset ja niitä kiistetään ja muotoillaan sattumanvaraisesti uudelleen. Koska käsitteet ovat välttämätön osa argumentointia, ne saattavat puhujan ja yleisön tietoisiksi niistä tavoista, millä poliittinen diskurssi voi rajoittaa tai vahvistaa heitä.

---

⁵¹ Sanoilla voi tietenkin ajatella olevan etymologista historiaa. Silloin on kyse ”sanojen synnystä”, joka on tietysti historiaa sekin: alkuperän muuttumista. Mutta muuttuuko silloin sana vai sisältö; eikö kyse ole pikemminkin siitä, että ymmärrys sanasta muuttuu vuosien myötä, ja sana säilyy kirjoitus- ja äänneasultaan samana.

⁵² Kreikaksi *dēmos* tarkoittaa kansaa ja *krátos* voimaa, valtaa.

Koselleck vastaa Ballin ajatteluun kysymällä missä määrin yhden ja saman sanan intentionaalinen substanssi säilynyt samana? Onko se muuttunut ajan kuluessa, historiallisen muuntumisen kautta, missä käsitteen sisältö rekonstruoidaan?⁵³

Jos sana on säilynyt käytössä, ei se välttämättä tarkoita sitä, että niiden oleellinen sisältö on säilynyt samana. Koselleckin mukaan käsitteet voidaan jakaa kolmeen luokkaan sen perusteella, miten ne suhtautuvat aikaan⁵⁴:

- perinteiset käsitteet, jotka ovat aristotelista ”perusajatustasoa”, joiden tarkoitus ja sisältö ovat säilyneet samoina ja joilla on jopa osittaista empiiristä validiteettia,
- käsitteet, joiden sisältö on muuttunut niin radikaalisti, että vaikka käsitteen nimi on säilynyt samana, ei sisältöä voi vertailla kuin ottamalla huomioon historian, ja
- käsitteet, jotka syntyvät reaktiona erityisiin sosiaalisiin ja poliittisiin olosuhteisiin.

Jos nyt lähdemme siitä ymmärryksestä, että sanat pysyvät samoina, mutta niiden (eli myös käsitteiden) sisältö muuttuu, kohdistuu katse seuraavaksi tuohon muuttumisen prosessiin. Mikä on se tila, paikka, aika ja toimijat; missä ja kenen toimesta käsitteiden sisältöä rekonstruoidaan? Hännisen & Palosen mukaan ”*Concepts in texts are not answers to questions but questions in themselves (...) Concepts are not above politics – but always subject to politics itself*”⁵⁵. Käsitteiden rekonstruointi on siten alttiina politiikalle, niiden muotoilu ja nille sisällön antaminen ovat siirtoja politiikan kentällä – aivan kuten käy muillekin politiikan teksteille.

Käsitteiden merkitysten selventämiseksi on syytä erottaa käsitteiden kaksi merkitystekijää: ensiksikin ne oliot tai asiat, joihin käsitteet viittaavat, ja toiseksi käsitteiden sisältö. Edelliset muodostavat käsitteiden alan (ekstensio, denotaatio) ja jälkimmäiset käsitteiden mielen (intensio, konnotaatio). Intensiolla tarkoitetaan muita käsitteitä, joiden avulla käsitteiden merkitys annetaan. Edellä sanotun nojalla käsitteen intensio ei ole kiinteä ja muuttumaton vaan osittain sopimuksenvarainen ja muuttuva⁵⁶.

---

⁵³ Koselleck: 1985: 80-81.

⁵⁴ Jotkut käsitteet, kuten esimerkiksi demokratia, sopivat tosin kaikkiin luokkiin.

⁵⁵ Hänninen&Palonen 1990: 10.

Käsitteiden jatkuvasta poliittisesta rekonstruoinnista johtuen en oleta vastaavani perusteellisesti kysymykseen, mitä seuraavassa tarkastelemani käsitteet eli ulko- ja turvallisuuspolitiikka, puolustus tai kriisinhallinta ovat, enkä pyri postmodernin ajattelun mukaisesti suhtautumaan niihin referentiaalisesti. Sen sijaan pyrin määrittelemään sen, mitä niillä tässä tutkimuksessa ymmärretään.

Laajemmin politiikan käsitteitä tutkiessani olen tukeutunut ennen kaikkea jo edellä mainittuihin Ballin, Koselleckin ja Rawlsin teksteihin. Käsitteiden varsinaista sisältöä hahmottaessani olen tukeutunut pääasiassa Evansin ja Newnhamin toimittamaan *Dictionary of International Relations* -teokseen (1998), Forsbergin & Vaahtorannan (1993) sekä Errolin (1996) määritelmiin. *Dictionary of International Relations* -teos kuuluu brittiläiseen Penguin reference books -julkaisusarjaan, jossa on julkaistu usealta alalta (filosofiasta, taloustieteistä jne.) eräänlaisia sanakirjoja. Kyseessä olevassa kirjassa on yli 700 hakusanaa kansainvälisten suhteiden alalta.

5.1.1. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Ulkopolitiikalla (engl. foreign policy) tarkoitetaan tavallisesti valtioiden toimintaa, joka kohdistuu maan rajojen ulkopuolelle, toisiin valtioihin tai kansainvälisiin järjestöihin. Usein käytetyn määritelmän mukaan ulkopolitiikka on valtion käyttäytymistä kansainvälisessä järjestelmässä. Ulkopolitiikkaa erotetaan käsitteellisesti poikkikansallisista (transnational) kansainvälisistä suhteista, joihin osallistuvat kansalaisyhteiskunnan eri toimijat: elinkeinoelämä, kansalaisjärjestöt ja yksittäiset kansalaiset. Tämäkään erottelu ei tosin ole ongelmaton, sillä kansalaisyhteiskunnan kansainvälisillä suhteilla on luonnollisesti merkitystä valtiollisen ulkopolitiikan kannalta, ja toisaalta nämä tahot osallistuvat ulkopolitiikkaan myös päätöksentekoprosessien kautta⁵⁷.

Pohjoismaisen käytännön mukaan ulkopolitiikka on puolustuspolitiikan rinnalla muodostanut yläkäsitteen turvallisuuspolitiikka. Turvallisuuspolitiikka on määritelty niiden valtiollisten toimenpiteiden kokonaisuudeksi, joiden tarkoituksena on edistää

---

⁵⁶ Kakkuri-Knuutila 1999: 335.

kansallista turvallisuutta. Turvallisuuspolitiikan menestyminen riippuu ensi sijassa siitä, miten valtio onnistuu hoitamaan suhteensa toisiin valtioihin. Ulkopolitiikka on näin ollen sen tärkein osatekijä⁵⁸.

Evans & Newnham määrittävät kansainvälisten suhteiden sanakirjassaan ulkopolitiikan toiminnaksi, jonka avulla valtiotoimijat toimivat, reagoivat ja vaikuttavat toisiinsa (act, react and interact)⁵⁹. Ulkopolitiikka määritellään rajoittavaksi toiminnaksi; rajoittavalla viitataan siihen, että politiikantekijöillä on kaksi rajoittavaa toimintaympäristöä: sisäinen eli kotimainen ja ulkoinen eli kansainvälinen.

Tässä tutkimuksessa ulko- ja turvallisuuspolitiikalla ymmärretään valtion suhteita muihin valtioihin ja kansainvälisiin järjestöihin hoitavien suunnittelu- ja päätäntäelinten tekemää politiikkaa, jonka avulla valtio pyrkii käytettävissä olevin keinoin vaikuttamaan rajojensa ulkopuolisiin tai sisäisiin tapahtumiin omien päämääriensä saavuttamiseksi. Ulkopolitiikka sisältää sen osan valtiollisista toiminnoista, joissa on kysymys suhteiden hoitamisesta muihin valtioihin ja kansainvälisiin järjestöihin. Kun tässä tutkimuksessa puhutaan ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, viitataan sillä useimmiten Euroopan unionin yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, koska juuri se on ollut tutkimukseni kohde. Käsitteellisesti unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikka on tosin hiukan eriskummallinen: se on olemassa ikään kuin ei-kenenkään -maalla, sillä EU:ta voidaan pitää valtion kaltaisena, mutta se ei sitä kuitenkaan ole; EU:lla voi olla yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka, mutta sillä ei kuitenkaan ole omalla alueellaan ulkopolitiikan tekemisen monopolia. Yleensä kansalliset hallitukset määrittelevät ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteet, sisällön ja keinot, mutta unionilla ei – ainakaan toistaiseksi – ole sellaista instanssia, joka pystyisi legitimiisti toimimaan koko unionin nimissä kansallisia hallituksia vastaavissa tehtävissä.

---

⁵⁷ Forsberg&Vaahoranta 1993: 11, 13.

⁵⁸ Erroll 1996: 5.

⁵⁹ Evans&Newnham 1998: 179.

5.1.2. Puolustuspolitiikka ja yhteinen puolustus

Puolustuksen (engl. defence) voi lyhyesti määritellä tarkoittavan harvinaisten tai vähien resurssien suojelemista hyökkäykseltä⁶⁰. Kansainvälisen politiikan traditiossa puolustuskysymykset liitetään usein sotiaallisen turvallisuuden piiriin, ja siten ne ymmärretään ensisijaisesti valtioiden ja liittoutumien asiaksi, yritykseksi puolustautua niin, että hyökkääjä kärsii tappion. Tärkeä tekijä minkä tahansa toimijan harjoittamassa puolustuksessa on saatavilla oleva teknologia. Hyökkääjän ja puolustajan väliseen tasapainoon – ja siten voittoon – eittämättä vaikuttaa tämä teknologinen variaabeli.

Yhteisellä puolustuspolitiikalla Euroopan unionista puhuttaessa ymmärretään tätä nykyä yhteistoimintaa kysymyksissä, jotka liittyvät yksittäisten jäsenvaltioiden puolustuspolitiikkoihin. Yhteistoimintaa voidaan harjoittaa esimerkiksi puolustusdoktriinien muotoilussa, tiedustelukysymyksissä, viesti- ja johtamisjärjestelmissä sekä koulutus- ja varustelujärjestelmissä. Yhteisellä puolustuspolitiikalla ylipäätään ymmärretään Errolin mukaan hyvin tiivistä puolustuspoliittista yhteistyötä, johon liittyy molemminpuolisia turvallisuustakuita, sotilaallista integraatiota ja ainakin jossain määrin myös operatiivista yhteistoimintaa⁶¹. Tämänkaltaista yhteistä puolustuspolitiikkaa on ainakin jossain määrin sotilasliitto Naton jäsenmailla.

5.1.3. Kriisinhallinta

Kriisinhallinta tuli suomalaiseseen ja eurooppalaiseen ulkopoliittiseen keskusteluun oikeastaan toden teolla vasta Amsterdamin sopimusta vuosien 1996 ja 1997 valmistelleen hallitusten välisen konferenssin myötä. Koska EU:lle haluttiin antaa mahdollisuus toimia kriiseissä, perussopimukseen lisättiin kohta, jonka mukaan unionin on mahdollista toimia humanitaarisissa ja pelastustehtävissä, rauhanturvaamisessa sekä taistelujoukot voivat toimia kriisinhallinnassa, mukaan

---

⁶⁰ Evans&Newnham 1998: 117.

⁶¹ Erroll 1996: 6.

lukien rauhaanpalauttaminen⁶². Tässä kriisinhallinta (engl. crisis management) asetetaan ikään kuin rinnakkaiskäsitteeksi muiden tehtävien rinnalle, samanarvoiseksi esimerkiksi rauhanturvaamisen kanssa.

Evansin & Newnhamin mukaan kriisinhallinta on yritys kontrolloida tapahtumia kriisin aikana, jotta systemaattista ja laajaa väkivaltaa ei syntyisi. Kriisien ”hallitsijoiden” eli tavallisesti kansainvälisten sovittelijoiden ongelmana on löytää tasapaino pakottamisen ja mukautumisen välillä, löytää tasapaino aggression ja myötäily välillä. Liika pakottaminen tai väkivalta saattaa johtaa kriisin pahenemiseen, liika myötäily antautumiseen ja rauhaan hinnalla millä hyvänsä, joka ei yleensä ole kestävä ratkaisu.

Kriisinhallinnan voi myös ajatella olevan ulkopolitiikan alakäsite, sillä sekä hallinnon että käytännön kautta se usein sijoittuu perinteisen ulkopolitiikan alle.

Eurooppalaista kriisinhallintakykyä koskevassa keskustelussa on pyritty tekemään ero sotilaalliseen ja siviilikriisinhallintaan. Jälkimmäisellä eli siviilikriisinhallinnalla tarkoitettaneen tuttua rauhanturvaamisen kaltaista toimintaa, jossa ei turvauduta väkivaltaan. Sotilaallisella kriisinhallinnalla tarkoitettaneen sitä, että tarvittaessa kriisien hallinassa ja rauhan turvaamisessa voidaan käyttää myös väkivaltaa. Siviilikriisinhallintaan voidaan katsoa sisältyvän myös niin kutsutut uudet turvallisuusuhat: ympäristöuhot, järjestäytyneen rikollisuuden, kansainvälisen huumekaupan, siirtolaisuuden jne. Siviilikriisinhallinta on englanniksi *non-military crisis management*, joka siis viittaa siviilikriisinhallintaan ei-sotilaallisena ja sotilaallisen vastaparina. Suomen kielessä sotilaallisen vastaparia vastaa siis sana *siviili*.

Eron tekeminen siviili- ja sotilaallisen kriisinhallinnan välille on Euroopan unionissa ollut tärkeää erityisesti sen sotilaallisesti liittoutumattomille jäsenille, kuten Suomelle ja Ruotsille, koska jo näiden maiden lainsäädäntö estää tietyissä tapauksissa voiman käytön rauhanturvaamistehtävissä. Liittoutumattomat maat ovatkin pyrkineet korostamaan EU:n puolustusulottuvuuden siviilipuolta, kuten esimerkiksi tämän

---

⁶² Euroopan unioni, artikla 17.

tutkimuksen empiirinen aineisto osoittaa luvussa 6. Suomen ja Ruotsin ulkoministerit ovat asiansa edistämiseksi myös esiintyneet yhdessä yhteisissä lehtikirjoituksissa. Helsingin Sanomissa 30. huhtikuuta 2000 julkaistussa artikkelissa ulkoministerit Anna Lindh ja Erkki Tuomioja kirjoittavat, että ”siviilikriisinhallintakyvyn kehittäminen on unionin tärkeimpiä haasteita lähivuosina”. Lindhin ja Tuomiojan mielestä sotilaallinen ja siviilialan kriisinhallinta ovat ”mitalin kaksi puolta”, ja kriisinhallinta on tärkeää rauhan vuoksi.

Ballin mukaan politiikan teoriassa kiinnostavinta eivät olekaan sanat, vaan niiden muodostamat tai sisältämät käsitteet, sillä nämä käsitteet sallivat toimijoille tietynlaisen käyttäytymisen ⁶³. Juuri tästä Ballin kuvailemasta ”käsitteen sallimasta käytöksestä” on mielestäni kyse silloin, kun etsitään sisältöä kriisinhallinnalle ja siten määritelmiä sille, millaista toimintaa käsite sallii. Poliittisen ja juridisen sisällön löytäminen kriisinhallinta-käsitteelle onkin ollut ainakin Suomessa vaikeaa. Usein nk. asiantuntijatkaan, siis he, jotka päivittäin termien kanssa työskentelevät, eivät osanneet antaa niille yksiselitteistä määritelmää, tai kattavasti tehdä eroa esimerkiksi rauhanturvaamisen ja -pakottamisen välille (katso esim. Vainio 2000, Vesikallio 1999).

Kriisinhallinta on käsitteenä erityisen mielenkiintoinen juuri siksi, että sen sisällöstä tuntuu vallitsevan suuria erimielisyyksiä ja epäselvyyksiä; epäselvyyden vuoksi on tarvittu tehdä em. jako sotiaalliseen ja siviilikriisinhallintaan, koska itse kantasana ei näköjään sisällä määrittelyä sille, kuuluuko siihen voiman käyttö vai ei. Erityisesti sotilaallisesti liittoutumattomissa maissa on käyty keskustelua siitä, mihin kriisinhallinta siihen osallistuvat maat oikeastaan velvoittaa: sotilaallisiin väliintuloihin vai pelkkään puhtaaseen rauhanturvatoimintaan? Eritoten EU:hun kielteisesti suhtautuvat kriitikot ovat pelänneet liittoutumattomien maiden puolustuslinjan muuttuvan kriisinhallintaan osallistumisen myötä.

---

⁶³ Ball 1988: 8.

5.2. Retoriikka ja poliittisen ajattelun retorinen luenta

Poliittisen ajattelun retorisella luennalla tarkoitan tässä työssä sellaista poliittisen kielen analysoimistapaa, joka perustuu tietyn retorin (puhujan tai kirjoittajan) tietylle yleisölle suuntaamien teesien ja argumenttien suhteiden tutkimiselle. Perinteisesti retoriikan ja argumentaation toimialueen tai maailman on nähty käsittävän ne tilanteet, aihepiirit ja kysymykset, joissa on mahdollisuus erilaisiin mielipiteisiin, useisiin hyvin perusteltuihin kantoihin samasta asiasta⁶⁴. Tutkimuksellisessa kielenkäytössä retoriikan käsitteellä viitataan niin suostuttelevaan puheeseen, väitteiden perustelun taitoon kuin tällaisen puheen ja puhetaidon analysoimiseen, retoriikan teoriaan⁶⁵. Retoriikan kohteiksi nähdään Kuusiston mukaan siis sekä ”se, mikä voisi olla toisinkin”, että ne keinot, joilla tietty yleisö saadaan hyväksymään tietyt teesit.

Retorikkaa voidaan ymmärtää myös laajasta tulkinnasta käsin, jossa retoriikan perustana on argumentaatio ja muut retoriset tehokeinot rakentuvat sen varaan. Poliitiikka, filosofia ja retoriikka, sellaisina kuin ne Euroopassa ymmärretään, ovat kaikki huomattavalta ellei ratkaisevalta osaltaan antiikin Kreikan kaupunkivaltion tuotteita. Aristoteleen Retoriikka-teoksesta on peräisin puheiden vaikutuskeinojen kolmijako: *logos*, *ethos* ja *pathos*. Koska retorinen tavoite on sama kuin argumentaation tavoite, kaikki kolme vaikutuskeinoa tähtäävät samaan tavoitteesen eli pääväitteen tai tekstin sanoman uskottavuuden lisäämiseen. Aristoteles katsoi, että retoriikka tuli perustaa sille yleiselle argumentoinnin teorialle, jota hän oli kehitellyt logiikkaa koskevissa teoksissaan, ja hän arvosteli aikaisempien puhetaidon opettajien keskittymistä vain tyyllillisiin kysymyksiin ja tunteiden herättämisen tutkimiseen.⁶⁶

Aristoteleen vaikutuskeinoista ensimmäinen eli *logos* tarkoittaa argumentin asiasisältöä eli itse argumenttia. Puhujan on osattava esittää perusteita ja todisteita näkemyksensä tueksi, ja siksi tunnettava vakuuttavan argumentoinnin keinot sekä rakennettava retoriikan teoria argumentoinnin teorian pohjalle.

---

⁶⁴ Kuusisto 1998: 22.

⁶⁵ Katso esim. Summa 1990.

⁶⁶ Sihvola 1997: 196.

Ethos viittaa puolestaan tapoihin, joilla puhuja ilmentää omaa luonnettaan tai uskottavuuttaan. Ethoksen vastine tämän päivän retoriikan tutkimisessa on puhujan tai kirjoittajan yleisökäsitys, jonka kääntöpuolena nähdään lähestymistapa kohteeseen. Tämä osoittaa sen, mihin perusteluissa vedotaan, sekä suhteen kohteeseen ja yleisöön.

Pathos tarkoittaa yleisön vastaanottokykyä, mielentilaa tai tunteita, jotka vaikuttavat argumentin vastaanottamisen tapaan tai arvioon. Pathos ei tarkoita ainoastaan tunnetilaa, vaan se on tietynlainen tilanteen arviolle perustuva toimintavalmius. Aristoteles havainnollistaakin pathos-tekijän merkitystä toteamalla, että oikeuden valamiehistö on vihaisena valmis pitämään syytettyä pahanakin rikollisena, kun taas hyväntuulisena se katsoo hänen syyllistyneen vain vähäiseen rikkomukseen. Aristotelinen näkemys sisältää käsityksen, että tunteet sinänsä eivät ole hyvä tai paha asia, sillä ne ovat olennainen osa ihmiselämää. Pahaa on se, jos tunteet ovat liian voimakkaita tai liian heikkoja ja hyvää se, että tunteet ovat sopivan voimakkaita⁶⁷.

Retoriikkaa voi luokitella esimerkiksi sen mukaan, mihin kielenkäytön taso suunnataan. Tällöin voidaan erottaa 1) puheiden tai esitysten retoriikka, 2) argumentoinnin retoriikka ja 3) trooppien tai kielikuvien retoriikka.

Ensimmäisessä tapauksessa tarkastellaan puheita, tekstejä, kuvia tms. esityksiä kokonaisuutena, arvioiden niiden taidokkuutta tai 'vaikuttavuutta' suhteessa yleisöön. Argumentointi suuntaa huomion esityksen niihin puoliin, joilla pyritään muuttamaan tai vahvistamaan yleisön käsityksiä asioista. Argumentoinnin tutkimus voi painottua joko retoriseen suuntaan, jolloin on kysymys esimerkiksi kielikuvien tai muiden retoristen keinojen merkityksestä vakuuttavuuden lähteenä, tai formaaliseen suuntaan, jolloin on kysymys argumenttien pätevyyden tutkimisesta tai arviomisesta. Trooppiretoriikkaa voidaan tarkastella taidonilmaisuna tai argumentoinnin välineenä, mutta siinä voidaan nähdä myös avaimia jonkin tekstin, kirjoittajan tai aikakauden kielen tyyppillisten tai yksilöllisten ajatusmuotojen tai tyylien tutkimiseen⁶⁸.

Retorisen analyysin kohteena on myös tekstin laajempi sosiaalinen yhteys. Tässä keskeistä on retorisen tilanteen käsite, joka sisältää puhujan, yleisön sekä puheen foorumin. Nämä ovat sosiaalisia käsitteitä, sillä kuka puhuu tai kirjoittaa, kenelle ja

---

⁶⁷ Kakkuri-Knuuttila 1999: 232, 242, Sihvola 1997: 196.

⁶⁸ Palonen&Summa 1998: 9-11.

minkälaisissa olosuhteissa, määräytyy yhteiskunnallisesti. Tässäkin tutkimuksessa empiirisen aineiston yleisö oli puhetilanteesta riippuen hyvin erilaista: se vaihteli lehdistötilaisuuden toimittajista (esimerkiksi Védrine 3.12.1999) maanpuolustuskurssilaisiin (esimerkiksi Halonen 18.1.1999). Yleisön erilaisuudesta johtuen myös puhujanäni vaihteli, toisinaan puhuja käytti kautta koko puheensa persoonapronominin ensimmäistä persoonaa eli minä-muotoa, toisinaan taas hän vetosi yleisöön laajemmin käyttämällä monikon ensimmäistä persoonaa eli me-muotoa. Jo tällä on vaikutusta siihen, miten tehokkaiksi argumentit koetaan.

Kaakkuri-Knuutilan mukaan retoriikka täydentää argumenttianalyysiä psykologisella näkökulmalla rakentaen sillan argumenttien ja väittelyn analyysin sekä tekstin vaikutuksen eli empiirisen tutkimuksen välille. Retorinen analyysi ei ole kuitenkaan tekstin vastaanoton empiiristä tutkimusta, sitä tekevät psykologian tai viestinnän empiiriset tutkimukset.

Retorisen analyysin kohteena on itse teksti ja sen vaikutuskeinot. Tekstin retorinen analyysi on siten argumentin ja väittelyn analyysin täydennys sekä kohteeltaan että tutkimustavaltaan. Kun argumenttianalyysi pelkistää argumentin kielellisen ilmiön ja tarkastelee argumentin asiasisältöä, retorinen analyysi palauttaa ilmiön tarkastelun kohteeksi. Se on kiinnostunut molemmista, sekä asiasisällöstä että ilmiön erittelystä. Retoriikka ei siirrä syrjään kielen hienouksia vaan pikemminkin vaatii meitä herkistymään niille. Metaforat, rinnastukset ja muut kielikuvat, ilmaisujen värikylläisyys tai niukkuus ja niiden asema uskottavuuden luomisessa ovat retorisen analyysin keskeisiä kohteita. Asiasisällön lisäksi retorinen analyysi on kiinnostunut ilmiön tunnelatauksista sekä puhujan että kuulijan suhdetta osoittavista ilmaisuista⁶⁹.

Retoriikan näkemyksessä tapahtuneita historiallisia muutoksia voi parhaiten hahmottaa seuraamalla retorisen tilanteen määrittelyssä tapahtuneita eroja. Esimerkiksi Aristoteles kirjoitti puhetaidon oppikirjansa julkisten puhujien tarpeisiin, joten hänelle retoriset tilanteet olivat sen ajan Ateenan kaupunkivaltion kolme julkisen puheen tilannetta. Nämä olivat poliittinen puhe, oikeuspuhe ja juhlapuhe.

---

⁶⁹ Kakkuri-Knuutila 1999: 232.

Koska Ateenan sosiaaliset instituutiot 300-luvulla eaa. erosivat yksityiskohdissaan omistamme, myös puhetilanteiden erityispiirteet poikkeavat nykyisistä. Tästä huolimatta Aristoteleen puheiden luokittelu pääargumenttien mukaan, ohjeet argumenttien etsimiseksi teesien puolesta, puheen rakenteen erittely sekä monet muut neuvot ovat edelleen hyödyllisiä. Edellä mainitut kolme puhetilannetta ovat väittelytilanteita, joissa on tehtävä päätös kullekin tilanteelle ominaisesta asiasta. Puheen perinteinen jäsennys perustuu siihen, että kysymyksessä on väittelypuheenvuoro.

Aristoteles kirjoitti *Retoriikkansa* puhetaidon oppikirjaksi, eli pikemminkin puhujan kuin vastaanottajan tai analyytikin näkökulmasta. Siten Aristoteles määrittelee puhetaidon taidoksi valita kussakin tilanteessa sopivat vaikuttamiskeinot. Tämä painotus on säilynyt retoriikassa meidän päiviimme asti, joskin noin kolme vuosikymmentä sitten käynnistyneen uuden retoriikan yksi uutuus onkin muutos puhujasta analyytikkoon. Uusi retoriikka näkee retoriikan laajana tilaneena, jossa retoriikka on kuin mikä tahansa kommunikaatiotilanne. Erialaisten retoristen tilanteiden tarkempi kuvaus vaatii siten empiiristä tutkimusta, sillä ne ylittävät moninaisuudessaan yhteisen arkitiedon, joka hyvin riitti esimerkiksi Aristoteleelle hänen määrittäessään kolmen julkisen puhetilanteen luonnetta⁷⁰.

Aikanaan oli tapana korostaa, että Aristoteles oli ”ensimmäinen politiikan tutkija”, mutta nyt tämä kunnia on siirtymässä sofisteille ja retoriikkaan. Esimerkiksi politologi John S. Nelson katsoo, että antiikin sofistien luoma retoriikka oli ensimmäinen politiikkaa tutkiva tiede. Mutta retorinen käänne ei merkitse paluuta alkuun, vaan pikemminkin korostaa sekä käsitteellisiä että institutionaalisia katkoksia tieteiden ja ajattelun historiassa⁷¹. Palosen & Summan mukaan retorinen käänne lyhyesti sanottuna on ilmaus siitä, että tieteen ja filosofian auktoriteetit ovat suhteellistumassa, ja että näilläkin alueilla käytetään yleisöön vetoavaa argumentointia. Yhteys politiikan ja retoriikan välillä taas oli ilmeinen jo antiikin sofisteilla, ja politiikkaa onkin vaikea ajatella ilman retorista ulottuvuutta.

---

⁷⁰ Kakkuri-Knuutila 1999: 233-236.

5.2.1. Uuden retoriikan teoreetikot: Burke, Perelman ja Toulmin

Uuden retoriikan teoreetikoista voi mainita merkittävimpiä esimerkkeinä Kenneth Burken, Chaïm Perelmanin ja Stephen Toulminin. Perelmania ja Toulminia voidaan pitää erityisesti argumentointia painottavan modernin retoriikkatutkimuksen käynnistäjinä; Burken idea neljästä perustroopista (metafora, metonymia, synekdokee, ironia) eräänlaisina ajattelun ja ymmärtämisen peruslottuvuuksina on puolestaan trooppiretoriikan tunnettu esimerkki.

Kaikki kolme ovat, tosin hyvin erilaisista lähtökohdista, vaikuttaneet siihen, että sekä yhdysvaltalaisessa että eurooppalaisessa yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa on vähitellen herännyt uudelleen kiinnostus retoriikkaan käsitteenä ja tutkimuksellisenä näkökulmana. Burkea, Perelmania ja Toulminia voi oikeutetusti pitää retoriikan rehabilitoijina, koska he aikanaan kyseenalaistivat vallinneen kielteisen ja vähättelevän suhtautumisen retoriikkaan ja luonnollisella kielellä tapahtuvaan argumentointiin. Vaikka heidän lähtökohtansa ja tavoitteensa retoriikan tutkimuksessa ovat täysin erilaisia, kaikki kolme ovat tärkeällä tavalla vaikuttaneet uutta retoriikkaa koskevan keskustelun syntymiseen 1900-luvun puolivälissä. Kolmikko julkaisi tärkeimmät retoriikkaa käsittelevät teoksensa suunnilleen samoihin aikoihin, mutta kuitenkin toisistaan riippumatta. Perelmanin ja Toulminin pääteokset julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1958: Chaïm Perelman: *Traité de l'argumentation: La nouvelle rhétorique* ja Stephen Toulmin: *The Uses of Argument*; Burken tärkein retoriikkaa käsittelevä teos *A Rhetoric of Motives* vuonna 1950⁷².

Uuden retoriikan voi ajatella olevan luonteeltaan pikemminkin kuvailevaa kuin normatiivista. Sen painopiste on ensiksikin tekstin analyysissä, ei sen tuottamisessa. Toiseksi sille on ominaista empiirinen, yhteisöllinen asennoituminen. Sen mukaan argumenttien tai muiden retoristen tehokeinojen hyvyys vaihtelee yhteisön omaksumien kommunikaatiosääntöjen mukaan, joten niille ei voi antaa rationaalisia kriteerejä. Tämän katsotaan koskevan sekä linkkien sitovuutta että perustelujen

---

⁷¹ Termin lanseerasi Richard Rorty vuonna 1984 Iowan yliopiston tieteenretoriikan konferenssissa näin: *“Ensin lingvistinen käänne, sitten tulkitseva käänne ja nyt retorinen käänne”*. Palonen & Summa 1998: 7.

⁷² Palonen&Summa 1998: 10, 51-52.

hyväksyttävyyttä⁷³. Retoristen tehokeinojen hyvyden riippuminen yhteisön säännöistä tulee hyvin esiin myös tämän tutkimuksen aineistossa. Puhujat käyttivät kannanotoissaan sanoja ja termejä, joiden voi uskoa olevan kuulijoille tuttuja ja he mukauttivat puheensa yleisön mukaan (esim. Chirac ja Védrine vierailullaan Suomessa ja Ruotsissa puhuessaan liittoutumattomien maiden ”erikoisasemasta”).

Eräs tunnetuimmista Chaïm Perelmanin retoriikkaan liittyvistä ajatuksista on esisopimusten ajatus. Teoksessaan *The New Rhetoric* hän korostaa, että argumentointi alkaa siitä, kun otetaan huomioon se minkä yleisö arvatenkin hyväksyy. Tämä sopimus on joskus eksplisiittinen, joskus tiettyihin yksittäisiin asioihin liittyvä. Retorin on siten otettava tarkasti huomioon yleisönsä, mitä se tietää ja hyväksyy jo valmiiksi. Perelman kirjoitti tutkimuksissaan muutenkin paljon yleisön ja retorin suhteesta. Hänen mielestään puhujalla tai kirjoittajalla, ylipäätään kenelläkään viestin lähettäjällä ei ole varaa ylenkatsoa yleisöään, vaan tiedottamisen ja propagandan tärkein huolenaihe on välinpitämättömän yleisön huomion kiinnittäminen. Yleisön Perelman määrittelee ytimekkäästi ”siksi kokonaisuudeksi, johon puhuja haluaa argumentoinnillaan vaikuttaa”, ja siksi hieno puhuja on sellainen, joka ottaa yleisönsä eri ominaisuudet huomioon⁷⁴.

Perelman jakaa argumentaatiotekniikat kahteen pääryhmään: assosiatiiivisiin ja dissosiatiiivisiin argumentaatiokaavioihin. Assosiatiiivisella argumentoinnilla Perelman tarkoittaa tilannetta, missä erilliset elementit tuodaan yhteen saman nimekkeen alle ja niiden välille voidaan muodostaa yhteys (unity). Perelmanilaista assosiatiiivista argumentointia nähdään esimerkiksi luvun 6.4. argumentoinnissa, kun erilaisia arvoja pyritään niputtamaan yläkäsitteen ”eurooppalaiset arvot” alle.

Dissosiatiiivisella argumentoinnilla tarkoitetaan puolestaan sellaista tilannetta, missä erottelutekniikkojen tarkoituksena on eristää ja erottaa eri elementtejä (separation), jotka muodostivat ennen saman kokonaisuuden. Loogisesti nämä asiat sisältävät toisensa ja täydentävät toisiaan, mutta argumentointi voi korostaa jompaa kumpaa⁷⁵.

---

⁷³ Kakkuri-Knuutila 1998: 241.

⁷⁴ Perelman&Olbrechts-Tyteca 1969: 18-19, 22, 65.

⁷⁵ Perelman&Olbrechts-Tyteca 1969: 190.

5.3. Kriittinen teoria ja postmodernin ajatus

Postmodernia ja kriittistä teoriaa käytetään joskus toistensa synonyymeina. Se ei tarkkaan ottaen ole täsmällistä, sillä yhtäläisyyksistään huolimatta ne myös eroavat toisistaan. Useat postmodernistit ovat kuitenkin myös kriittisen teorian kannattajia, joten yhtäläisyys saattaa syntyä siitäkin. Molemmille ajatussuunnille on yhteistä, että ne haastavat olemassa olevat teoreettiset traditiot ja hylkäävät ajatuksen kansainvälisistä suhteista yhtenäisenä tieteenalana. Sen sijaan kansainväliset suhteet pyritään sijoittamaan laajempaan sosiaalitieteiden, kulttuurin, filosofian ja kirjallisuustieteiden kontekstiin ja pyritään operoimaan niiden rajamailla.

Kriittinen teoria liitetään yleensä Frankfurtin koulukuntana tunnetuksi tulleeseen koulukuntaan. Yhtenä sen keskeisimmistä ajatteliijoista pidetään saksalaista sosiaalteoreetikkoa Jürgen Habermasia, jolle kriittinen teoria merkitsi olemassa olevan sosiaalisen järjestyksen epistemologista ja ontologista kyseenalaistamista. Habermasin keskeinen väite oli se, että kaikki tieto tai tietämys on historiallisesti ja poliittisesti sidonnaista⁷⁶. Muista 1920-luvulla aloittaneesta Frankfurtin koulukunnan edustajista voi mainita esimerkiksi Max Horkheimerin, Theodor Adornon, Herbert Marcusen ja Erich Frommin. 1960-luvun lopun jälkeen länsimaiden intellektuaaleille kentille on ilmaantunut koko joukko muitakin ”kriittisinä” itseään pitäviä ajatussuuntia. Ranskassa muodostui poststruktuurallinen filosofia, joista voi mainita esimerkiksi Jacques Derridan ja Roland Barthesin. Myös Michel Foucaultin vaikeasti luokiteltava historian kirjoitus sai vaikutteita strukturalismista ja Nietzscheltä. 1970- ja 1980-luvuilla joukko filosofisesti suuntautuneita sosiologeja ja sosiologisesti suuntautuneita filosofejia alkoi pohtia yhteiskuntateorian kriittisyyden ongelmia muiden yhteiskuntateoreettisten ongelmien ohessa. Tähän ryhmään kuuluvat mm. sellaiset kuin Anthony Giddens ja Pierre Bourdieu. Kansainvälisten suhteiden alalta on mainittava post-gramscilaisuutta edustava kanadalainen Robert Cox⁷⁷.

Kansainvälisten suhteiden alalla kriittinen teoria nousi esiin erityisesti 1980-luvulla reaktiona ajanjaksoa dominoineille uusrealistisille ja uusliberalistisille koulukunnille. Merkittävä ero kriittisen teorian ja em. vanhojen ”ongelmanratkaisija-teorioiden”

---

⁷⁶ Evans&Newnham 1998: 106.

⁷⁷ Hakovirta 1991:1.

välillä on se, että traditionaalinen teoria ottaa maailman annettuna, ottaa annettuina sen vallitsevat sosiaaliset ja valtarakenteet sekä ne instituutiot, joissa nämä organisoituvat. Tätä kokonaisuutta pidetään valmiina viitekehyksenä toiminnalle. Tässä viitekehyyksessä toimien uusrealismi ja uusliberalismi toimivat siten vain olemassaolevia valtaan ja talouteen liittyviä epätasa-arvoisuuksia vahvistaen. Tästä johtuen nämä teoriat ovat konservatiivisia ja status quo -hakuisia⁷⁸.

Kriittisen teorian koulukunta pyrkii sitä vastoin paljastamaan vallan, tiedon ja arvojen sosiaalisen perustan, usein ne ovat keskittyneet muiden ajatusrakennelmien arvosteluun tai hajoittamiseen. Kriittisen teorian tähänastinen vaikutus on ollutkin ehkä suurin juuri staattisten valta-, kieli- tai muun sosiaalisen rakennelman perustan paljastamisessa.

Kriittisen teorian yhdistävänä perusideana on joko hajottaa tiettyjä länsimaisen metafysiikan kahtiajaotteluja tai “ylittää” ne, ja rakentaa uusia relativistisia “teorioita” näin luodun pohjan varaan. Tällaisia kahtiajaotteluita ovat muun muassa seuraavat:

- aine – henki,
- toiminta – rakenne,
- mekaaninen logiikka – irrationaaliset tunteet,
- teoria – käytäntö, ja
- ego – alter.

Tämäntyyppinen dikotomioiden kieltäminen muodostaa Patomäen mielestä kriittisten teorioiden perustan⁷⁹.

Yhtenä tämän tutkimuksen läpikäyvänä perusteemana on postmodernin ajatus. Postmodernin selittävä määrittelemisen on vaikeaa, enkä pyrikään tässä suhtautumaan siihen referentiaalisesti. Referentin etsimisen sijaan pyrin esimerkiksi olettamaan, että käsitteiden merkitys perustuu erottelun tekemiselle ja käytölle. Tämän tutkimuksen yhteydessä postmodernilla ajattelulla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että kansakunta ei ole yksittäinen toimija, sillä postmoderni vastustaa ajatusta kansakunnasta yhteisenä minänä. Tuija Pulkkinen määritelmän mukaan (1998) postmodernin politiikan teorian tehtävänä ei ole ohjata politiikkaa tarjoamalla valmiita ratkaisumalleja vaan

---

⁷⁸ Cox 1981, Evansin&Newnhamin mukaan.

pikemminkin ehdottaa uusia kysymyksenasetteluja. Postmoderni on avoin prosessi, jossa ei ole vastauksia, sitä voi kuvata enemmän ajattelun liikkumisen suuntana kuin teoriana.

Pulkkinen määrittelee postmodernin väljästi niin, että siinä modernista poiketen postmoderni kieltäytyy perustan etsimisestä, kiinnittää huomion pinta-perustatyyppeihin erotteluihin ja on epäuskoinen eskatologioihin moraalisten ja poliittisten päätösten perustana. Tässä kohtaa postmodernilla on selkeä yhteys kriittiseen teoriaan molempien pyrkiessä eroon valmiista dikotomioista ja erotteluista. Postmodernit kriitikot eivät usko ytimen olemassaoloon, vaan katsovat kykenevänsä löytämään vain yhä uusia kerroksia. He hylkäävät sekä modernin projektin filosofisen pohjan että sen saaman ilmiänsä, ja ovat tietoisia modernin itseään toistavasta luonteesta ja kieltäytyvät jatkamasta modernisaatioprosessia.

Jean-François Lyotard teki tunnetuksi postmodernin tendenssin ymmärtää maailma eräänlaisena kielipeliin kollaasina: suuret narratiivit ovat joutuneet väistymään merkityksen fragmentoiduttua pluraalisiin, paikallisiin ja autonomisiin diskursseihin. Esimerkiksi tiede ja filosofia edustavat vain yhtä, ei-etuoikeutettua diskurssia monien muiden joukossa ja ovat itsekin sisäisesti hajautuneita erilaisilla kielipeleillä operoiviin yksittäisiin tieteenaloihin⁸⁰.

Pulkkinen käsittää postmodernin ajattelun mukaisesti poliittisen pysyväksi erimielisyyden tilaksi, jossa ihmiset harjoittavat lakkaamatta poliittista arviointia. Tämä käsitys torjuu yksimielisyyden tavoittelun keskustelussa niin kuin myös korostetun jaon politiikan asiantuntijoihin ja ”tavallisiin” kansalaisiin. Poliitikasta muodostuu postmodernissa kuva, jossa hylätään molemmat modernit subjektiajatukset – sekä yhteisösubjekti että transsendentaalinen yksilösubjekti – ja niiden mukana sekä itsehallinnan, ekspression ja vallitsevan intressiyksilön teemat. Poliitikkaa ei hahmoteta yksimielisyyden tavoitteluksi eikä intressikamppailuksi, sen sijaan politiikkaa ajatellaan pysyvän erimielisyyden luonnehtimana agonistisena tilana ja arvostelmien prosessina, jossa arvostelmia tekevät vallassa rakentuneet toimijat. Postmoderni näkemys politiikasta on jatkuvan avoimen pelin ja kilpailun tila, mutta

---

⁷⁹ Patomäki 1991: 5.

⁸⁰ Aalto 1998: 148-149.

kyse ei ole kilpailusta yksityisten intressien välillä vaan paikantuneiden yksilöiden pelistä. Postmoderni korvaa ajatuksen kulttuurisesti yhtenäisestä kansallisvaltiosta ja ihanteen ”humanistisesta” yhteiskunnasta, jossa erot kielletään samanlaisuuden nimissä. Postmoderni ehdottaa tämän sijaan monikulttuurisuutta, jossa eroja kunnioitetaan ja edistetään⁸¹.

Postmoderni lähestymistapa on mielestäni käyttökelpoinen integraatiotutkimuksessa ja myös tässä tutkimuksessa. Olen samaa mieltä kuin Pulkkinen siinä, että ajattelen politiikan olevan enemmänkin pysyvän, jatkuvan kilpailu ja erimielisyyden luonnehtima agonistinen tila kuin yksimielisyyden tavoittelua. Myöskin Euroopan integraatiossa politiikka on paikantuneiden yksilöiden peliä, jossa paikat saattavat vaihtua jo seuraavaan kohtaamiseen mennessä. Tämä mielestäni pätee myös keskusteluun yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, kun valtiotoimijat liikkuvat keskustelun ja retoriikan pelikentällä.

5.3.1. Viitekehyksen synteesi

Tutkimusotteeni pyrkii rakentamaan synteessin edellä esiteltyjen politiikan retorisen luennan, kriittisen teorian ja postmodernin lähestymistapojen välille, ja pyrin käyttämään näiden tarjoamia ajatuksia tutkimuksessani heuristisina, asioiden avaamisen malleina. Käsittelen aineistoani ennen kaikkea tekstianalyttisesti, käyttäen tukenani jo aiemmin mainittuja Koselleckin (1985), Pulkkinen (1998), Kakkuri-Knuutilan (1999), Shapiron (1988, 1992), Palosen & Summan (1998) ja Patomäen (1991) tekstejä. Vaikka aineistoni koostuu pääasiassa puhutuista kannanotoista (joukossa on muutama sanomalehdille julkaistavaksi annettu kirjoitus), katseeni aineistoon on tekstianalyttinen, koska analyysin kohdehan ei tässä ole mm. puheaktiteoreetikoiden tutkima autenttinen puhetilanne, vaan niistä jälkeinpäin litteroidut tekstit. Tärkeänä metodologisena tausta-ajatuksena on oletamus, että politiikka ilmenee kielessä, ja siksi kannanotot on relevanttia tutkia. Analysoin aineistoani sitä ajatusta vasten, että ulkopoliittisten johtajien kannanotot rakensivat

---

⁸¹ Pulkkinen 1998: 238-239, 243.

todellisuutta, ei niin, että pidän kannanottoja realistisena kuvana maailmasta. Tarkastelutapani on siis Jokisen määritelmän mukainen sosiaalisen konstruktion näkökulma, missä kielen käyttöä ei tarkastella siltana todellisuuteen, vaan osana todellisuutta itseään⁸².

Tässä tutkimuksessa lähdetään oletuksesta, että maailman tapahtumat ja toimijat luodaan meille niistä kertovassa kielessä, ne syntyvät kieltä käyttävän ihmisen muotoilemissa kertomuksissa ja tulkinnoissa ja yksittäisistä kertojista irrallisina elävissä diskursseissa⁸³. Ihmisen kieli ikaikaisine perinteineen ja muuttuvine sääntöineen määrittelee tapahtumat tapahtumiksi, toimijat toimijoiksi ja ongelmat ongelmiksi, antaa niille merkitystä ja hahmottelee niiden tulevaisuuden. ”Todellisuudessa” faktat eivät puhu puolestaan, vaan ne on selitettävä ja kytkettävä yhteyksiinsä ennen kuin ne voidaan missään syvällisemmässä mielessä ymmärtää. Riippumatta siitä, millaisen metafyyssisen kannan me otamme meidän ja kieleemme suhteen itsenäisen maailman asioiden viimekätiseen olemassaoloon, on maailma meille aina tulkittu maailma ja merkityksellistetty maailma, ei maailma suoraan ja objektiivisesti. Maailma syntyy ja muuttuu kielessä ja kertomuksissa, se ei ole valmiiksi olemassa, jotta me voisimme kieleemme symboleilla ja merkeillä viitata siihen ja yhä tarkemmin kuvailla sitä⁸⁴. Alfred J. Fortinin mukaan tekstuaalinen lähestymistapa politiikan tutkimuksessa on hyödyllinen sikäli, että sen avulla voidaan paljastaa poliittisten tarkoituksien erilaisia ulottuvuuksia⁸⁵.

Viime vuosina eri muodoissa tapahtunut relativistispositivististen teoreettisten mallien kyseenalaistaminen on tuonut merkittäviä panoksia maailmanpolitiikan tutkimiseen ja sitä kautta ymmärtämiseen. Hylkäämällä ajatus kansainvälisestä politiikasta suverenien yksikköjen enemmän tai vähemmän rationaalisen reagoimisena toimintaympäristössä esille tuleviin uhkiin ja mahdollisuuksiin – problematisoimalla alalla vallitseva puhe valtiosubjekteista, kansallisista intresseistä, politiikan laiesta ja ikuisista totuuksista – on voitu siirtyä hahmottamaan ulkopolitiikkaa muun muassa

---

⁸² Jokinen 1993: 9.

⁸³ Tähän suuntaan orientoituneista tutkimuksista katso esim. Der Derian&Shapiro 1989, Hänninen&Palonen 1990 ja Kuusisto 1998.

⁸⁴ Kuusisto 1998: 15.

⁸⁵ Fortin 1989: 192.

luovan tarinankertomisen ja identiteetin vahvistamisen käsitteiden kautta⁸⁶. Tämän suuntaisia tutkimuksia on muun muassa James Der Derianilla ja Michael J. Shapirolla.

Olen lukenut kannanottoja pitäen mielessäni seuraavassa esiteltäviä lähes pariakymmentä retorisen vaikuttamisen keinoa ja tapaa, jotka olen poiminut pääasiassa Marja-Liisa Kakkuri-Knuutilan teoksesta *Argumentti ja kritiikki* sekä Jokisen et al:in teoksesta *Diskurssianalyysi*. Tekstejä voi jäsentää esimerkiksi etsimällä niistä seuraavia retorisia vaikuttamiskeinoja ja argumenttia vahvistavia, heikentäviä tai värittäviä ilmaisuja:

- tyyli (onko se teknistä, runollista jne.)
- tekstien osien keskinäiset painotukset (argumenttien laajuus ja esittämisjärjestys)
- toisto (tekee tekstistä ”tärkeän”, toiston avulla jokin on ”totta”)
- topokset (ohje argumentin etsimiseksi)
- esisopimukset (yhteiset taustaoletukset)
- yhdistämis- ja erottelutekniikat (syy-seuraus, keino-tavoite, rinnastus ja metafora)
- esimerkit
- analogia (vertailu; etsitään yhtäläisyyksiä jossain luonteenomaisessa piirteissä erityyppisissä asioissa)
- maksiimit (moraalinen periaate tai sananparsii)
- takaus (viitataan terveeseen järkeen, auktoriteettiin tai mahdollisuuteen perustella perusteita edelleen)
- suojaus ja vahvistus (suojaus suojaa argumentin perusteita kritiikiltä heikentämättä asiaväitteen sisältöä; vahvistus on vastakohta suojaukselle, korostaa vakuuttamalla tai vahvistamalla asiasisältöä)
- konjuktioit (”mutta tosiasiasia asia on niin, että...”)
- argumentatiivinen performatiivi (ilmaisut, jotka osoittavat puhujan argumentatiivisia siirtoja)
- värittävät ilmaisut (neekeri – nekru)
- metaforat

Tekstille voi myös asettaa seuraavia kysymyksiä tulkinnan helpottamiseksi:

---

⁸⁶ Kuusisto 1998: 13.

- millä eri keinoilla tekstin lähettäjä pyrkii vaikuttamaan yleisöönsä?
- miksi tekstin lähettäjä käyttää niitä retorisia keinoja kuin käyttää?
- kuinka onnistuneita tekstin lähettäjän keinot ovat aiotun yleisön kannalta?

Edellä hahmotellun mukaisesti en suhtaudu näihin keinoihin niin, että ne suoraviivaisesti osoittaisivat aineistoni sisällön merkityksen. Ne ovat pikemminkin toimineet omaa luentaani ja tulkintaani tukevinä kehyksinä. Retorisen analyysin tekijän näkökulma onkin usein tekstiin etäisyyttä ottava, koska erilaiset kuvaus- ja selitystehtävät asettavat analyysin tekijän kauemmas itse kommunikaatiotilanteesta.

Aristoteleen Retoriikka-teos sisältää suuren joukon argumenttitopoksia, eli ohjeita argumenttien etsimiseksi. Ne on lueteltu puheiden kolmen päätyypin – poliittisen puheen, oikeuspuheen ja juhlapuheen – mukaan. Topoksen yksi osa on väite, jonka puolesta tai jota vastaan halutaan argumentoida. Poliittisen puheen pääväite on joko:

- tehkää teko A, tai
- pidättäytykää teon A tekemisestä.

Poliittinen puhuja tarvitsee siis joukon ohjeita, kuinka perustella tämänkaltaisia väitteitä. Aristoteelinen käytännöllinen argumentaatio arvioi tekoja seurausetiikan tapaan niiden hyvien ja huonojen seurausten mukaisesti. Aristotelisen argumenttitopoksen osatekijät ovat siten seuraavat: 1) väite, 2) ohje perustelun etsimiseksi ja 3) periaate, joka selvittää miksi ohje on hyvä ja joka samalla linkittää perustelun ja väitteen. Kutakin argumentin konkreettisempaa tyyliä kohden voidaan muodostaa oma topoksensa tai oikeastaan useita, sillä topokset voidaan määrittää eri yleisyystasoilla. Poliittisen puheen pääargumentin topos on kaikkein yleisin, sillä siinä puhutaan vain teoista, seurauksista ja seurausten hyvyydestä ja huonoudesta.

Yleisten toposten etuna analyysissä on se, että ne ohjaavat huomaamaan tietynlaisia argumentoinnin muotoja. Argumentin rakenteen perusteella ei voi nimittäin arvioida sen hyvyttä, vaan argumentin voima riippuu laajemman tilanteen sisältämisestä taustaehdoista, joita esimerkiksi Perelman kutsuu esisopimuksiksi. Nimitys korostaa taustaehtoisten sopimuksellista, yhteisöllistä ja historiallista luonnetta. Kysymys ei ole kuitenkaan julkilausutuista sopimuksista, vaan kommunikaation osapuolten yhteisistä

taustaoletuksista. Ilman näitä taustaoletuksia, esisopimuksia mikään kommunikaatio ei onnistu⁸⁷.

---

⁸⁷ Kakkuri-Knuuttila 1999: 243-245.

6. YHTEISTÄ ULKOPOLITIIKKA RAKENTAMASSA

Vuoden 1999 aikana Ranskan ja Suomen valtiojohtossa näytti ainakin julkisten kannanottojen perusteella vallitsevan yksituumaisuus siitä, että Euroopan unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa pitää entisestään kehittää; se on tarpeellista, oikein, rauhan edistämistä, tulevien sukupolvien etujen mukaista... Yhdessäkään kannanotossa ei vaadittu, että tätä unionin politiikkalohkoa pitäisi jotenkin hillitä tai rajoittaa tai sitä ei pitäisi kehittää laisinkaan. Päinvastoin: molempien maiden poliitikot esittivät kehittämiselle useita syitä, eikä kansallisia eroja näkynyt ainakaan siinä, millä argumenteilla politiikan vahvistaminen ja kehittäminen perusteltiin. Sitä pidettiin muun muassa loogisena ja luonnollisena kehityskulkuna:

”Cela me sens très souhaitable que l’Europe développe une capacité propre dans sa politique étrangère et de sécurité commune. Cela me paraît logique, par rapport au développement de l’Europe, ses ambitions... Il est logique qu’il ait une dimension militaire.”⁸⁸ -*Védrine lehdistön haastattelussa Pariisissa 3.12.99-*

”Integraatio on yhä tehokkain ja luonnollinen tapa edistää rauhanomaista kehitystä kautta koko Euroopan maanosan. Meidän täytyy pitää tämä mielessä, kun etsimme parannuskeinoja viimeaikaisiin tragedioihin naapurustossamme...Tämä kehitys (unionin syveneminen) on luonnollista.” -*Halonen puheessaan Lontoossa 17.9.99-*

”Kansainvälisellä yhteisöllä tunnustetaan yleisesti olevan tärkeä rooli tilanteen kärjistyessä jossakin maassa aseellisen väkivallan asteelle. Rauhanturvatoiminnan kehittäminen nykyistä tiivimmän ja tehokkaamman yhteistyön pohjalle on siten luonnollista.” -*Halonen Turussa 15.8.99-*

Samassa yhteydessä eritoten suomalaiset poliitikot vakuuttivat sitoutumistaan tähän projektiin painottamalla, että yhteisen ulkopoliitiikan kehittäminen on Suomelle ensisijaisen tärkeä tehtävä:

”Rauhanturvatoiminta on oleellinen osa Suomen osallistumista kansainväliseen turvallisuustyöhön. Osallistuminen kriisinhallintatoimiin ja rauhanturvatoimintaan on yhä enenevässä määrin kiinteä osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa.” -*Halonen maanpuolustuskurssin avajaisissa Helsingissä 18.1.99-*

---

⁸⁸ ”Minusta on hyvin toivottavaa, että Eurooppa kehittää todellisen kyvyn yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikkansa alalla. Minusta se on loogista, ottaen huomioon Euroopan kehittymisen, sen kunnianhimot... On loogista, että sille tulee sotilaallinen ulottuvuus.”

“Kölnissä Suomelle annettu tehtävä Euroopan kriisinhallintakyvyn kehittämiseksi on sekä meille kansallisesti että koko Euroopan unionille ensisijaisen tärkeä tehtävä.” -*Lipponen Helsingissä Eduskunnassa 25.11.99-*

“Suomi on perinteisesti kuulunut sekä YK:n että Etyjin aktiivisiin tukijoihin. Niiden merkitys on edelleenkin hyvin tärkeä. Viimeisen vuosikymmenen aikana Suomi on liittynyt myös Euroopan neuvostoon ja Euroopan unioniin, joiden merkitys on erittäin oleellinen maanosamme turvallisuudelle. Suomen ulkopolitiikassa on tärkeällä sijalla EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan vahvistaminen.” -*Halonen maanpuolustuskurssin avajaisissa Helsingissä 18.1.99-*

Presidentti Ahtisaari puolestaan katsoi, että hänen taustansa Karjalan evakkona tuo hänelle entistä vakaamman uskon rauhanomaisen Euroopan rakentamiseen:

“Syntyjäni karjalaisena kuulun niihin suomalaisiin, jotka toisen maailmansodan seurauksena joutuivat pois asuinsijoiltaan. Tämän vuoksi sukupolveni haluaa rakentaa jakamatonta Eurooppaa sekä työskennellä rauhanomaisten ratkaisujen puolesta.” -*Ahtisaari Naton Euroatlanttisen kumppanuusneuvoston huippukokouksessa Washingtonissa 25.4.99-*

Johtopäätöksenä voi todeta sen, että ranskalaisten ja suomalaisten poliitikkojen argumentit yhteisen ulkopolitiikan kehittämisen puolesta voidaan yhteenvedonomaaisesti jakaa kolmeen useimmin esiin tulleeseen perusteluun:

- 1) Euroopan unioni tarvitsee uskottavan ulkopoliittisen roolin,
- 2) Yhteisen rahan euron luominen aiheuttaa paineita myös yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan aikaansaamiseen, ja
- 3) Kosovon kaltaisten kriisien ei toivota toistuvan, tai ainakin EU:lla pitäisi olla valmiuksia vastata kriiseihin omalla alueellaan.

6.1. Euroopan unionille uskottava ulkopoliittinen rooli

Euroopan unionia on toistuvasti luonnehdittu ulkopoliittiseksi kääpiöksi johtuen siitä, että siihen ulkopoliittisena toimijana kohdistuneet odotukset eivät ole vastanneet käytäntöä. Kun EU:lle luotiin yhteinen ulkopolitiikka Maastrichtin sopimuksessa vuonna 1992, yleisesti odotettiin unionin pystyvän luomaan itselleen myös käytännössä vahvemman ulkopoliittisen roolin. Näin ei ole kuitenkaan käynyt, vaan

saavutukset UTP:n alalla ovat jääneet vähäisiksi. Tästä syystä yhteiseen ulkopoliittikkaan on kohdistunut uudistamis- ja kehittämispaineita, joista esimerkkinä ovat tässä tutkimuksessa käsitellyt ranskalaiset ja suomalaiset kannanotot. Näiden maiden politiikat painottivat useissa puheenvuoroissaan sitä, että EU:lle pitää saada uskottava ulkopoliittinen rooli – siis se rooli, mikä siltä vielä näyttää puuttuvan, vaikka sopimusteknisesti siihen olisi mahdollisuus. Ulkopoliittista asemaa kuvattiin mm. ”roolin näyttämiseksi”, kuten Ranskan presidentti Jacques Chirac totesi kansalliskokoukselle:

”L’Europe doit pouvoir jouer tout son rôle dans le régleme nt des crises qui la concernent, comme elle a commencé à le faire au Kosovo.”⁸⁹ -*Chirac Ranskan kansalliskokouksessa Pariisissa 2.3.99-*

Myös presidentti Ahtisaari käytti ilmaisua ”roolin ottaminen”, ja tällä ilmaisulla annettiin ymmärtää, että tehtävä on olemassa, se pitää vain täyttää. Roolihan on jotain sellaista, mikä on näyttelijälle valmiiksi kirjoitettu, näyttelijän pitää vain astua näyttämölle ja ottaa se haltuun.

”Jatkossa meidän on nyt huolehdittava siitä, että unioni ottaa sen roolin ja täyttää ne kriisinhallintatehtävät, jotka se on tällä sopimuksella itselleen määritellyt.” -*Ahtisaari Eurooppa-päivän tilaisuudessa Turussa 8.5.99-*

Chirac käytti puheessaan useammankin kerran näytelmä-teatteri -metaforia puhumalla ”kansainvälisestä näyttämöstä”. Samoin teki puolustusministeri Alain Richard. Seuraavan kannanoton ensimmäinen virke on oleellinen siinä mielessä, että Chirac vetoaa yleisöönsä hyvin traditionaalisella tavalla: korostamalla, että me jaamme tässä saman vakaumuksen. Meillä Chirac tarkoittanee kaikkia EU-maita, sen poliitikkoja ja kansalaisia, koska kirje on osoitettu unionin silloisen puheenjohtajamaan edustajalle.

”Nous partagons une même conviction: il est crucial que la politique étrangère et de sécurité commune devienne un véritable instrument de la représentation commune des intérêts européens sur la scène politique internationale.”⁹⁰ -*Chirac in ja Saksan liittokanslerin Gerhard Schröderin yhteinen kirje EU:n puheenjohtajamaan pääministerille Pariisissa 13.10.99-*

”L’Europe doit jouer tout son rôle dans la sécurité de la zone euroatlantique... On ne peut pas laisser certaines régions sombrer dans la violence faute d’être en

⁸⁹ ”Euroopan pitää näyttää koko rooliaan kriisien hallinnassa, aivan kuten se on alkanut tehdä Kosovossa.”

⁹⁰ ”Jaamme saman vakaumuksen: on välttämätöntä, että yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka kehittyy todelliseksi instrumentiksi yhteisten eurooppalaisten intressien esiintuomiseksi kansainvälisellä näyttämöllä.”

mesure de mettre en oeuvre les moyens nécessaires... Ce sont les règles de conduite que nous mettons en oeuvre, au jour le jour, pour la gestion des crises dramatiques qui marquent notre continent, aujourd'hui au Kosovo, Dieu sait où demain.”⁹¹ -*Richard Lontoossa Naton 50-vuotisjuhlissa 9.3.99-*

Jälkimmäisessä kommentissa on huomion arvoista, että puolustusministeri Richard vetoaa lopulta jumalaan kriisinhallinnan puolesta sanomalla, että “vain jumala tietää, missä seuraava kriisi puhkeaa”. Tällä keinolla Richard antaa kuulijoiden ymmärtää, että vakavien, väkivaltaisten kriisien syntyminen on “korkeemmas käres”; että on todellakin oltava valmistautuneita, koska ennustaa ei voi. Tyyllillisenä keinona tällainen on tavattoman tehokas. Myös Richard käyttää persoonapronominin monikon ensimmäistä *me*-muotoa täsmentämättä kuitenkaan, keihin se viittaa – pelkästään ranskalaisiinko vai kenties koko kuulijakuntaan, Naton jäsenmaihiin? Tällä tavalla Richard oikeastaan sulkee puheensa sisään kaikki kuulijat, ja yleisölle jää vain passiivinen tilanne, jossa tulee suljetuksi sisään.

Myös presidentti Ahtisaari käyttää ilmaisua *meidän on* vahvistaakseen kommenttiaan:

“Jatkossa meidän on nyt huolehdittava siitä, että unioni ottaa sen roolin ja täyttää ne kriisinhallintatehtävät, jotka se on tällä sopimuksella itselleen määritellyt.” -*Ahtisaari Turussa Eurooppa-päivän tilaisuudessa 8.5.99-*

Ulkopoliittisen roolin saamisen tärkeyttä perusteltiin, aivan odotetustikin, sillä, että se lisää unionin uskottavuutta, suuruutta ja vahvuutta:

“Ollakseen uskottava toimija rauhan ja vakauden ylläpitämisessä unioni tarvitsee myös kriisinhallinnan siviili- ja sotilaalliset valmiudet.” -*Lipponen Strasbourgissa Euroopan parlamentissa 27.10.99-*

”Mitä suurempi ja vahvempi toimija unioni on, sitä suurempi toimija siitä tulee kansainvälisessä kontekstissa; Balkanilla, lähi-idässä ja Itä-Timorilla.” -*Halonen Lontoossa 17.9.99-*

”Sopimus antaa unionille valmiuden sotilaalliseen kriisinhallintaan, joka lisää merkittävällä tavalla unionin uskottavuutta.” -*Ahtisaari Turussa Eurooppa-päivän tilaisuudessa 8.5.99-*

---

⁹¹ ”Euroopan pitää näytellä koko rooliaan euroatlanttisella alueella... tiettyjä alueita ei voi jättää väkivallan varjoon... nämä ovat niitä sääntöjä, joita panemme täytäntöön päivä toisensa jälkeen, niissä kriiseissä, jotka leimaavat maanosaamme, tänään Kosovossa, luoja tietää, missä huomenna.”

Integraatiotutkija Alan S. Milward on tutkimuksissaan päätenyt siihen lopputulokseen, että integraation tulevaisuus riippuu täysin kansallisvaltion hyvistä tai huonoista politiikkaratkaisuksista. Integraatio on siten valtioille strategia sen omien tavoitteiden toteuttamiseen ja integraatio on valittu useiden strategioiden joukosta kaikista hyödyllisimpänä⁹². Milwardin ajatus sopii sekä kansallisvaltioihin eritoten siinä, kun ajatellaan niiden hyötyvän integraatioon osallistumisesta – tämä toki edellyttää sen, että ylipäättään uskoo rationaalisen valinnan mahdollisuuteen. Integraatio voi olla Euroopan unionille myös sen oma strategia sen omien tavoitteiden täyttämiseen, jos Milwardin ajatusta jatkaa kansallisvaltiosta laajemmalle.

6.2. Yhteisestä rahasta yhteiseen ulkopoliitikkaan

Edellisessä luvussa esitellyt uskottavuuden perustelut liittyvät oleellisesti tämän luvun teemaan, yhteisen rahan euron käyttämiseen kehittämisen argumenttina. Integraatiotutkimuksen uusfunktionalistisen koulukunnan korostama integraation sisäinen logiikka tuli esiin useissa kannanotoissa: kun onnistuimme euron luomisessa, miksemme onnistuisi muussakin, kun saimme aikaan euron, on epäloogista, että EU on ulkopoliittinen kääpiö. Poliitikot toteuttivat tässä nk. spill over -ilmiötä, josta puhutaan silloin, kun integraation yhdellä sektorilla uskotaan johtavan yhteisten toimintatapojen omaksumiseen myös toisella sektorilla.

*“Nous avons su faire l’euro, nous devons réussir l’Europe de la défense”⁹³ -Chirac
Kölnissä EU-huippukokouksessa 4.6.99-*

Ranskan presidentti Jacques Chirac vetosi yleisöön Strasbourgissa kysymyksen muodossa, ja tässä Chirac jälleen kerran puhuu meistä viittaten sillä Euroopan unionin jäseniin:

*“Avons-nous au sein de l’Union européenne, une volonté aussi forte de nous doter des instruments politiques et militaires qui nous font encore défaut?”⁹⁴ -Chirac
Strasbourgissa Naton perustamiskirjan yleiskokouksessa 9.10.99-*

---

⁹² Milward: 1996: 446-447.

⁹³ ”Olemme osanneet tehdä euron, nyt meidän pitää onnistua puolustuksen Euroopassa.”

⁹⁴ ”Onko meillä Euroopan unionin piirissä niin vahvaa tahtoa, että voimme luoda ne poliittiset ja sotilaalliset instrumentit, jotka meiltä vielä puuttuvat?”

Poliitikot eivät missään juuri kyseenalaistaneet kehitystä yhteisestä rahasta yhteiseen ulkopoliittikkaan, vaan sitä pidettiin loogisena ja toivottavana, integraation seuraavana askeleena.

“Avec la naissance de l’euro il me semblait en plus et plus que c’est pas normal que l’UE est laissée sans pouvoir dans le domaine de défense; on ne peut même pas en parler!”⁹⁵ -*Védrine Libération-sanomalehden haastattelussa Pariisissa 9.12.99-*

“Euroopan taloudellista ja poliittista yhdentymistä on täydennettävä vastaavanlaisella kehityksellä myös turvallisuuden ja puolustuksen aloilla.” -*Lipponen Helsingissä 21.7.99-*

“Unionin rooli on keskeinen ja tunnustettu poliittisen ja taloudellisen vakauserityksen alalla. Kesäkuun Kölnin huippukokouksen päätöksillä unioni on ottanut merkittävän askeleen asemansa ja roolinsa vahvistamiseksi myös sotilaallisen kriisinhallinnan alalla.” -*Lipponen yleisesikuntaupseerikurssilla Helsingissä 24.8.99-*

6.3. Kosovon opetukset

Kolmantena yleisenä argumenttina yhteisen ulkopoliittikan kehittämisen puolesta käytettiin Kosovoa. Sillä viitattiin keväällä 1999 entisen Jugoslavian alueella Kosovon maakunnassa käytyyn sotaan, jossa sotilasliitto Nato taisteli pääasiassa ilmaiskujen avulla Jugoslavian liittovaltiota vastaan lopettaakseen Kosovon albaanien etniset puhdistukset. Sodassa kuoli arviolta tuhansia ihmisiä ja sadat tuhannet joutuivat jättämään kotinsa päätyen pakolaisiksi ennen kuin rauhansopimus solmittiin kesäkuussa 1999. Kosovon sotaa pidettiin pahimpana pakolaisongelman aiheuttajana Euroopassa sitten toisen maailmansodan.

Rauhansopimus ei vakauttanut Kosovon tai muun Balkanin aluetta merkittäväällä tavalla. VäkivaltaisuuDET jatkuvat yli vuosi sodan ”päättymisen” jälkeenkin, ja useissa osissa entistä Jugoslaviaa tarvitaan jatkuvasti kansainvälisen rauhanturvajoukkojen läsnäoloa. Tilanne on kärjistynyt erittäin vaaralliseksi mm. Mitrovican kaupungissa,

---

⁹⁵ ”Euron syntymisen myötä minusta näyttää yhä enemmän siltä, että ei ole normaalia, että EU:lla ei ole valtaa puolustuksen saralla; siitä ei voi edes puhua!”

jossa yhteenotot serbi- ja albaaniasukkaiden sekä rauhaturvaajien välillä ovat sodan jälkeenkkin olleet toistuvia. Mitrovicasta onkin puhuttu Euroopan uutena Berliininä, kaupunkina, jonka rauhantilaa pidetään yllä pakottamalla ja keinotekoisesti.

Kannanottojen perusteella vaikuttaa siltä, että Kosovon kriisi ja siitä seuranneet, kaikkien eurooppalaisten nähtävissä olleet valtavat inhimilliset tragediat saivat johtavat poliitikot aiempaa päättäväisemmin kannattamaan unionin yhteisen ulkopoliitiikan vahvistamista. Osatekijänä siihen oli se, että sotilasliitto Nato Yhdysvaltojen johtamana oli se instanssi, joka suunnitteli ja toteutti iskut Jugoslaviaa vastaan. Jo toisen kerran 1990-luvulla Euroopan unioni oli kykenemätön puuttumaan vakavaan kriisiin omassa maanosassaan. Arvostelu Euroopan unionia ja sen perustehtävää kohtaan voimistui:

“Monet voivat kysyä, mitä virkaa Euroopan unionilla on, jos se ja sen jäsenmaat eivät kykene tehokkaasti puuttumaan Kosovon kaltaisiin, lähialueillaan syntyviin kriiseihin. Euroopan yhteisöt luotiin alun perin siksi, että ne yhdentymisen keinoin tekisivät uusista sodista sekä tarpeettomia että mahdottomia.” -*Ahtisaari Eurooppa-päivän tilaisuudessa Turussa 8.5.99-*

Ironista kyllä, Kosovon sota tarjosi poliitikoille myös mahdollisuuden integraation ilosanoman levittämiseen. Integraation sanottiin epäonnistumisistaan huolimatta olevan rauhan tae koko Euroopassa:

“Yhdentymisen ja Euroopan unionin laajennus ovat pitkällä aikavälillä parhaita rauhan takeita. Samalla luodaan edellytykset koko maanosan kattavalle ja laaja-alaiselle yhteistyölle Euroopassa.” -*Ahtisaari Eurooppa-päivän tilaisuudessa Turussa 8.5.99-*

“Pitemmällä aikavälillä turvallisuuden perustaa vahvistaa ennen muuta yhdentymiskehitys.” -*Ahtisaari esitelmässään Matías Romero -instituutissa Mexico cityssä 23.2.99-*

”Perustehtävä – rauhan ja turvallisuuden säilyttäminen ja hyvinvoinnin jakaminen ympäri maanosaa – pysyy validina. Integraatio on yhä tehokkain ja luonnollinen tapa edistää rauhanomaista kehitystä kautta koko Euroopan maanosan. Meidän täytyy pitää tämä mielessä, kun etsimme parannuskeinoja viimeaikaisiin tragedioihin naapurustossamme.” -*Halonon Lontoossa 17.9.99-*

Presidentti Martti Ahtisaari vetosi myös Venäjän epävakaiseen tilanteeseen perustellessaan integraation paremmuutta:

“Venäjän taloudellinen kriisi ja monet poliittiset vaikeudet muodostavat huomattavan epävarmuustekijän Euroopassa.” -*Ahtisaari esitelmässään Matías Romero -instituutissa Mexico cityssä 23.2.99-*

Kosovon sodan myötä näytti vahvistuvan myös sellainen käsitys, että oman eurooppalaisen puolustuksen luominen ei ole vielä lähivuosina mahdollista, koska pääosa unionin jäsenmaista on hoitanut turvallisuustakuunsa Naton kautta, ja Nato käytännössä nykyisin pystyy puuttumaan selkkauksiin. Eurooppalaisen puolustuksen luomisen sijasta EU-maiden johtajat korostivat sitä, että EU:lla pitäisi olla valmiuksia kriisien hallintaan, tai humanitaarisiin interventioihin, kuten Kosovon kriisiä myös sitkeästi nimitettiin. Myöhemmin on varsinkin sotilaallisesti liittoutumattomien EU-maiden taholta pyritty tekemään ero sotilaallisen ja siviilikriisinhallinnan välille. Kuten luvussa 5.1.3. jo kerrottiin, sisällön löytäminen kriisinhallinta-käsitteelle on ollut ainakin Suomessa vaikeaa. Voisi kuvitella, että varsinaisessa kriisitilanteessa tavallisen rauhanturvaajan on vaikeata tehdä eroa sotilaallisen tai siviilikriisinhallintatoimen välille – on vain toimittava. Ehkä tätä ja tulevaisuutta ajatellen puolustusministeri Anneli Taina korosti jo huhtikuussa 1999, että sotilaallisen voiman käyttö kuuluu kriiseihin:

“Rauha, vakaus ja hyvinvointi eivät ole itsestäänselvyksiä. Tämän osoittaa meille maanosamme vakava kriisi Balkanilla. Kansainvälistä yhteistyötä tarvitaan eri muodoissa kriisin ratkaisemiseksi. Kriisin vuoksi sadat tuhannet ihmiset ovat joutuneet jättämään kotinsa Kosovossa... Sotilaallisen voiman käyttö kriisissä on osa kokonaisratkaisua.” -*Taina Rintamamiesveteraanien liiton 35-vuotisjuhlassa Helsingissä 7.4.99-*

Kosovon sota toimi siis ennen kaikkea pontimena kriisinhallintakyvyn kehittämiseksi. Siitä tuli ainakin suomalaisille poliitikoille motiivi, jonka avulla perusteltiin se miksi esimerkiksi kriisinhallintajoukkojen luominen on tarpeellista:

”EU:n kriisinhallintamekanismien kehittämisestä saadaan päätös aikaan vielä vuodenvaihteessa päättyvän puheenjohtajakautemme aikana. Näin luomme EU:n puitteissa paremmat edellytykset Bosnian ja Kosovon tapaisten kriisien hallintaan ja mieluummin ennalta ehkäisemiseen.” -*Enestam maanpuolustuskurssilla Helsingissä 13.10.99-*

“Kosovon selkkauksen jälkeen kysytään entistä painokkaammin, mitä EU kykenee tekemään lähialueidensa kriisien hallitsemiseksi.” -*Lipponen yleisesikuntaupseerikurssilla Helsingissä 24.8.99-*

“Entisen Jugoslavian hajoamissodat osoittivat, että eurooppalaisen kriisinhallintakyvyn puute hidasti tuolloin ratkaisuihin pääsyä.” -*Ahtisaari Maanpuolustuskurssiyhdistyksen kokouksessa Helsingissä 13.4.99-*

”Balkanin ja Itä-Timorin tapahtumat ovat korostaneet tarvetta koordinoitulle siviilikriisinhallinnalle unionin tasolla. Unioni on jo nyt aktiivinen siviilikriisinhallinnassa.” -*Halonen Pariisissa Ranskan kansalliskokouksessa 27.10.99-*

Koska kriisinhallintakyvyn kehittämisessä on kyse koko EU:n yhteisestä projektista, oli ainakin suomalaisille poliitikoille tärkeää korostaa, että olemme tekemässä tätä yhdessä. He halusivat myös korostaa, että Suomi on itse asiassa eräänlainen rauhanturvaamisen suurvalta:

”Suomi kuten koko kansainvälinen yhteisö pyrkii perinteistä rauhanturvatoimintaa laajempien toimintakokonaisuuksien avulla vahvistamaan kohteena olevien yhteiskuntien kykyä selvitä tulevaisuudesta rauhan ja demokratian keinoin.” -*Halonen Maanpuolustuskurssin avajaisissa Helsingissä 18.10.99 -*

“Euroopassa valtioiden välisten sotilaallisten yhteenottojen riskit ovat olennaisesti vähentyneet. Sotilaalliset riskit ja uhkat nousevat eräiden siirtymämaiden sisäisistä etnisistä ja sosiaalisista ristiriidoista. Näiden estämisessä ja hallinnassa tarvitaan kansainvälistä yhteistyötä. Haluan tässä yhteydessä mainita, että Suomi on toisen maailmansodan jälkeen lähettänyt yli 35 000 miestä kansainvälisiin rauhanturvaamistehtäviin. “ -*Ahtisaari esitelmässään Matías Romero - instituutissa Mexico cityssä 23.2.99-*

“Olemme sananmukaisesti osa yhteistä maailmaa. Ja tämän seurauksena joudumme yhä vaativimpien tehtävien eteen osana yleismaailmallista vastuunkantoa. Suomen ulkopoliittinen toiminta on laajentunut ja monipuolistunut.” -*Halonen Maanpuolustuskurssin avajaisissa Helsingissä 18.10.99-*

Miksi suomalaispolitiikot sitten halusivat korostaa Suomen merkittävää asemaa rauhanturvaamisessa? Eräs selitys voisi olla se, että sitä korostamalla suomalaispolitiikot halusivat kohentaa Suomen kuvaa maailman silmissä. Sotilaallisesti liittoutumatonta Suomea saatetaan yksinään pitää heikkona, osallistuminen rauhanturvatoimintaan osoittaa sen, että Suomi on kansainvälisesti aktiivinen kriisinhallinta-asioissa, jopa eräänlainen konkari. Voidaan siis ajatella, että Ahtisaari halusi kommentissaan (23.2.1999) tehdä kuulijoilleen selväksi, että Suomi ei ole aloittelija kansainvälisissä konflikteissa ja siten kykenevä niiden hallintaan osallistumisessa.

6.4. ”Yhteiset” ”eurooppalaiset” ”arvot”

Edellisissä luvuissa käsiteltyjen poliitikkojen kannanottojen perusteella voisi äkkiseltään ajatella, että kriisinhallintakyvyn kehittämisessä on kyse silkasta lähimmäisenrakkaudesta. Kannanotoista paljastuu kuitenkin toinen, ei niin pyyteettömältä vaikuttava toive:

“Si nous voulons faire valoir pleinement nos valeurs et nos intérêts dans le monde, il est nécessaire que l’Union européenne soit représentée à l’extérieur par de façon visible”⁹⁶ -*Chirac Saksan liittokanslerin Gerhard Schröderin kanssa kirjeessään EU:n puheenjohtajamaan pääministerille Pariisissa 13.10.99-*

“Nous sommes tous d’accord que l’Union européenne doit mieux faire valoir son poids et ses intérêts dans le monde... Cela est d’une décisive pour la future position de l’Europe et pour le succès de nos valeurs et de nos intérêts communs sur la scène politique internationale.”⁹⁷ -*Chirac Saksan liittokanslerin Gerhard Schröderin kanssa kirjeessään EU:n puheenjohtajamaan pääministerille Pariisissa 13.10.99-*

”Kansainvälisenä toimijana unionilla on oltava saatavilla luotettavat ja monikäyttöiset instrumentit edistääkseen omia intressejään ja kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta.” -*Halonen Pariisissa Ranskan kansalliskokouksessa 27.10.99-*

Kannanottojen perusteella voi päätellä, että kriisinhallintakykyään parantamalla EU pyrkii myös levittämään arvojaan ja intressejään Euroopassa ja muualla maailmassa, ilmeisesti pääasiassa siellä, missä kriisinhallintajoukot toimivat. Yhteisen ulkopoliittikan ja kriisinhallintakyvyn kehittäminen on EU-poliitikoille siten tavallaan myös Euroopan unionin hegemonian levittämisyrittäminen, koska eurooppalaisia arvoja pidetään ylivermaisina ja levittämisen arvoisina. Tämä ääneen lausuttu pyrkimys tekee mielestäni tästä yhteisestä projektista pyyteettömyyden osalta varsin kiistanalaisen. Toisaalta on naivia olettaa, että EU haluaisi silkkaa hyvää hyvyttään toimia maailmanpoliisina ja kuluttaa varojaan sekä sotilaitaan mahdollisesti nk. kolmansien (siis ei EU-maiden) kriisien ratkaisemisen hyväksi. Pikemminkin on oletettavaa, että myös EU:n piirissä lausutaan julki toiveita oman hyödyn tavoittelemisesta. Toisaalta

---

⁹⁶ “Jos haluamme, että arvoillemme ja intresseillemme annetaan arvoa, on tärkeää, että unioni tulee näkyväksi ulospäin.”

⁹⁷ “Olemme kaikki samaa mieltä siitä, että EU:n pitäisi paremmin hyötyä painoarvostaan ja intresseistään maailmassa... Kyseessä on tärkeä ratkaisu Euroopan tulevaisuuden asemalle ja meidän arvojemme ja intressiemme menestykselle kansainvälisen politiikan näyttämöllä.”

Euroopan unionin jäsenmaiden poliitikoilta voi perustellusti myös vaatia, että he ilmoittavat kaikista pyrkimyksistään selkeästi ja perustelevat toimensa.

Chaim Perelman luonnehtii retoriikkaa ”hyvän puhumiseksi” Quintilian mukaan, jonka mielestä retoriikka on *scientia bene dicendi*. Universaaleista tai eurooppalaisista arvoista puhuminen (joita voi pitää yleisesti hyväksytyinä) todellakin on ”hyvästä puhumista”. Universaalit arvot voivat olla myös vaikuttamisen keinoja. Arvot ovat Perelmanin mielestä tavalla tai toisella mukana jokaisessa argumentissa, niitä pidetään argumenttien muotoilun perusteissa keskeisinä ja siten lähes totuuteen ja tosiasioihin rinnastettavissa olevina asioina retoriikassa. Kuten tosiasiankin, arvonkin voi kieltää jotta siitä pääsisi eroon tai sitten voi ilmoittaa, että arvot ovat yleisesti hyväksyttävissä⁹⁸.

Kannanotoissa mainittuja eurooppalaisia tai suomalaisia arvoja ja intressejä ei määritellä missään kannatossa kovin selkeästi. Sellaisina ne ovatkin perelmanilaisia esisopimuksia: riittävän korkealle abstraktiotasolle nostettuna ja epätarkasti ilmaistuina ne saavuttavat faktaluonteen ja voivat esiintyä argumentoinnin julkilausumattomina, lähtökohtaisina esisopimuksina. Argumenttien vakuuttavuus ei nousekaan näin ollen logiikasta, vaan uskottavuudesta.

Arvojen määrittämiseen liittyy rajanvetoa ja poissulkemista. Nimen antaminen jollekin asialle tarkoittaa sitä, että joku toinen asia ei voi tarkoittaa samaa. Eurooppalaisten arvojen määrittämisessä onkin ennen kaikkea kyse poissulkemisesta, eksklusiosta, jossa tehdään dikotomia ´eurooppalaisuuden` ja sen toisen välillä. Tähän jakoon on kiinnittänyt huomiota myös Henri Vogt, jonka mielestä ”yhteiset eurooppalaiset arvot” on ulkopuoliset poissulkeva fraasi ja sellaisena paljon vakavampi ongelma kuin eurooppalaisiin arvoihin liittyvä historiallisuuden puute⁹⁹.

Eksklusiota voidaan rakentaa monella eri tasolla samanaikaisesti. Suomen puolustusministeri Jan-Erik Enestam puolusti eräissä kommentteissaan unionin kriisinhallintatoimintaa vetoamalla suomalaisten arvojen puolustamiseen:

---

⁹⁸ Perelman&Olbrechts-Tyteca 1969: 25, 75-76.

⁹⁹ Vogt 2000.

“Olemme Balkanilla edustamassa myös suomalaisia elämänarvoja, moniarvoisen, vähemmistöt huomioivan yhteiskunnan turvaamista.” -*Enestam maanpuolustusjärjestöjen tilaisuudessa Mikkelissä 25.10.99-*

”Osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan on Suomen puolustuksen kehittämisen osa-alue. Se edistää Suomen omien etujen ja arvojen puolustamista.” -*Enestam Panssarijoukkojen 80-vuotisjuhlassa Parolannummella 14.7.99-*

Tässä Enestam siis katsoi, että kriisinhallintatoimiin osallistuminen edistää ennen kaikkea suomalaisia arvoja ja Suomen etuja. Hän ei kuitenkaan täsmentänyt, mitä nämä arvot tai edut voisivat olla, vaan oletti kuulijakunnan ne automaattisesti tuntevan. Ehkä Enestam uskoi, että suomalaisista arvoista vallitsi esisopimus.

Mitä eurooppalaiset arvot sitten ovat? Jos tarkastellaan tutkimusaineistoa, eurooppalaisiksi arvoiksi poliitikkojen kannanottojen perusteella voidaan määritellä ainakin seuraavat eksplisiittisesti esiin tulleet arvot:

- demokratia (Lipponen 20.4.99)
- humanisuus (Védrine 2.3.99)
- ihmisoikeudet (Lipponen 20.4.99)
- mahdollisuus saada apua kriisitilanteessa (Ahtisaari 4.12.99)
- moninapaisuus (Chirac 9.10.99)
- moraalisuus (Chirac 2.3.99)
- oikeudenmukaisuus (Ahtisaari 4.12.99)
- oikeuden kunnioitus (Chirac 9.10.99, Richard 9.3.99)
- oikeusvaltio (Lipponen 20.4.99)
- rauhan takaaminen (Chirac 2.3.99)
- solidaarisuus (Jospin 21.1.99, Ahtisaari 1.2.99)
- tasa-arvo (Chirac 9.10.99, Chirac 2.3.99, Lipponen 20.4.99),
- vaikutusvalta (Védrine 2.3.99)
- vapaus (Jospin 21.1.99)

Arvot tuotiin esiin kommentoissa seuraavien kannanottojen osoittamilla tavoilla, joissa toistuva tapa on jälleen kerran puhua *meistä*. Tämä on erinomainen esimerkki siitä, miten yhteistä arvopohjaa usein rakennetaan eksklusion varaan. Postmoderni ajattelu

on kiinnittänyt huomiota juuri näihin prosesseihin, joilla identiteetit rakennetaan erojen avulla¹⁰⁰.

Tuija Pulkkinen mukaan identiteetit ja niiden rakentaminen ovat politiikassa keskeisiä politiikassa siksi, että politiikan käsittäminen identiteettien eikä intressien perustalta muuttaa merkittävästi politiikkaa: identiteetit ovat sisäisiä suhteita, jotka ovat muodostuneet yhteisillä sosiaalisilla rakentumisprosesseilla, ja siten poliittinen tila ei koskaan ole neutraali¹⁰¹. Identiteetit eivät Pulkkinen mukaan siis ole satunnaisia historiallisia konstruktioita, vaan ne muodostuvat tietyissä paikoissa, tiettyinä aikoina.

Identiteettiä muodostetaan puheessa, ja tätä puhetta voi pitää politisointiretoriikkana. Politisointiretoriikka kohdistuu toiminnan pelivaran osoittamiseen ja avaamiseen ja voi ilmetä uusien kysymysten tematisoimisena, vakiintuneen polityn purkamisena tai sen mahdollisuuksien horisontin uudelleen tulkintana. Nimet, käsitteet ja kohteet ovat sen keskeisiä kohteita, jolla politiikan toimintatilaa luodaan ja tehdään pelattavaksi, politikoinnin kohteeksi. Postmoderni ajattelu pyrkii nimenomaan tähän: luomaan politiikan toimintatilaa politikoinnin kohteeksi; ylipäätään näyttämään että tilan avaaminen politikoinnin kohteeksi on toivottavaa. Identiteettien rakentamisen kyseenalaistaminen on juuri tätä.

Voidaan siis ajatella, että yhteisistä eurooppalaisista arvoista puhuminen on yhteisen eurooppalaisen identiteetin rakentamista, tietoinen konstruktio. Jos identiteetin rakentamista yhteisten eurooppalaisten arvojen kautta pidetään tietoisena konstruktiona, kiinnittyy huomio eräisiin Ranskan presidentin Jacques Chiracin puheenvuoroihin, joissa hän vetoaa tuleville sukupolville jätettävään perintöön:

“Donc une Europe plus morale...et aussi une Europe à la fois plus forte et plus concrète. C'est cela l'Europe que nous voulons léguer à nos enfants.”¹⁰² -Chirac EU:n huippukokouksessa Kölnissä 4.6.99-

“Ayons pour ambition de faire de l'Union européenne un ensemble politique porteur de paix, d'équilibre et de progrès du monde.”¹⁰³ -Chirac Ranskan kansalliskokouksessa Pariisissa 2.3.99-

---

¹⁰⁰ Katso esim. Pulkkinen 1998 ja Benedict Anderson 1983: *Imagined Communities* (Verso: London).

¹⁰¹ Pulkkinen 1998: 155.

¹⁰² ”Siis moraalisempi Eurooppa... mutta samanaikaisesti myös vahvempi ja konkreettisempi Eurooppa. Se on se Eurooppa, jonka haluamme lahjoittaa lapsillemme.”

“Je constate que l’Europe puisse faire entendre sa voix dans la gestion des affaires du monde d’abord, dans celles de notre continent. Qu’elle puisse assumer ses responsabilités, qu’elle puisse agir en faveur d’un monde équilibré, multipolaire, respectant du droit.”¹⁰⁴ -*Chirac Strasbourgissa 9.10.99-*

Myös muut ranskalaispoliitikot puhuivat lapsista ja tulevista sukupolvista sekä viittasivat niihin asioihin ja arvoihin, minkä takia Eurooppaa kannattaa puolustaa:

”..l’espace démocratique qu’elle a construit sur le principe de droit. Pour défendre ces valeurs, pour agrandir cet espace, pour faire respecter le droit international, l’Europe doit développer ses capacités d’intervention militaires sans lesquelles son discours sur la sur la liberté des peuples et des communautés reste une rhétorique cause, sans lesquelles des désastres humanitaires graves peuvent se produire sur son propre sol.”¹⁰⁵ -*Richard Naton 50-vuotisjuhlissa Lontoossa 9.3.99-*

“...de donner à ses citoyens la perspective d’un continent véritablement organisé, autour des valeurs de liberté et de solidarité qui fondent la construction européenne.”¹⁰⁶ -*Jospin Versaillesissa Kansalliskokouksessa 18.1.99-*

“Nous voudrions mettre en commun cette Europe humaine et puissante”¹⁰⁷ -*Védrine Kansalliskokouksessa Pariisissa 2.3.99-*

Kysymys arvoista liittyy myös siihen, millaiselle arvoperustalle poliitikot toivovat EU:n rakentuvan, ja millaiselle arvoperustalle he myös olettavat sen rakentuneen. Edellä mainitut arvot ovat kiinnostavia myös siinä mielessä, että useat niistä kuulostavat tutuilta jos niitä verrataan 1950-luvulla esitettyihin Euroopan yhdentymisen nk. perusarvoihin. Weilerin mukaan integraation alkuperäisiin perusarvoihin kuuluu kolme arvoa¹⁰⁸:

1. rauha,
2. vauraus, ja
3. ylikansallisuus.

---

¹⁰³ “Pitäkäämme tavoitteenamme, että Euroopasta tehdään poliittinen kokonaisuus, joka edistäisi rauhaa, tasa-arvoa ja edistystä maailmassa.”

¹⁰⁴ “Korostan, että Eurooppa voi tehdä äänensä kuuluvaksi maailman asioissa, meidän maanosamme asioissa. Että se voi vastata vastuuteensa, että se voi toimia tasa-arvoisemman, moninapaisemman ja oikeudenmukaisemman maailman puolesta.”

¹⁰⁵ “..demokratian tila, minkä se (Eurooppa) on rakentanut oikeuden periaatteelle. Puolustaakseen näitä arvoja, laajentaakseen tätä aluetta, lisätäkseen kansainvälisen oikeuden kunnioittamista, Euroopan tulee kehittää sen sotilaallisen väliintulon kapasiteettejaan, mitä ilman ihmisten ja yhteisöjen vapaus jää retoriseksi tyhjiöksi, mitä ilman vakavat humanitaariset katastrofit voivat syntyä Euroopan omalla alueella.”

¹⁰⁶ “... tarjoaa kansalaisille käsityksen organisoidusta maanosasta, joka perustuu vapauden ja solidaarisuuden arvoille, jotka rakensivat Euroopan.”

¹⁰⁷ “Haluaamme panna käytäntöön tämän humanin ja vaikutusvaltaisen Euroopan.”

Weilerin mielestä Euroopan yhteisö oli vaurauden välineellinen toteuttaja. Rauhan vahvistaminen oli jo integraation perusideassa ilmiselvää, kun toisessa maailmansodassa vastakkain taistelleet Saksa ja Ranska sopivat sotateollisuutensa strategisten aineiden, hiilen ja teräksen tuotannon valvomisesta ylikansallisin poliittisin keinoin. Weilerin mukaan rauha, vauraus ja ylikansallisuus eurooppalaisen integraation arvoina ovat itse asiassa uusi ilmentymä kolmelle Euroopan ideaalille. Ne siirtävät sisäänsä keskeisimmät arvot kristinuskosta, sosiaalisesta vastuunkannosta ja valistuksesta.

Henri Vogt on kiinnittänyt huomiota siihen, että yhteisistä eurooppalaisista arvoista puhuminen on ongelmallista ensinnäkin sen takia, että puheesta puuttuu täysin historiallisuus, ajan ulottuvuus. Eurooppalaiset arvot esitetään ikään kuin muuttumattomina ja ikuisina. Vogt korostaa myös sitä, että yhtä lailla eurooppalaisten arvojen ilmentymiä ovat nationalismi, fasismi ja kansallissosialismi; samoin siirtomaakauden imperialismi¹⁰⁹.

Myös Teija Tiilikainen on kirjoittanut historiasta ja eurooppalaisten arvojen eriskummallisesta yhteydestä. Tiilikainen ihmettelee sitä, minkä takia Euroopan unionia nyt yhtäkkiä tarvitaan puolustamaan niitä arvoja, jotka jo vuosikymmeniä ovat tarjonneet perustan sen jäsenvaltioiden poliittiselle toiminnalle. Ja millä oikeudella juuri EU esiintyy varsin omistavasti suhteessa arvoihin, jotka muodostavat valtiollisen toiminnan lähtökohdan myös monissa sen ulkopuolisissa maissa?¹¹⁰ Myös Vogt huomauttaa, että nk. eurooppalaisiksi arvoiksi uskotut eivät ole vain eurooppalaisten omistuksessa. Esimerkiksi intialaisessa ajattelussa järjen merkitystä on korostettu paljon ennen kuin näin tapahtui Euroopassa¹¹¹.

Arvomaailman levittämisen ohella molempien maiden poliitikot katsoivat, että yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa toimiminen edistää kansallista etua. Suomalaiset poliitikot katsoivat, että eurooppalaiseen turvallisuuskehitykseen osallistuminen parantaa myös Suomen asemaa. Tämän argumentin käyttäminen suomalaisten yleisöjen edessä on jokseenkin ymmärrettävää, jos sitä käytetään

---

¹⁰⁸ Weiler 1998: 61.

¹⁰⁹ Vogt 2000.

¹¹⁰ Tiilikainen 2000b.

suomalaisen yleisön edessä kuten Ahtisaari teki puheessaan Maanpuolustuskurssiyhdistyksessä:

“Euroopan unionin jäsenenä olemme sekä luomassa taloudellista hyvinvointia että rakentamassa maanosallemme uutta turvallisempaa huomista. EU:n vahvistuessa vahvistuu myös oma asemamme.” -*Ahtisaari Maanpuolustusyhdistyksessä Helsingissä 13.4.99-*

Kiinnostavaa kommenteissa on myös se, millä tavalla kansalliset yleisöt pyritään liittämään osaksi yleiseurooppalaista yleisöä ja millä keinoilla kansalliset intressit pyritään niveltämään osaksi eurooppalaisia intressejä. Presidentti Ahtisaari korosti tässä yhteisiä arvoja, etuja ja velvollisuuksia, ja uskoi tämän solidaarisuuden myös luovan turvallisuutta – eräänlainen win-win -situation siis!

”Suomi jakaa muiden EU:n jäsenvaltioiden kanssa yhteiset arvot, yhteiset edut ja yhteiset velvollisuudet. Unionin jäsenten välinen solidaarisuus lisää EU-maiden turvallisuutta.” -*Ahtisaari Espanjan valtiovierailulla Madridissa 1.2.99-*

“Suomi haluaa edistää laajaa kansainvälistä yhteistyötä. Turvallisuutta sekä kestävä ja tasapainoista kehitystä vahvistetaan parhaiten toimimalla demokratian, ihmisoikeuksien kunnioittamisen, oikeusvaltion periaatteiden ja tasa-arvon puolesta.” -*Lipponen eduskunnassa Helsingissä 20.4.99-*

Eurooppalaisen identiteetin rakentaminen on ollut eräs Euroopan integraatioon tiiviisti liittynyt pyrkimys aivan integraation alkuvaiheista, 1950-luvulta saakka¹¹². Joskus on katsottu, että mahdollisimman yhtenäinen identiteetti EU-maiden sisällä edesauttaa myös yhteisten politiikan menestymistä. Myöhemmin on alettu ymmärtää, että 15:stä suvereenista valtiosta koostuvassa liitossa on lukuisia identiteettejä, joiden sulauttaminen ja edes niiden rinnalle uuden EU-identiteetin luominen on täysin utopistista. Monet tutkijat (esimerkiksi Manuel Castells) pikemminkin uskovat, että yhteisen eurooppalaisen identiteetin sijaan alueelliset ja paikalliset identiteetit vahvistuvat entisestään.

Eurooppalainen integraatio on joka tapauksessa haastanut vanhat alueellisuuteen ja kansalaisuuteen perustuvat identiteetit. Tiilikaisen ja Kivimäen mukaan Suomenkin

---

¹¹¹ Vogt 2000.

¹¹² Eurooppalaisen identiteetin rakentumista on tutkittu hyvin monissa teoksissa. Katso esimerkiksi Delanty, Gerard 1995: *Inventing Europe. Idea, Identity, Reality* ja Mikkeli, Heikki 1998: *Euroopan historia, eurooppalainen identiteetti ja yhdentymisen haaste*.

tapauksessa yhteisen eurooppalaisuuden rakentaminen ja kansallinen poliittinen projekti elävät jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään, ja on selvää, että yhteinen eurooppalainen arvoperusta on hyväksyttävä ajatus, mutta kysymys siitä, pitääkö arvoperustasta johtaa myös täysimittainen poliittinen unioni, onkin jo kiistanalaisempi¹¹³.

---

¹¹³ Kivimäki&Tiilikainen 1998: 118.

7. YHTEISTÄ PUOLUSTUSTA RAKENTAMASSA

Tässä luvussa on ensinnäkin tarkoitus pohtia sitä missä määrin yhteisen puolustuksen tavoite on yhä olemassa Ranskan Eurooppa-politiikassa ja millä retorisisilla keinoilla em. toiveet tuodaan julki, ja toiseksi sitä miten sotilaallisesti liittoutumattoman Suomen johtavat poliitikot EU:n puolustusulottuvuuden kehittämiseen suhtautuivat vuoden 1999 aikana. Tarkoituksena on myös etsiä Ranskan ja Suomen kansallisia eroja suhteessa yhteiseen puolustukseen, koska eräänä tutkimuksen tavoitteena on etsiä mahdollisia eroja näiden kahden EU-maan välillä..

7.1. Tavoitteena eurooppalainen puolustus

Euroopan unionin yhteinen puolustus mainittiin useampaan kertaan sekä Suomen että Ranskan kannanotoissa. Varsinkin suomalaiset poliitikot korostivat, että unionin yhteinen puolustus on vielä kaukainen visio, ja Suomen asema säilyy samana:

“Kölnin päätöksillä luodaan unionille kriisinhallintakykyä eivätkä ne koske yhteistä puolustusta.” -*Lipponen yleisesikuntaupseerikurssilla Helsingissä 24.8.99-*

“Ei myöskään ole nähtävissä, että ajankohtainen keskustelu EU:n puolustuskysymyksistä sisältäisi sellaista, että jäsenmaiden edellytettäisiin liittoutuvan sotilaallisesti.” -*Lipponen yleisesikuntaupseerikurssilla Helsingissä 24.8.99-*

“Vallitsevissa oloissa Suomi edistää vakaata kehitystä Pohjois-Euroopassa parhaiten sotilaallisesti liittoutumattomana.” -*Enestam Panssarijoukkojen 80-vuotisjuhlassa Parolannummella 14.7.99-*

Jälkimmäisessä Enestamin kommentissa yhdistyy kaksi asiaa: Enestamin puheen logiikan mukaan Suomen pysyminen sotilaallisesti liittoutumattomana edistää vakaata kehitystä Pohjois-Euroopassa. Tällä retorisella keinolla Enestam suojaa argumenttinsa vetoamalla vakaaseen kehitykseen, asiaan, jonka hyveellisyyttä on tavallisesti vaikea kiistää. Maanpuolustuskurssilla Helsingissä pitämässään puheessaan Enestam toisti neljä kertaa, tosin hiukan eri ilmaisuja käyttämällä, että yhteistä puolustusta ei

Euroopan tule. Enestam siis uskoi toiston voimaan retorisenä tehokeinona; toiston avulla jostakin tulee tärkeää ja "totta". Ensimmäisessä ja toisessa kannanotossa Enestam vahvistaa argumenttejaan käyttämällä adjektiivia kaukainen ja ilmaisua silmään siintää:

"Yhteisen puolustuksen tavoite on sitä vastoin kaukainen visio." -*Enestam maanpuolustuskurssilla Helsingissä 13.10.99-*

"Tavanomainen EU-maan kuten Suomen oman alueen puolustaminen pysyy maan omalla vastuulla voisi sanoa niin kauas kuin silmään siintää." -*Enestam maanpuolustuskurssilla Helsingissä 13.10.99-*

"Euroopan unionin puolustuspolitiikka on kriisinhallintaa. Näkyvissä olevan tulevaisuuden aikana ei kukaan ole tarjoamassa meille kriisin sattuessa apua eikä sitä vastaavasti olla myöskään meiltä pyytämässä." -*Enestam maanpuolustuskurssilla Helsingissä 13.10.99-*

Kerran puheensa aikana Enestam antaa myös suorasukaisen vastauksen:

"EU:lle ei olla luomassa omia joukkoja." -*Enestam maanpuolustuskurssilla Helsingissä 13.10.99 -*

Ranskalaiset poliitikot eivät kannanotoissa suoraan puhuneet yhteisen armeijan perustamisesta. Sen sijaan he käyttivät usein termiä *l'Europe de la défense*, jonka kääntäminen suomeksi niin, että sekä ekstakti termi että sisältö säilyvät, on varsin vaikeaa. Kirjaimellisesti käännettynä se tarkoittaa Euroopan puolustusta ja puolustuksen Eurooppaa, koska kyseessä on genetiivi. Olematta romaanisen filologian asiantuntija on hankalaa päästä tuon termin "taakse" ja saada selville, kumpaa em. vaihtoehtoa ranskalaispoliitikot oikein tarkoittivat siitä puhuessaan. Toisaalta politologisessa tutkimuksessa kiinnostavampaa kuin jonkin käsitteen filologisesti oikeaoppinen käännös on se, mitä sanaparilla mahdollisesti tarkoitetaan ja mihin sillä pyritään. Tätä tarkastellessa on jokseenkin samantekevää kumpaan sanaan genetiivi lopulta liitetään; kiinnostavampaa on se, että käsite *l'Europe de la défense* sisältää Euroopan (unionin), jolla on puolustusulottuvuus. Tästä ranskalaispoliitikot puhuivat puhuessaan Euroopan puolustuksesta ja puolustuksen Euroopasta¹¹⁴.

---

¹¹⁴ Toinen huomioitava käännösasia on se, että ranskassa sotilasliitto Natosta käytetään usein nimitystä *l'Alliance*, joka on lyhyempi muoto *l'Alliance Atlantique*'sta.

Ranskalaiset poliitikot antoivat suomalaisten ymmärtää, että kaikkien EU:n jäsenmaiden olisi hyvä olla samassa tilanteessa. Tällä ”samalla tilanteella” viitattiin mitä ilmeisimmin Suomen asemaan Natoon kuulumattomana unionimaana. Chiracin puheesta kävi ilmi, että Ranska katsoo kaikilla EU-mailla olevan tehtävänä osallistua yhteiseen ulkopoliittikkaan:

“En France, nous sommes convainçus que l’on peut avoir à la fois une alliance forte et un pilier européen fort dans l’Alliance. Je pense que c’est quelque chose qui sera facilité si tous les pays européens sont dans le même situation.”¹¹⁵ - *Védrine valtiovierailulla Ruotsissa, lehdistötilaisuus Nyköpingissä 3.5.99-*

“Tous les membres de l’Union européenne, ont vocation à participer (à la PESC), qu’ils appartiennent ou ils n’appartiennent pas à l’OTAN. Ce veut dire que la Finlande a toute sa place dans cette affaire”¹¹⁶ -*Chirac valtiovierailullaan Suomessa, lehdistötilaisuudessa Ahtisaaren kanssa Helsingissä 10.5.99-*

Tässä jälkimmäisessä kannanotossaan Chirac vahvistaa argumenttiaan suojauksella sanomalla, että “Suomella on paikkansa tässä asiassa”. Suojaus suojaa argumentin perusteita kritiikiltä heikentämättä asiaväitteen sisältöä, ja Chirac vakuuttaa yllä, että myös Suomella, sotilaallisesti liittoutumattomalla, on paikkansa yhteisessä ulkopoliitikassa.

Ranskankielen sanan *vocation* voi kääntää suomeksi tarkoittamaan kutsumusta, tehtävää. Ranska-ranska sanakirjassa Le Robert *vocation* tarkoittaa ensimmäisen selityksen mukaan sisäistä liikettä, jonka kautta tuntee jumalan kutsuneen¹¹⁷. Valtiovierailullaan Suomessa presidentti Chirac toisti ajatuksensa Suomen vakaumuksesta:

”Nous avons évoqué le problème de l’Europe de la sécurité et de la défense. C’est un sujet qui intéresse à la fois la Finlande et la France... Tous les membres de l’Union européenne ont vocation à participer à cette Europe de défense qu’ils soient membres de l’OTAN ou qu’ils ne soient pas membres de l’OTAN... Vous savez qu’il y a plusieurs pays qui ne sont pas membres de l’OTAN, en particulier la Finlande, et bien entendu ils doivent être partie prenante dans l’Europe de la

¹¹⁵ “Ranskassa uskomme, että voidaan samaan aikaan sekä pitää vahva Nato että vahva eurooppalainen pilari Naton sisällä. Se olisi helpompaa, jos kaikki eurooppalaiset maat olisivat samassa tilanteessa.”

¹¹⁶ ”Kaikilla EU:n jäsenmailla on kutsumus osallistua (UTP:hen), ovatpa ne tai eivät ole Naton jäseniä. Se tahtoo sanoa, että Suomella on paikkansa tässä asiassa.”

¹¹⁷ “Vocation: 1) mouvement intérieur par lequel on se sent appelé par Dieu, 2) inclination, penchant, 3) destination”. Le Robert, s. 1361.

défense.”¹¹⁸ -Chirac valtiovierailullaan Suomessa, lehdistötilaisuudessaan Lipposen kanssa Helsingissä 11.5.99-

Vakaumus on vahva sana, hyvin vetoava. Yleensä suomalaisessa keskustelussa vakaumus liitetään elämänfilosofiaan, ihmisellä voi olla esimerkiksi uskonnollinen tai ateistinen vakaumus. Vakaumus voi olla myös vahva tahto tai tunne jostakin. Miksei silloin EU:n sitoutuminen voisi sekin olla yhdenlaista vakaumusta? Suomalaisessa keskustelukulttuurissa tosin saatetaan odottaa vielä hetki, ennen kuin kukaan voi sanoa sen olevan ”vakaumukseni”.

”Certes il y a dans l’Europe aujourd’hui des pays comme la France ou la Grande-Bretagne qui ont une politique étrangère importante, globale, très active, mais les quinze membres de l’Union européenne actuels voient bien qu’ils auraient un poids et une influence dans le monde beaucoup plus considérables s’ils pouvaient définir ensemble une politique étrangère...Il y a aussi des sujets sur lesquels, en raison des traditions nationales, les habitudes et les approches ne sont pas les mêmes. Il y a un program de travail pour qu’il ait une vraie politique étrangère, homogène de tous les membres de l’Union et la France y travaille très activement.”¹¹⁹ -Védrine televisiohaastattelussa Budapestissa 19.1.99-

Suomalaiset vastasivat ranskalaiskommentteihin näin:

”On erityisen tärkeää Suomelle, kun Suomi ja Ranska aloittavat puhumaan puolustusulottuvuuden kehittämisestä, koska me haluamme, vaikka olemmekin liittoutumattomia, antaa oman panoksemme puolustuspolitiikkaan, tasa-arvoisena jäsenenä.” -Lipponen Helsingissä Ranskan presidentin valtiovierailulla 10.5.99-

Tässä Lipponen halusi vakuuttaa kuulijansa siitä, että ulkopoliittisesta asemastaan huolimatta on mukana unionin puolustuspolitiikassa. Lipponen käyttää ilmaisua ”antaa panos”, joka on väljä ilmaisu sikäli, että se sallii lähes minkälaisen

---

¹¹⁸ ”Olemme nostaneet esiin Euroopan turvallisuus- ja puolustusongelman. Se on aihe, mikä kiinnostaa samanaikaisesti sekä Suomea että Ranskaa... Kaikilla EU:n jäsenmailla on kutsumuksena osallistua tähän puolustuksen Eurooppaan, olivatpa ne Naton jäseniä tai eivät... Tiedätte, että on useampia maita, mitkä eivät kuulu Natoon, erityisesti Suomi, ja näiden maiden todellakin tulisi osallistua tärkeällä tavalla puolustuksen Eurooppaan.”

¹¹⁹ ”Tämänpäivän Euroopassa on tiettyjä maita, kuten Ranska ja Iso-Britannia, joilla on tärkeä, globaali ja hyvin aktiivinen ulkopoliittikka, mutta 15 näkevät, että unionilla olisi paljon enemmän painoa ja vaikutusvaltaa maailmassa, jos ne pystyvät yhdessä muokkaamaan yhteisen ulkopoliittikan; se on yksi Euroopan jäsenten tehtävä...On myös kysymyksiä, joissa kansalliset traditiot, tavat ja lähestymistavat ovat erilaisia. On olemassa työohjelma, jotta syntyisi todellinen UTP, samanlainen kaikille unionin jäsenille, ja sen puolesta Ranska työskentelee hyvin aktiivisesti.”

osallistumisen tahansa. Täten Lipponen haluaa varmistaa, että Suomi on mukana siinä missä muutkin EU:n jäsenmaat, mutta omilla ehdoillaan.

7.2. Kansalliset EU-projektit

Integraatiotutkimuksen uusrealistista ajattelua edustavat pitävät tutkimuksissaan lähtökohtana kansallisia etuja, ja pitävät integraatiota ainoastaan uutena raamina, jonka puitteissa kansallisia etuja ajetaan. Integraatiotutkimusten mukaan unioniin osallistumisen koetaan joskus vahvistavan omaa projektia, omaa valtiota (ks. tarkemmin tämän tutkimuksen luku 5.3.) Tässä katsantokannassa integraatio riippuu enemmän poliittisesta tahdosta kuin mistään dynaamisesta prosessista. Integraatio on keino parantaa valtioiden kykyä yhteiset ongelmansa yhteisen päätöksenteon, yhteisten politiikkojen ja jaettujen resurssien kautta. Valtiot voivat laskea eri politiikkojen hyödyt ja haitat, ottaen huomioon taloudellisen hyödyn ja vertaamalla sitä auktoriteetin katoamiseen. Integraatio nähdään keinona parantaa valtioiden kykyä yhteiset ongelmansa yhteisen päätöksenteon, yhteisten politiikkojen ja jaettujen resurssien kautta. Integraatio on Alan Milwardin ajatusta seuraten valtioille strategiasen omien tavoitteiden toteuttamiseen, ja integraatio on valittu useiden strategioiden joukosta kaikista hyödyllisimpänä.

Tutkimieni kannottojen perusteella uusrealistisen koulukunnan teesit pitävät ainakin tältä osin paikkaansa: sekä ranskalaiset että suomalaiset poliitikot pitivät integraatiota ja vielä täsmällisemmin, yhteisen ulkopoliitikan kehittämistä kansallisena projektinaan. EU:n ulkopoliitikan oli määrä vahvistaa myös Ranskan ja Suomen asemaa sekä unionin että koko maailman kontekstissa. Jo edellisessä luvussa mainittujen eurooppalaisten arvojen levittämisyrittäminen on toki kansallisten projektien ja etenkin EU:n vahvistamista sekin, mutta eräissä kannanotoissa tuotiin vielä selkeämmin esiin kansallisten projektien edistämistoive yhteisen ulkopoliitikan rinnalla.

“EU:n vahvistuessa vahvistuu myös oma asemamme... Euroopan uuden turvallisuusjärjestyksen rakentamisessa Suomella on tärkeä rooli.” -*Ahtisaari Helsingissä Maanpuolustuskurssiyhdistyksessä 13.4.99-*

“Jäsenyytemme Euroopan unionissa on entisestään vahvistanut kansainvälistä asemaamme. Suomi jakaa muiden EU:n jäsenvaltioiden kanssa yhteiset arvot, yhteiset edut ja yhteiset velvollisuudet. Unionin jäsenten välinen solidaarisuus lisää EU-maiden turvallisuutta” -*Ahtisaari valtiovierailulla Espanjassa Madridissa 1.2.99-*

Tässä Ahtisaaren jälkimmäisessä kommentissa erityisen kiinnostavaa on ennen kaikkea se, että hän korostaa Suomen kuuliaisuutta EU:n riveissä sanomalla, että Suomi jakaa muiden EU-maiden yhteiset edut, arvot ja velvollisuudet. Mitä nämä mahtavat olla, sitä ei Ahtisaari puheessaan kerro, vaan olettaa perelmanilaisittain, että yleisö ne tietää.

Pääministeri Lipponen korosti sitä, että Suomi on nyt tasavertainen osanottaja itseään koskevissa päätöksissä:

“Jäsenyys Euroopan unionissa on ratkaisevalla tavalla vahvistanut Suomen mahdollisuuksia harjoittaa kansainvälistä yhteistyötä. Nyt olemme tasavertaisia osanottajia, kun meitä koskevia päätöksiä tehdään. Meille on kiistatonta etua siitä, että voimme jatkuvasti pitää neuvoa meille läheisen maaryhmän kanssa.” -*Lipponen yleisesikuntaupseerikurssilla Helsingissä 24.8.99-*

“Meille läheisellä maaryhmällä” Lipponen mitä ilmeisimmin tarkoitti muita Euroopan unionin jäsenmaita, läntisen Euroopan valtioita. Voisi kuvitella, että tämänkaltaisen (läntisen) läheisyyden vakuuttelun tarkoituksena on osoittaa, että viimeistään nyt Suomi on siirtynyt idän etupiiristä länteen, sille “läheiseen maaryhmään”. Myös ulkoministeri Halonen kiinnitti huomiota Suomen uuteen asemaan kansainvälispoliittisessa kontekstissa:

“Suomi on tänä päivänä asemassa, jossa sillä on aikaisempaa suuremmat mahdollisuudet vaikuttaa osaltaan kansainväliseen kehitykseen ja siten edesauttaa niiden arvojen ja normien toteutumista, joihin me uskomme.” -*Halonen maanpuolustuskurssin avajaisissa Helsingissä 18.1.99-*

Kiinnostavaa Halosen kommentissa oli virkkeen viimeinen lause, jossa puhutaan normien ja arvojen toteuttamisen edesauttamisesta. Näin Halonenkin tulee todenneeksi, että kansainväliseen kehitykseen vaikuttaminen helpottaa hyviksi koettujen (eli mitä ilmeisimmin suomalaisten) arvojen ja normien toteutumista maailmalla. Ei Halonenkaan tosin sano puheessaan, mitä nämä arvot ja normit ovat,

ne jäävät kuulijan itsensä pohdittaviksi. Samoin käy puolustusministeri Enestamin puheessa, joka myös vetoaa Suomen etujen ja arvojen puolustamiseen:

”Osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan on Suomen puolustuksen kehittämisen osa-alue. Se edistää Suomen omien etujen ja arvojen puolustamista.”
-Enestam Panssarijoukkojen 80-vuotisjuhlassa Parolannummella 14.7.99-

Enestam katsoo, että kriisien hallinta lisää myös suomalaisten turvallisuutta. Osallistumista perusteltiin myös sillä, että Suomi ei suinkaan ole vapaamatkustaja, vaan kantaa oman osansa kuormasta.

”Tavoitteena on, että Suomi voisi jatkossakin osallistua voimavarojensa puitteissa kriisinhallintaan Euroopassa ja sen lähialueilla... Suomella on oltava valmiutta kantaa osansa yhteisestä kuorimasta. Osallistuminen myös edistää kansallista turvallisuuttamme.”
-Enestam Kosovon pataljoonan lähtökatselmuksessa Säkylässä 25.8.99-

”Tänään suomalaisten rauhanturvaajien toiminta niin Bosniassa kuin Kosovossakin on omien turvallisuusetujemme mukaista. Näin olemme sammuttamassa kriisiä sen alkulähteillä, ettei se laajene ja etene kohti meidän rajojamme.”
-Enestam Maanpuolustusjärjestöjen tilaisuudessa Mikkelissä 25.10.99-

”Suomi ei ole rauhanturvatoiminnassa vapaamatkustaja, vaan kannamme enemmän kuin oman osamme kuormasta.”
-Lipponen yleisesikuntaupseerikussilla 24.8.1999 Helsingissä-

Presidentti Ahtisaari puolestaan uskoo samansuuntaisesti, että osallistuminen kriisinhallintatoimiin lisää Suomen uskottavuutta:

”Suomelle osallistuminen rauhanturvaamistoimintaan on ollut ja on edelleen keskeinen osa ulko- ja turvallisuus politiikkaamme. Tämä toiminta on luonut kuvaa Suomesta kansainvälisen vastuun kantajana vaikeissakin tilanteissa.”
-Lipponen Helsingissä Eduskunnassa 15.6.99 -

”Suomen kansainvälinen sotilaallinen yhteistoimintakyky ja valmius osallistua kriisien hallintaan ovat osa puolustuksemme uskottavuutta.”
-Ahtisaari kadettien ylentämistilaisuudessa Helsingissä 1.6.99-

Ranskalaiskommenteissa kiinnostavinta oli ero niiden asenteessa verrattuna suomalaisiin. Vaikkakin suomalaispoliitikot uskoivat parantavansa Suomi-kuvaa kriisinhallintatehtäviin osallistumalla, näkivät ranskalaiset yhteisen ulkopoliitikan kehittämisen laajemminkin integraation edistämisenä, ja ennen kaikkea Ranskan – jälleen kerran – tämän kehityksen kärkenä:

“La France est bien dans son rôle en proposant à ses partenaires que l’Europe pousse l’organisation d’un monde multipolaire fondé sur l’ordre juridique international patiemment bâti depuis 50 ans... Pour mieux servir les Français, je veux bâtir pour une Europe humaine et puissante. Être ambitieux pour la France, c’est aussi être ambitieux pour l’Europe.”¹²⁰ -Chirac Kansalliskokouksessa Pariisissa 2.3.99-

Tässä Chirac rinnasti Ranskan ja Euroopan tulevaisuuden asettamalla oman kunnianhimonsa yhtä suuriksi molempien suhteen. Chirac kuitenkin aloitti lauseensa korostamalla, että humanin ja vaikutusvaltaisen Euroopan luominen on itse asiassa ranskalaisten parempaa palvelemista. Tässä tulee jälleen esiin se, että on harvinaista nähdä EU-maiden johtajien perustelevan integraation syventämishalunsa puhtaasti eurooppalaisilla syillä, ts. sellaisilla syillä, jotka hyödyttäisivät vain Euroopan unionia. Pikemminkin useimmat ratkaisut täytyy perustella niin, että niistä on hyötyä omalle valtiolle ja sen kansalaisille, ja korostaa sitä, että retorilla on itsellään halu tehdä jotakin. Sosiologi Zygmunt Baumanin ajatusta seuraten tässä poliitikkojen omaa ratkaisukykyä ja -halukkuutta korostavassa retoriikassa ei ole enää kyse siitä, mitä pitäisi tehdä, vaan siitä, kellä on valta ja kyky tehdä muuttaa asioita¹²¹.

Myös ulkoministeri Védrine korosti eräässä kannanotossaan yhteisen ulkopoliitiikan olevan Ranskan idean, ja luetteli kuin takeeksi eräässä kannanotossaan esimerkkejä Ranskan aiemmista saavutuksista Euroopan integraation hyväksi. Tässä Védrine turvautui esimerkkeihin retorisenä tehokeinona:

”Depuis l’origine la vocation de la France est d’être au coeur de ce mouvement. Jusqu’à ces jours derniers, les idées françaises continuent d’inspirer les grands projets européens: que se soit l’euro, l’Europe de la connaissance lancée l’an dernier à l’occasion du 800e anniversaire de la Sorbonne, l’Europe de la croissance et de l’emploi avec le sommet extraordinaire de Luxembourg en novembre 1997, la défense européenne avec l’exercice lancé à Saint-Malo... C’est la meilleure façon pour la France de promouvoir ses intérêts et ses valeurs, de contribuer à l’émergence d’un monde multipolaire dont l’Europe, en tant que Fédération d’Etats nations, sera l’un des pivots.”¹²² -Védrine 2.3.99 kansalliskokouksessa Pariisissa-

¹²⁰ “Ranska on ehdottajan roolissa, sen, joka ehdottaa kumppaneilleen, että Eurooppa kehittyisi multipolaarisessa maailmassa sellaiselle lailliselle perustalle, minkä puolesta on kärsivällisesti taisteltu 50 vuotta...Jotta voisin paremmin palvella ranskalaisia, haluan taistella humanin ja voimakkaan Euroopan puolesta. Jos on kunnianhimoinen Ranskan puolesta, on kunnianhimoinen myös Euroopan puolesta.”

¹²¹ Bauman 1998: 20.

¹²² ”Jo alun perin Ranskan kutsumuksena on ollut olla liikkeen sydämessä. nskalaisten ehdotus - käytämme lähentymiskriteerejä, jotta sotilaspolitiikat tulisivat entistä lähemmäs

“Créer pour l’Europe une filière de décision qui n’existe pas vraiment en matière de défense et de sécurité, augmenter nos capacités, utiliser – c’est une proposition notamment français – des critères de convergence pour que la politique militaire des pays soit de plus en plus proche.”¹²³ -*Védrine valtiovierailulla Espanjassa, lehdistötilaisuus Madridissa 16.9.99-*

Ulkoministeri Védrine halusi painottaa, että Ranska ei suinkaan ole yksin kehittämässä EU:n puolustusulottuvuutta, vaan kyseessä on kahden “tärkeän” maan projekti:

”Ce qui est en jeu, c’est de savoir si l’on peut créer, au sein de l’OTAN, et avec une bonne coordination avec les Etats-Unis, un pilier européen de défense. Nous, Français, nous le pensons et maintenant nous sommes deux pays importants à partager cette conviction: la France et la Grande-Bretagne.”¹²⁴ -*Védrine televisiohaastattelussa Budapestissa 19.1.99-*

Euroopan unioni on tukeutunut alustaan alkaen Ranska-Saksa -akseliin, ja kannanottojen perusteella näyttää siltä, että ranskalaiset eivät ole luopumassa tästä asemastaan integraation kannattajana ja edistäjänä. Waeverin mukaan Ranskan Eurooppa-politiikassa tapahtui muutos 1980-luvun alussa. Ranska alkoi painostaa EY:ä toimimaan niin monella alueella kuin mahdollista kansallisvaltion tyylisesti, niin että sillä olisi myös puolustuspoliittinen ja kulttuuri-identiteetti, omat arvot ja ulkopuolisilta toimijoilta saatu tunnustus: ”[E]urope had to be what France had always wanted to be. France had become too small, and its mission must be taken over by ‘Europe’... Europe must now be what France should have been and could somehow remain.”¹²⁵

Suomalaispolitiikot eivät ole ainakaan käyttäneet samaa, kansallista etevyyttä integraatioasioissa osoittavaa Eurooppa-diskurssia, vaikka esimerkiksi kevään 2000 aikana pääministeri Paavo Lipponen kehotti suomalaisia keskustelemaan integraatioasioista ikään kuin Suomi olisi keskiössä, ei periferiassa. Suomen viiden

---

toisiaan.”

¹²³ Tiilikainen 1995: 13.

¹²⁴ ”Se mikä on nyt pelissä, on se, voidaanko luoda Naton piirissä hyvä yhteistyö Yhdysvaltojen kanssa, ‘eurooppalaisen puolustuksen pilari’ Naton sisään. Me ranskalaiset ajattelemme sitä, ja meitä on kaksi maata, jotka jakavat tämän vakaumuksen: Ranska ja Iso-Britannia.”

¹²⁵ Waever 1998: 121.

ensimmäisen jäsenyysvuoden aikana ”luokan paras oppilas” on tavallisin metafora, mitä Suomen toiminnasta EU:ssa on useimmin käytetty. Tällä on ilmeisesti viitattu siihen, että Suomi on kuuliaisesti sopeutunut unionielämään – kuuliaisemmin esimerkiksi kuin samaan aikaan liittynyt naapurimaa Ruotsi, joka on suhtautunut Suomea varauksellisemmin useisiin unionin hankkeisiin muun muassa jättäytymällä pois talous- ja rahaliitto Emusta.

Suomen kenties tärkein hetki EU-jäsenyytensä aikana koitti vuoden 1999 jälkimmäisellä puoliskolla, kun Suomi toimi unionin puheenjohtajamaana kuuden kuukauden ajan. Noiden kuukausien aikana ja sen jälkeen Suomessa päästiin ehkä lähimmäksi ranskalaispolitiikoilta tutuksi tullutta Eurooppa-retoriikkaa: Ulkopoliittisen instituutin johtaja Tuomas Forsberg vertasi puheenjohtajuuskautta vaatavuudeltaan talvisodan veroiseksi; tutkija Teija Tiilikainen otsikoi artikkelinsa Ulkopoliitikka-lehdessä *EU Suomen johdolla uudelle vuosituhannelle. Testi läpäisty kunnialla*¹²⁶.

---

¹²⁶ Katso Ulkopoliitikka 2/1999 ja Forsbergin pääkirjoitus sekä Ulkopoliitikka 1/2000 ja Tiilikaisen artikkeli.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan luominen näyttää ainakin vuoden 1999 kannanottojen perusteella olleen suomalaisille ja ranskalaisille poliitikoille yhteinen projekti. Molemmat osapuolet esittivät hyvin samantyyppisiä perusteluja sille, miksi yhteisen ulkopoliitiikan luominen on nyt tärkeää.

Voidaan sanoa, että yhteisen ulkopoliitiikan kehittämisenä pyrittiin kolmeen päämäärään:

1. Euroopan unionin vaikutusvallan lisäämiseen,
2. Euroopan unionin hegemonian levittämisen viemällä eurooppalaista arvomaailmaa kriisialueille, ja
3. edistämään kansallisia etuja, suomalaisia ja ranskalaisia.

Ensinnäkin Euroopan unionin vaikutusvalta ulkopoliitiikan saralla on jäänyt vähäiseksi. Useissa suomalais- ja ranskalaiskommenteissa todettiin vuonna 1999, että on suoranainen vahinko, että EU on ulkopoliittinen kääpiö. Tähän liittyy yhteisen rahan aikaan saaminen: pidettiin jopa hävettävänä ja epäluonnollisena, että unioni ei onnistu luomaan yhteistä ulkopoliitiikkaa kun yhteisvaluuttakin onnistui.

Kyseessä on myös mitä suuremmassa määrin Euroopan unionin uskottavuus. Legitimiteetti syntyy kansalaisten keskuudessa uskottavuudesta, ja juuri legitimiteetin puutteesta unioni on kärsinyt pitkään. Ulkopoliitikassa legitimiteetin puutteen on aiheuttanut ennen kaikkea se, että Euroopan unioni on ollut kykenemätön puuttumaan jopa aivan lähialueillaan eli entisen Jugoslavian alueella käytyihin sotiin. Unionin ulkopoliittinen päätöksentekojärjestelmä on ollut raskas, tehoton ja toimiessaan usein auttamattomasti myöhässä. Kriisinhallintajoukkoja ei ole kyetty kasaamaan tarpeeksi nopeasti, eikä ole saatu aikaan poliittista yhteisymmärrystä siitä, mihin ja kuinka laajasti eurooppalaisia joukkoja voidaan lähettää. Kaikki tämä on saanut aikaan sen, että luottamus unioniin ulkopoliittisena toimijana on varsin heikko.

Toiseksi yhteisen ulkopoliitiikan kehittämisenä pyrittiin eurooppalaisen hegemonian levittämiseen. Tämä kävi selvästi ilmi hyvin monesta sekä suomalaisesta että

ranskalaisesta kommentista, kun poliitikot korostivat eurooppalaisten arvojen merkittävyyttä. He korostivat myös sitä, että näitä arvoja voidaan levittää kriisinhallintakykyä tehostamalla – poliitikkojen eksplikoitujen kommenttien mukaan kyse ei siis ole pyytetömmästä puuttumisesta jonkun maan konflikteihin, vaan siinä ohessa voidaan nimen omaan levittää omaa arvomaailmaa. Vaikka arvojen levittäminen maailmalle koettiin monessa puheenvuorossa tärkeäksi, ei arvoja juuri nimetty. Eniten mainintoja saivat ”oikeuden kunnioitus”, ”solidaarisuus” ja ”tasa-arvo”.

Eurooppalaisen hegemonian levittämisen ohella eurooppalaisista arvoista puhumisen voidaan tulkita olevan myös tietoinen yritys konstruoida yhteistä eurooppalaista identiteettiä.

Kolmanneksi voidaan sanoa, että Suomi ja Ranska pyrkivät yhteisen ulkopoliitiikan kehittämisen kautta edistämään kansallista projektiaan Euroopan unionissa ja unionin avulla. Mielenkiintoista tässä on se, että suomalaispoliitikot pyrkivät kannanotoissaan lähinnä vahvistamaan Suomen asemaa kansainvälisesti, kun taas Ranska korosti sitä, että tässäkin asiassa se kulkee integraation kärjessä. Suomen suhtautumista luonnehti siis staattisuus, Ranskan dynaamisuus.

Ranskan dynaamista suhtautumista Euroopan integraatioon selittää osaltaan historia. Ranskan sivistystehtävää, *la mission civilatrice*, käytettiin aikoinaan kolonialismin perusteluna. Euroopan yhdentyminen on siten johdonmukainen jatko kansakunnan vaiheissa.

Ranskan voi siis sanoa yhä tavoittelevan vahvaa, Ranska-johtoista Eurooppaa entisen presidentin Charles de Gaullen esimerkin mukaisesti. De Gaullen visiona oli juuri ulkoisesti vahva ja yhtenäinen Eurooppa, joka ylikansallisuuden sijasta perustuisi hallitustenväliseen yhteistyöhön. Tukea de Gaulle haki sekä Saksan akselista että omasta ydinaseesta, joka kehitettiin vuonna 1960. Tämä ranskalaisten pyrkimys käy hyvin selkeästi ilmi myös ulkopoliitiikan kehittämiseen liittyneissä kannanotoissa, kun ranskalaispoliitikot korostivat Ranskan olevan myös tässä yhä kehityksen kärkenä.

Useat ranskalaispoliitikot ovat jatkaneet de Gaullen Eurooppa-linjaa, kuten esimerkiksi edesmennyt presidentti François Mitterand, joka on todennut: *De plus il y*

aura de l'Europe, de plus il y aura de la France; mitä enemmän Eurooppaa on olemassa, sitä enemmän on Ranskaa. Myös tässä tutkimuksessa esitellyt ranskalaispoliitikkojen kommentit (erityisesti presidentti Chirac ja ulkoministeri Védrine) vahvistavat tämän pyrkimyksen olemassaolon.

Ranskalaisten dynaaminen suhtautuminen Euroopan integraatioon saattaa Ole Waeverin käsityksen mukaan johtua muiden syiden ohella myös siitä, että ranskalaiset uskovat ranskalaisten arvojen olevan Ranskan vallankumouksen hengen mukaisesti universaaleja. Ranskalaiset eivät siis välttämättä usko itse olevansa ylivertaisia (!), mutta ihmisoikeudet, poliittiset oikeudet ja idea kansallisvaltiosta ovat universaaleja. Tällöin kyse ei siis ole kyse siitä, että Ranska kontrolloisi unionia, vaan siitä, että EU rakennetaan ja se toimii ranskalaisella tavalla. Ranska on liian pieni toteuttaakseen näitä omia universaaleja arvojaan, sitä varten on olemassa EU, Waever toteaa¹²⁷. Tätä taustaa vasten on helppo ymmärtää, miksi ranskalaispoliitikot niin helposti puhuvat eurooppalaisten (lue: ranskalaisten) arvojen levittämisestä.

Suomen staattista asemaa selittää kenties parhaiten Suomen ulkopolitiikan perinteinen tyyli, joka on perustunut enemmän odota ja katso -periaatteelle, kuin aktiiviselle toimijuudelle¹²⁸. Myös Suomen integraatiopolitiikka on viiden ensimmäisen EU-jäsenyysvuoden aikana ollut kohtuullisen varovaista. Suomi sai varsinkin aivan alkuvaiheessa luokan mallioppilaan tittelin siitä hyvästä, että Suomi pyrki mm. täyttämään unionin erilaiset vaatimukset tiukasta talouskurista ja direktiivien toteuttamisesta mahdollisimman hyvin. Suomalaispoliitikot ovat myös määrätietoisesti pyrkineet viemään Suomea kohti Euroopan unionin ydintä esimerkiksi liittymällä talous- ja rahaliitto Emuun heti ensimmäisessä vaiheessa eräistä muista jäsenmaista poiketen.

Tähän asenteeseen sopii hyvin se, että myös kriisinhallinnassa halutaan olla mukana, mutta ei sen johdossa. Suomalaispoliitikot ilmeisesti katsovat, että Suomen edut toteutuvat parhaiten, kun Suomi osallistuu kriisinhallintaan heti sen alkuvaiheessa. He ovat tosin pyrkineet aktiiviseen rooliin korostamalla siviilikriisinhallintaa erotuksena sotilaallisesta kriisinhallinnasta, johon Suomen sotilaallisesti liittoutumattomana olisi

---

¹²⁷ Waever 1998: 120.

¹²⁸ Tästä lisää esim. Rehn 1993: 45.

hankala osallistua. Siviilikriisinhallinnan käsite ja sen ero sotilaallisesta kriisinhallinnassa on tosin julkisessa keskustelussa jäänyt hämäräksi.

Suomen asema Natoon kuulumattomana jäsenmaana on toisinaan vaikea. Poliitikkojen kommentteistakin on tullut ilmi, että Suomi toki haluaa olla mukana yhteisessä kriisinhallinnassa, mutta omilla ehdoillaan. Emme ole tässä asiassa vapaamatkustajia, vaan kannamme enemmän kuin oman osamme kuormasta varmisti pääministeri Lipponenkin elokuussa 1999.

Euroopan yhteiseen puolustukseen suomalaispoliitikot eivät näytä olevan vielä valmiita. Eräistä ranskalaiskommenteista voi päätellä, että Ranska mielellään näkisi asiat toisin. Esimerkiksi Ranskan ulkoministeri Hubert Védrine totesi toukokuussa 1999 Ruotsissa, että tilanne (yhteisen ulkopoliitiikan luominen) olisi helpompi, ”jos kaikki eurooppalaiset maat olisivat samassa tilanteessa”. Tässä ja eräissä muissa tutkimuksen kommentteissa oli havaittavissa myös se, että kun integraatio ei etene tai se etenee hitaasti, tehdään liittoutumattomista EU:n jäsenmaista usein syntipukkeja. Tässä voi myös huomata Ranskan pyrkimyksen nopeatahtiseen Eurooppaan, jossa hidasteita ei ainakaan tiettyjen maiden liittoutumattomuuden takia ei saisi tulla.

Postmodernissa politiikan teoriassa yllä kuvattu erimielisyyden tila on jatkuvaa, ja siksi politiikan käsitteiden altistaminen muutokselle ja niillä argumentointi on oleellista. Myös politiikan toteuttamisen kannalta saattaa olla hyödyllistä, että käsitteet ovat ympäröityjä ja rekonstruoinnille alttiita. Jos ne olisivat kattavasti ja lopullisesti määriteltyjä, mitä politiikan teosta tulisi? Ehkä juuri käsitteiden päättämätön kiistanalaisuus ja rekonstruointi mahdollistaa politiikan diskurssin, ja sitä myötä eri politiikan alueiden kehittymisen. Näin on myös EU-politiikassa. Jo Amsterdamin perussopimus sallii yhteisen ulkopoliitiikan jatkuvan muovaamisen sanomalla, että Eurooppa-neuvosto *määrittelee* yhteisen ulkopoliitiikan periaatteet. Myös tämän takia puheet ja kannanotot ulkopoliitikasta ovat tärkeitä. EU-komission nykyinen puheenjohtaja Romano Prodi osui tämän suuntaisen ajattelun ytimeen (tosin ehkä huomaamattaan) sanoessaan haastattelussa seuraavasti: ”*Eurooppa ei ole pannu, jossa kaikki kiehuu sekaisin. EU:ta hallitaan älykkäällä väittelyllä ja keskustelulla*”¹²⁹.

---

¹²⁹ Haastattelu Helsingin Sanomissa 12. huhtikuuta 2000.

Tutkimus suomalaisten ja ranskalaisten poliitikkojen ulkopoliittisista kommenteista antaa aihetta lisätutkimukseen. Kannanottoja olisi mielenkiintoista verrata paitsi eri maiden kesken, myös jostain toisesta historiallisesta kontekstista katsoen. Esimerkiksi kylmän sodan aikana Euroopan unionille kaavailtiin todennäköisesti hyvin erilaista ulkopoliittista roolia kuin mikä sille on nyt muodostunut. Myös pelkästään suomalaisten poliitikkojen kannanottoja EU-jäsenyyden alkuvaiheessa olisi mielenkiintoista tutkia esimerkiksi siitä näkökulmasta, miten liittoutumattomuus suhteutui Maastrichtin sopimuksen tarjoamiin yhteisen ulkopoliittikan kehittämismahdollisuuksiin.

Jos tämän tutkimuksen olisi pitänyt keskittyä vain yhteen sanaan kaikissa kannanotoissa, tuo sana olisi hyvin voinut olla puolustus. Puolustus, *défense*, on yksi Euroopan unionin yhteisen julko- ja turvallisuuspolitiikan keskeisimpiä käsitteitä, pyrkiihän koko politiikanlohko siihen joskus tulevaisuudessa. Olisi kiinnostavaa tietää, mitä suomalaispolitiikot tarkoittavat sanalla puolustus. Ja ymmärtävätkö ranskalaispolitiikot sanan sisällön samoin? Jos/kun eivät ymmärrä, niin mitä se vaikuttaa politiikan käytäntöön ja sisältöön? Mistä poliitikot kuvittelevat puhuvansa, jos yhteistä ymmärrystä tai sopimusta jonkun sanan merkityksestä ei ole?

Mahdollista olisi ollut myös yksittäisten poliitikkojen tai hallitusten kannanottojen tutkiminen ja siten pyrkimys rakentaa kokonaiskuva siitä, millaiseen Eurooppa-politiikkaan ne ulkopoliittikan saralla pyrkivät. Jos tutkimuksessa olisi ollut mukana useampia maita, olisi ollut erittäin kiinnostavaa perehtyä Britannian politiikkaan ja erityisesti pääministeri Tony Blairin kannanottoihin yhteisestä ulkopoliittikasta. Pitkään vaisua Eurooppa-politiikkaa harjoittanut Britannia on selvästi reipastunut Blairin Labour-hallituksen aikana, ja pyrkii EU:n ydinmaiden joukkoon aiempaa tarmokkaammin.

Myös toisenlaisella tutkimusotteella aineistosta voisi saada uusia asioita esiin. Olen tässä tutkimuksessa kuitenkin pitänyt lähtökohtanani sitä, että Euroopan integraatiota ja Euroopan unionia voi pitää täysin omana ilmiönään, johon perinteiset kansainvälisen politiikan tai politologian lähestymistavat ja metodit eivät aina sovi. On ilmeisesti pyrittävä luopumaan arkaaisista jaoista (esimerkiksi kansallinen-kansainvälinen), koska integraatio ei noudata näitä jakoja ja murtaa niitä. Myös

integraatio muuttuu ajan myötä sisällöltään, luonteeltaan, tavoitteiltaan ja toimintatavoiltaan, eivätkä siksikään kaikki vanhat mallit päde.

Integraatiotutkimuksen haasteena onkin löytää entistä luovemmalla tavalla käyttökelpoiset menetelmät. Eräs tällainen saattaisi hyvinkin olla integraation retorinen analyysi, johon tämä tutkimus on pyrkinyt. Keskustelua, käsitteitä ja diskurssia analysoimalla ei ehkä päästä integraation “taakse”, mutta entistä lähemmäksi ymmärtämään jotakin eurooppalaisesta integraatiosta, paljastamaan joitain sen osasia, jotka ehkä yhdessä voivat muodostaa isomman kokonaisuuden. Postmoderni politiikan tutkimus ei pyri etsimään totuuksia, vaan pitäytymään totuuden suhteellisuudessa ja siinä, että lopullisia totuuksia ei välttämättä ole – ei Euroopan integraatiossakaan.

LÄHTEET

- **Suomen ja Ranskan valtiojohdon kannanotot vuonna 1999:**

Ranska:

La Politique Etrangère de la France 1999. Textes et documents. La documentation française. Paris: Ministère des Affaires Etrangères.

Ranskan valtiojohdon kannanottoja myös internet-osoitteessa:

<http://www.diplomatie.fr> (1.1.2000)

Kannanottojen päivämäärät (kaikki vuonna 1999):

Presidentti Jacques Chirac: 2.3., 7.5., 10.5., 11.5., 4.6., 9.10. ja 13.10.

Pääministeri Lionel Jospin: 18.1.

Ulkoministeri Hubert Védrine: 19.1., 2.3., 14.3., 3.5., 16.9., 3.12. ja 9.12.

Puolustusministeri Alan Richard: 9.3.

Suomi:

Suomen tasavallan presidentin puheet internet-osoitteessa <http://www.tpk.fi> (1.1.2000)

Suomen pääministerin puheet internet-osoitteessa <http://www.vn.fi> (1.1.2000)

Suomen ulkoministerin puheet internet-osoitteessa <http://virtual.finland.fi> (1.1.2000)

Suomen puolustusministerin puheet internet-osoitteessa <http://www.plm.fi> (1.1.2000)

Kannanottojen päivämäärät (kaikki vuonna 1999):

Presidentti Martti Ahtisaari: 1.2., 2.2., 23.2., 13.4., 25.4., 8.5., 1.6. ja 4.11.

Pääministeri Paavo Lipponen: 20.4., 10.5., 15.6., 21.7., 24.8., 27.10. ja 25.11.

Ulkoministeri Tarja Halonen: 18.1., 15.8., 17.9. ja 27.10.

Puolustusministeri Jan-Erik Enestam: 14.7., 13.10. ja 25.10.

Puolustusministeri Anneli Taina: 7.4.

• **Muut kirjalliset lähteet:**

Aalto, Pami 1998: *Politiikan tutkimuksen moderni ja postmoderni kritiikki. Katsaus ontologiaan ja epistemologiaan*. *Politiikka* 40:2, s. 147-156, 1998.

Alasuutari, Pertti 1993: *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.

Andersen, Svein S. & Eliassen, Kjell A. 1993: *Making Policy in Europe. The Europeanization of National Policy-making*. London - Thousand Oaks - New Delhi: Sage Publications.

Aristoteles 1997: *Retoriikka. Runousoppi*. Tampere: Gaudeamus.

Ball, Terence 1988: *Transforming Political Discourse. Political Theory and Critical Conceptual History*. New York: Basil Blackwell.

Bauman, Zygmunt 1999: *In Search of Politics*. Cambridge: Polity Press.

Delanty, Gerard 1995: *Inventing Europe. Idea, Identity, Reality*. Houndsmills - Basingstoke - Hampshire - London: MacMillan Press.

Der Derian, James & Shapiro, Michael J. (eds.) 1989: *International/Intertextual Relations. Postmodern readings of world politics*. New York: Lexington books.

Erroll, Erik 1996: *Vertailu Suomen ja Ruotsin suhtautumisesta Euroopan unionin yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan*. Strategian tutkimuksia, julkaisusarja 1, no 7. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, strategian laitos.

Euroopan unioni 1997. *Konsolidoidut sopimukset. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen konsolidoidut toisinnot*. Luxembourg: Euroopan yhteisön virallisten julkaisujen toimisto.

Evans, Graham & Newnham Jeffrey 1998: *Dictionary of International Relations*. London: Penguin Books.

Fabre, Dominique 1996: *La politique étrangère et de sécurité commune (PESC). Problèmes politiques et sociaux*. Nos 775-776, 22 novembre 1996. Paris: La documentation française.

Fortin, Alfred J. 1989: *Notes on a Terrorist Text: A Critical Use of Roland Barthes' Textual Analysis in the Interpretation of Political Meaning*. Teoksessa Der Derian, James & Shapiro, Michael J. (eds.) 1989: *International/Intertextual Relations. Postmodern readings of world politics*. New York: Lexington books.

Forsberg, Tuomas & Vaahtoranta, Tapani (toim.) 1993: *Johdatus Suomen ulkopolitiikkaan. Kylmästä sodasta uuteen maailmanjärjestykseen*. Tampere: Gaudeamus.

- Gerbert**, Pierre 1994: *La Construction de l'Europe*. Paris: Imprimerie nationale Editions.
- Himanen**, Hannu 1996: *Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka*. Teoksessa Hallinnon kehittämiskeskus: *Opiskellen Euroopan unioniin*. Helsinki: Edita.
- Holland**, Martin 1993: *From Community to Union*. London: Pinter Publishers.
- Hänninen**, Sakari & Palonen, Kari (eds.) 1990: *Texts, contexts, concepts. Studies on Politics and Power in Language*. The Finnish political science association. Jyväskylä: Gummerus.
- Jokinen**, Arja et al. 1993: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jopp**, Matias & Ojanen, Hanna (eds.) 1999: *European Security Integration. Implications for Non-Alignment and Alliances*. Programme on the Northern Dimension of the CFSP, vol.3. Kauhava: Ulkopoliittinen instituutti - Institut für Europäische Politik - WEU Institute for Security Studies.
- Kakkuri-Knuuttila**, Marja-Liisa 1999: *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Tampere: Gaudeamus.
- Karismo**, Anna 2000: *Prodi hyökkää arvostelijoitaan vastaan*. Helsingin Sanomat 12.4.2000, artikkeli sivulla C1.
- Kauppi**, Niilo 1997: *Kohti post-absolutistista valtiota? EU-tutkimus haasteena politiikan tutkimukselle*. Poliittika 1/1997.
- Kemppinen**, Reijo 1998: *Suomi Euroopan unionissa. Perusteos*. Helsinki: Edita.
- Kivimäki**, Timo 1998: *Integraatio, alueellistuminen ja Suomen kansainväliset suhteet Pohjoiskalotilla*. Teoksessa Berndtson, Erkki & Kivimäki, Timo (toim.) 1998: *Suomen kansainväliset suhteet*. Acta Politica, Helsingin yliopisto, yleisen valtio-opin laitos, "Tutkimustietoa politiikasta ja hallinnosta", no 9 1998. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kivimäki**, Timo & Tiilikainen, Teija 1998: *Suomen EU-politiikan haasteet*. Teoksessa Berndtson, Erkki & Kivimäki, Timo (toim.): *Suomen kansainväliset suhteet*. Acta Politica, Helsingin yliopisto, yleisen valtio-opin laitos, "Tutkimustietoa politiikasta ja hallinnosta", no 9 1998. Helsinki: Yliopistopaino.
- Koselleck**, Reinhart 1985: *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*. Cambridge - Massachusetts - London: The MIT Press.
- Kosonen**, Eikka & Kaila, Heidi & Stubb, Alexander 1997: *Mitä sisältää Amsterdamin sopimus ? Eurooppa-tietoa 165/1997*. Kerava: Ulkoministeriön Eurooppa-tiedotus.

- Kuusisto**, Riikka 1998: *Oikeutettu sota ja julma teurastus? Läntisten suurvaltajohtajien sotaretoriikkaa Persianlahdella ja Bosniassa*. Rauhantutkimus tänään XV. Helsinki: Suomen rauhantutkimusyhdistys ja Suomen rauhanpuolustajat.
- Lindh**, Anna & Tuomioja, Erkki 2000: *EU:n siviilikriisinhallintaa on vahvistettava*. Helsingin Sanomat 30.4.200, artikkeli sivulla A5.
- Mikkeli**, Heikki 1998: *Euroopan historia, eurooppalainen identiteetti ja yhdentymisen haaste*. Kosmopolis 2/1998.
- Milward**, Alan S. 1992: *The European Rescue of the Nation-State*. London: Routledge.
- Ojanen**, Hanna 1998a: *Finland and the CFSP: Allegiance, Activism and Non-Alignment*. UPI Working papers 3 (1998). Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti.
- Ojanen**, Hanna 1998b: *The Plurality of Truth: A Critique of Research on the State and European Integration*. Aldershot - Brookfield - Singapore - Sydney: Ashgate.
- Palonen**, Kari & Summa, Hilikka 1998: *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino.
- Patomäki**, Heikki 1992: *Maailmamme rajat. Rakentava katsaus maailmapolitiikan kriittiseen tutkimukseen*. Rauhantutkimus tänään no. XIII. Tampere: Suomen rauhantutkimusyhdistys ry.
- Penttilä**, Risto E. J. 1994: *EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Konteksti, kehitys ja turvallisuus*. Teoksessa Jalonen, Olli-Pekka & Lempiäinen, Petri & Penttilä, Risto E. J. & Pesonen, Timo & Rehn, Olli: *Suomen ulkosuhteet 1990-luvun Euroopassa*. Helsinki: Painatuskeskus.
- Perelman**, Chaïm & Olbrechts-Tyteca, Lucie 1969: *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Peterson**, John & Sjurson, Helene (eds.) 1998: *A Common Foreign Policy for Europe? Competing Visions of the CFSP*. London - New York: Routledge.
- Presidency Conclusions 1999*. Helsinki European Council 10 and 11 December. Internet-osoitteessa: <http://presidency.finland.fi/archives> (12.12.1999)
- Pulkkinen**, Tuija 1998: *Postmoderni politiikan filosofia*. Tampere: Gaudeamus.
- Raunio**, Tapio & Wiberg, Matti 1998: *Päätöksenteko Euroopan unionissa. Selkeä johdatus monimutkaiseen vallankäyttöön*. Tampere: Gaudeamus.
- Rawls**, John 1971: *Theory of Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Rehn**, Olli 1993: *Odottavasta ennakoivaan integraatiopolitiikkaan ? Suomen integraatiopolitiikka kylmän sodan aikana ja sen päätösvaiheessa 1989-1992*.

Teoksessa Forsberg, Tuomas & Vaahtoranta, Tapani (toim.): *Johdatus Suomen ulkopoliittikkaan. Kylmästä sodasta uuteen maailmanjärjestykseen*. Tampere: Gaudeamus.

Rehn, Olli 1997: *Uusi institutionalismi EU-tutkimuksessa. Suurista integraatioteorioista päätöksenteon ja verkostojen tutkimiseen*. Poliittikka 2/1997.

Le Robert – *Dictionnaire de la Langue Française*. Dictionnaire d'apprentissage de la langue française, 1996. Stuttgart - Dresden: Ernst Klett verlag für wissen und bildnung.

Scotto, Marcel 1994: *Les institutions européennes*. Paris: Le Monde-éditions.

Shapiro, Michael J. 1988: *The Politics of Representation. Writing practices in Biography, Photography and Policy Analysis*. London: The University of Wisconsin Press.

Shapiro, Michael J. 1992: *Reading the Postmodern Polity. Political Theory as Textual Practice*. Minneapolis - Oxford: University of Minneapolis Press.

Sihvola, Juha 1997: *Selitykset Aristoteleen Retoriikka-tekstiin*. Tampere: Gaudeamus. Teoksessa Aristoteles 1997: *Retoriikka. Runousoppi*. Tampere: Gaudeamus

Summa, Hilikka 1990: *Ethos, pathos and logos in central government planning texts. Rhetoric as an approach to studying a policy-making process*. Teoksessa Hänninen, Sakari & Palonen, Kari: *Texts, contexts, concepts. Studies on politics and power in language*. The Finnish political science association. Gummerus: Jyväskylä.

Tiilikainen, Teija 1995: *Kohti hallitustenvälistä konferenssia 1996. Euroopan unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka*. Ulkopoliittikan haasteita 8 (1995), ulkopoliittinen instituutti. Helsinki: Painatuskeskus.

Tiilikainen, Teija 2000a: *EU Suomen johdolla uudelle vuosituhanalle. Testi läpäisty kunnialla*. Ulkopoliittikka 1/00.

Tiilikainen, Teija 2000b: *EU eurooppalaisuuden etuvartiona*. Suomen Kuvalehti 35/2000.

Tocqueville, Alexis de 1969: *Democracy in America*. New York: Harper&Row.

Vainio, Riitta 2000: *Uusi rauhanturvapäällikkö kyselee vielä itsekin*. Helsingin Sanomat 19.3.2000, artikkeli sivulla A9.

Vesikallio, Johanna 1999: *Käsitteeseen puolustus sisältyy useita tulkinnanvaraisia termejä*. Helsingin Sanomat 4.7.1999, artikkeli sivulla C2.

Vogt, Henri 2000: Eurooppalaiset arvot haaste Itävalta-ryhmälle. Helsingin Sanomat 21.7.2000, artikkeli sivulla A4..

Waever, Ole 1998: *Explaining Europe by Decoding Discourses*. Teoksessa Wivel, Anders (ed.): *Explaining European Integration*. Copenhagen: Copenhagen Political Studies Press.

Wallace, William (ed.) 1990: *The Dynamics of European Integration*. London: The Royal Institute of International Affairs.

Weidenfeld, Werner & Wessels, Wolfgang 1997: *Käsikirja Euroopan unionista*. Luxembourg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto.

Weiler, Joseph 1998: *Ideals and Idolatry in the European Construct. The European Fin-de-Siècle crisis of meaning*. Teoksessa McSweeney, Bill (ed.) *Moral Issues in International Affairs. Problems of European Integration*. Hampshire - London: Macmillan Press.

Wessels, Wolfgang 1997: *An Ever Closer Fusion? A Dynamical Macropolitical View on Integration Process*. Journal of Common Market Studies, vol. 35, No. 2, June 1997.